

Omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller?

Barnevernstjenestens vurdering av omsorgssvikt blant øst- afrikanske familier- en casestudie

Asgedet Asgedom Håland

Masteroppgave i spesialpedagogikk
Institutt for spesialpedagogikk
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2015

(Bildet er hentet fra: <http://breathless-expectation.blogspot.no/2012/04/ubuntu.html>)

”Omsorgssvikt og kulturelle forskjeller blant øst-afrikanske familier-
en casestudie”

Copyright: Asgedet Asgedom Håland

2015

”Omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller?”

Asgedet Asgedom Håland

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Tema, bakgrunn og formål

Tema for denne masteroppgaven er omsorgssvikt og kulturelle forskjeller. Bakgrunnen var min interesse for å finne ut hvordan kulturelle forskjeller påvirker forståelsen av omsorgssvikt, og hvordan forskjellene påvirker barnevernstjenestens og øst-afrikanske familiers valg og vurderinger i antatte omsorgssviktsituasjoner i Norge. Målet med studien er å være et bidrag til temaet omsorgssvikt og kulturelle forskjeller og å øke kunnskapen til systemarbeidere og spesialpedagoger som jobber med andre kulturer.

Problemstilling og forskningsspørsmål

Studiens problemstilling er: "Hvordan påvirker kulturelle forskjeller oppfatningen av omsorgssvikt med øst-afrikanske familier som case?" Jeg har fokusert på familier med barn under 12 år. For å vurdere hvordan kulturelle forskjeller påvirker oppfatningen av omsorgssvikt må flere faktorer tas med i betraktning. For å belyse de ulike sidene i problemstillingen har jeg derfor tatt med ytterligere to forskningsspørsmål, om hva barnevernstjenesten reagerer på hos øst- afrikanske innvandrersfamilier og hva øst- afrikanske innvandrersfamilier reagerer på hos barnevernstjenesten. Teori om kultur, barneoppdragelse, omsorg og omsorgssvikt trekkes inn i ulike sider av drøftingen.

Metode

Masteroppgaven er en kvalitativ, multiple-case studie. Den bygger på hermeneutikk og fenomenologi for å få frem informantenes oppfatninger og holdninger i oppfatningen av omsorgssvikt og kulturelle forskjeller. Empirien baseres på tre kvalitative forskningsintervjuer og tre saksdokumenter fra tre caser om øst-afrikanske familier som har mistet omsorgen grunnet omsorgssvikt. Intervjuutvalget består av tre personer som jobber med integrering, foreldreveiledning og kulturelle spørsmål, og er med i tre forskjellige organisasjoner. Saksdokumentene inneholder bakgrunnsinformasjon, samtaler, vedtekter, vurderinger og observasjoner som er gjort av foresatte, barnevernstjenesten, psykologer, advokater og fylkesnemnda. Familiene i casene er fra ulike deler av Norge. Resultatene presenteres i eget kapittel, og drøftes deretter opp mot relevant teori.

Resultater og konklusjon

Kulturelle forskjeller er med og påvirker oppfatningen av omsorgssvikt. Øst-afrikanske familier har ofte en mer kollektivistisk kultur og verdisett. Familieenheten blir mer verdsatt enn individualisme, og kjennetegnes av foreldrenes autoritære rolle overfor barnet og lydighet. Norske familier har en mer individualistisk kultur som kjennetegnes av selvstendighet, barnas rettigheter, og barnets egenverdi og gitte utviklingsmuligheter. Disse forskjellene blir veldig tydelige i hverdagen og omsorgen barnet får. I Øst-Afrika klarer ofte barna seg selv, de hjelper til med husarbeidet og foreldrene involveres lite i barnet. Ved grensesetting og atferdsregulering tys det ofte til fysiske avstraffelser. I Norge er foreldrene i mye større grad opptatt av barnet. Foreldrene involveres i alle ting, fra skolelekser til fritidsaktiviteter, og dialogen og samspillet mellom foreldre og barn er verdsatt. Ved grensesetting og atferdsregulering brukes samtaler.

Øst-afrikanske familier i Norge kan likevel ikke sammenlignes med familier som bor i Øst-Afrika, fordi kultur er dynamisk og justerer seg etter forholdene. Samtidig tar endringer og omstillinger lang tid, og for mange foreldre er det vanskelig å vite hvordan og hvor mye de skal endre seg. I denne endringsprosessen har familiene i denne oppgaven opplevd å bli mistenkt og beskyldt for omsorgssvikt. Empirien viser at mange av mistankene kan skyldes kulturelle forskjeller, men har oppstått på grunn av misforståelser. Ved å bruke kulturkompetanse og kultursensitivitet kunne mange av disse misforståelsene ha vært unngått.

Imidlertid er det mange faktorer som spiller inn i en avgjørelse om omsorgssvikt, og kulturelle forskjeller skal ikke brukes som unnskyldning for reell omsorgssvikt. Likevel kan kultursensitivitet og kulturkompetanse virke forebyggende og skape en tillit mellom barnevernstjenesten og familier fra andre kulturer. Noen tiltak er foreldreveiledning til nye innvandrere med en gang de kommer, bruken av kulturbrobyggere og til slutt å være interessert, åpen og nysgjerrig overfor akkurat den familien man jobber med.

Forord

Jeg ønsker å rette en stor takk til alle informantene! Tusen takk for at dere tok dere tid til å dele deres erfaringer og kunnskaper om omsorgssvikt og kulturelle forskjeller. Det er et tøft tema og casene er ikke enkle å jobbe med, likevel står dere i det hver dag og informerer, formidler, kjemper, gråter og jubler. Spesielt takk til dere foreldre som delte deres historier med meg.

Jeg vil også takke veilederen min Elisabeth Backe-Hansen. Takk for at du har veiledet meg gjennom denne masteroppgaven. Takk for oppmuntringer, mange gode innspill og for at du har vært så raus med din tid!

Tusen takk, Benedicte, for at du tok deg tid til å korrekturlese store deler av oppgaven min! Takk for dine gode kommentarer og oppmuntringer.

Til slutt vil jeg takke mannen min, Tom André, og barna mine, Salome og Elias, som har vært ubeskrivelig tålmodige med meg! Dere har vist raushet, kjærighet og gledet dere med meg for hvert skritt jeg har tatt i denne prosessen. Tusen takk til mine foreldre som har stilt opp som barnevakter og har vært helt uvurderlige!

Oslo, mai 2015

Asgedet Asgedom Håland

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Bakgrunn	1
1.2	Problemstillingen	4
1.1.1	Ord og uttrykk i problemstillingen	4
2	Teoretisk bakgrunn	6
2.1	Kultur	6
2.1.1	Kulturelle dimensjoner	8
2.1.2	Øst-Afrika	10
2.2	Oppdragelse, omsorg og omsorgssvikt	12
2.2.1	Oppdragelse og omsorg i et kulturelt perspektiv	12
2.2.2	Omsorgssvikt	15
2.3	Barnevernstjenesten	17
2.3.1	Barnevernet og kulturelle perspektiver	18
3	Metodiske overveielser	21
3.1	I forkant av datainnsamlingen	21
3.1.1	Egen forforståelse	21
3.1.2	Utvalg	22
3.2	Valg av metode	25
3.2.1	Kvalitativ tilnærming	25
3.2.2	Fenomenologi og hermeneutikk	26
3.2.3	Casestudie	27
3.2.4	Kvalitativ forskningsintervju	27
3.2.5	Dokumentanalyse	28
3.3	Datainnsamling	29
3.3.1	Intervjuguide og temaer for koding av dokumentanalyse	29
3.3.2	Intervjuene	31
3.3.3	Innhenting av saksdokumenter	32
3.4	Bearbeidelse av datamaterialet	32
3.4.1	Transkribering	33
3.4.2	Analyse	34
3.5	Studiens kvalitet	35
3.5.1	Reliabilitet	36
3.5.2	Validitet	36
3.5.3	Generalisering	38
3.6	Etiske hensyn	39
4	Presentasjon av resultater	41
4.1	Oppfatningen av barnet og oppdragelsesansvar	41
4.2	Interaksjon mellom foreldre og barn	43
4.3	Grensesetting og regulering av atferd	45
4.4	Hvordan oppfattes god omsorg og omsorgssvikt?	47
4.4.1	God omsorg i Øst-Afrika og Norge	47
4.4.2	Omsorgssvikt i Øst-Afrika og Norge	48
4.4.3	Hva reagerer sakkyndige og barnevernstjenesten på?	49

4.4.4	Hva reagerer øst-afrikanske foresatte på når det gjelder omsorgssvikt og barnevernstjenesten?	51
4.5	Omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller?	52
4.6	Kulturkompetanse og kultursensitivitet	56
4.7	Oppsummering av funn.....	59
4.7.1	Barneoppdragelse og kulturelle forskjeller	59
4.7.2	Omsorg og omsorgssvikt.....	60
5	Drøfting av funnene.....	61
5.1	Kollektivistisk og individualistisk barneoppdragelse	61
5.1.1	En tillært og dynamisk kultur	62
5.1.2	Omsorgssvikt og kulturelle forskjeller	63
5.2	Barnevernstjenesten, omsorgssvikt og kulturelle forskjeller.....	64
5.2.1	Tillit og mistillit	65
5.2.2	Tilpasning av kultur og omsorgssvikt.....	67
5.3	Omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller?	68
5.3.1	Tiltak	69
6	Refleksjoner og konklusjon.....	72
6.1	Har jeg svart på problemstillingen?.....	72
6.2	Generalisering og begrensninger ved resultatene	73
6.3	Hvordan kan oppgaven brukes videre og betydningen av oppgaven for spesialpedagoger?	74
	Litteraturliste.....	76
7	Vedlegg / Appendiks.....	80
7.1	Vedlegg 1 Informasjonsskriv.....	80
7.2	Vedlegg 2 Intervjuguiden	84
7.3	Vedlegg 3 Fullmaktsskriv	90
7.4	Vedlegg 4 Tilbakemelding fra NSD	91

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

I dag er det en økende tendens til at familier i Norge med innvandrerbakgrunn fra bestemte land blir vurdert av barnevernet. Det er ofte spørsmål om omsorgssituasjonen er bra nok for barna deres (Befring, Duesund, Popovici, 2013). Fra året 2009 til året 2012 har barn og unge i alderen 3-12 år som har mottatt omsorgstiltak grunnet mistanke om omsorgssvikt fra barnevernet økt. I forhold til barnebefolkningen er de høyeste ratene for omsorgstiltak blant norskfødte barn og unge med innvandrerforeldre og barn som er innvandrere (Dyrhaug & Sky, 2015). Media har de siste årene satt lys på saker som omhandler innvandrerforeldre som har blitt fratatt barna sine av barnevernet. Våren 2015 har også utenlandske medier kritisert den norske barnevernstjenesten av samme grunn. Jeg er selv eritreer, og har vokst opp i Norge. Min mor kommer fra en luthersk familie og min far har akademisk bakgrunn. Mine foreldre har likevel måttet bruke mye tid og krefter på å tilpasse seg de nye forholdene i Norge og finne nye kulturelle uttrykk. For meg har det derfor alltid vært interessant å se på ulikhetene i kulturene og hvordan det preger familiene. Jeg la tidlig merke til at "eritreisk" barneoppdragelse kunne være veldig annerledes enn "norsk" barneoppdragelse. I løpet av min oppvekst, men også gjennom arbeidserfaring og praksisperioder gjennom studiet, har jeg sett at flere barn og familier med innvandrerbakgrunn har opplevd kulturforskjellene som vanskelig. I arbeidet med barn og unge som spesialpedagog har jeg selv møtt familier med innvandrerbakgrunn som sliter med å tilpasse seg det norske samfunnet. Jeg har også møtt ansatte i barnevernstjenesten som ikke helt vet hvordan de skal møte familier med ulike innvandrerbakgrunn. I noen tilfeller har slike situasjoner blitt omtalt som omsorgssvikt og foreldrene har ikke helt forstått hvorfor. Barnevernet har deretter prøvd å gå inn i familiene med hjelpetiltak og veiledning, men familiene er skeptiske og har ikke ønsket hjelp fra barnevernet eller andre som blir satt inn. Til slutt går situasjonen i lås med to frustrerte parter. Denne oppgaven kommer derfor til å handle om hvordan kulturelle forskjeller kan påvirke synet på omsorgssvikt.

For å belyse temaet er det hensiktsmessig å knytte kulturelle forskjeller og omsorgssvikt opp mot barnevernstjenestens og sakkyndiges forståelse av kulturelle forskjeller. I min søken etter teoretisk utgangspunkt for masteroppgaven, fant jeg veldig lite teori som handler om hvordan forståelsen av kulturelle forskjeller kan påvirke vurderingen av omsorgssvikt blant

innvandrerrfamilier. Det er derimot skrevet en del om kultur sett i sammenheng med atferdsproblemer. Jeg vil dermed benytte meg mye av forskningene og teoriene fra Holm-Hansen, Haaland & Myrvolds kunnskapsoversikt ” Flerkulturelt barnevern” (2007) og Paulsen, V., Thorshaug, K. Og Berg, B.’s ”Møter mellom innvandrere og barnevernet” som er to av de nyeste kunnskapsoversiktene. Videre brukes Befring, Duesund & Popovicis ” Familier og barn i krise. Rapport fra forskningsprosjektet: Økning i tilmeldte til barnevernet- en analyse av utviklingstrekk” (2013) og Dyrhaug & Skys ” Barn og unge med innvandrerbakgrunn 2012 (2015), som er den nyeste rapporten som bygger på Statistisk sentralbyrås

I St.meld. nr. 40 (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2001- 2002) står det: «Samarbeidsregjeringa vil satse sterkare på førebyggjande barnevern. I første rekkje må foreldra og miljøet omkring få hjelp til å løyse oppgåvene. Først når dette i stor nok grad er utprøvd, må det bli aktuelt å skilje barn frå foreldra.» Videre forklares det i kapitlet om “Verdier og hovedfokus i meldinga” (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2001- 2002, kap 2) at barnevernet skal hjelpe vanskeligstilte barn og familier til å mestre sine liv på best mulig måte. Barnas rettigheter og faglige vurderinger må veie tyngst, slik det er beskrevet i FNs barnekonvensjon: “Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn” (Barnekonvensjonen, 1989, del 1, art. 2.2, s. 2). Videre er familiefokus en viktig premiss i barnevernets virksomhet (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2001- 2002). I tråd med FNs menneskerettskonvensjon er også barnevernet pliktig til å respektere familier. Deres profesjonalitet krever en toleranse for ulikheter når det gjelder andre kulturer og verdier. Det må likevel understrekes at kulturen og verdiene ikke må gå på bekostning av grunnleggende verdier som består i velferdssamfunnet.

Samtidig har lovverket gitt barnevernet fullmakt til å avdekke omsorgssvikt og sette i gang relevante tiltak (Befring et. al, 2013). Fullmakten til barnevernstjenesten fører til dilemmaer, ikke minst på grunn av Norges flerkulturelle samfunn. 14,9 % av befolkningen er innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre som representerer alle verdensdelene (SSB, 2014). For barnevernstjenesten er det mange kulturer og språk å forholde seg til, og desto viktigere blir det å forstå forskjellene som finnes mellom kulturene. Imidlertid er ikke kulturforskjellene en

utfordring som kun gjelder barnevernet, men også innvandrere. For å forstå hva det menes med kulturforskjeller, er det hensiktsmessig å se nærmere på hva kultur egentlig er.

Kultur er et vidt og mangetydig begrep. Det finnes mange definisjoner på og utallige diskusjoner om hva kultur er, i tillegg til at det er et begrep som blir brukt mye både i media og i folks dagligspråk (Javó, 2010; Holm-Hansen, Haaland og Myrvold, 2007). Felles for de fleste av definisjonene er at de handler om "en gruppes felles referanseramme" (Holm-Hansen et al., 2007, s. 34). Denne referanserammen inneholder verdier, ideer og normer, ut ifra hva en person har lært og erfart. Kulturen gir også rammer for hva som er riktig og galt i gitte situasjoner, altså tillærte grunnoppfatninger som orienterer en persons tanker, følelser og handlinger på bestemte måter (Fuglerud, 2001 ref i Javó, 2010). Er all kulturelle verdier absolutte og bra? Og representerer da en person en hel kultur? Disse spørsmålene drøftes nærmere i kapittel 5.

Omsorgssvikt er et alvorlig tema og høyst reelt for barna det gjelder. Det finnes mange ulike definisjoner på omsorgssvikt og i følge Kvello (2007) finnes det ingen universelle definisjoner verken på omsorgssvikt eller mishandling. Omsorg for barn kan ikke løsrives fra tiden eller den kulturen man lever i. Definisjonene vil derfor variere i forhold til kultur og tid (Kvello, 2007). I tillegg presiserer Iwaniec (2006) at også psykisk og emosjonelt misbruk er en sosial konstruksjon. Ulike kulturer tolker emosjonell sårbarhet på ulike måter og det blir derfor vanskelig å lage en generell definisjon som kan gjelde alle land. Likevel er det nærliggende å se på barnevernsklienter og hvordan omsorgssvikt forstås av barnevernstjenesten.

Masteroppgaven er en kvalitativ caseoppgave, med en hensikt om å skape en større forståelse for hvilke ulike oppfatninger av omsorg og omsorgssvikt innvandrerfamilier, barnevernet og andre sakkyndige kan ha. Som spesialpedagog blir dette også nyttig, da oppgaven kan gi en forståelse av hvordan man kan samarbeide med familier med andre kulturer og være åpen og nysgjerrig i møte med dem. I tillegg kan oppgaven gi ideer til hvordan å jobbe forebyggende og sette i gang tiltak hos foreldre og barn/unge hvor det er mistanke om omsorgssvikt.

1.2 Problemstillingen

Det er utfordrende å stille spørsmål om hvorvidt kulturelle forskjeller gjør at man oppfatter omsorgssvikt forskjellig. Det er et sårt tema for både foreldre og sakkyndige. Noen ganger kan det virke som om barnevernet og innvandrerforeldre står på hver sin side og at det ikke er noe forståelse mellom dem. Derfor anser jeg temaet som viktig. Hvor ligger ulikhetene? Hvordan kan man skape en forståelse for hverandre slik at det ikke går utover barna? Det er blant annet disse spørsmålene som har dannet grunnlaget til problemstillingen og forskningsspørsmålene. Alle casene jeg har fått av mine informanter, handler om omsorgsovertakelse. Da det er kun barn under 18 år som kan være under barnevernets omsorg (Dyrhaug & Sky, 2015), baserer min problemstilling seg på omsorgsovertakelse av barn mellom 0-12 år. Problemstillingen er som følger:

"Hvordan påvirker kulturelle forskjeller oppfatning av omsorgssvikt med øst-afrikanske familier som case?"

I tillegg er forskningsspørsmålene:

- *Hva er det barnevernstjenesten reagerer på hos øst-afrikanske innvandrerfamilier?*
- *Hva er det øst-afrikanske innvandrerfamilier reagerer på hos barnevernstjenesten?*

For å belyse problemstillingen har jeg intervjuet tre personer fra tre forskjellige interessegrupper og analysert tre saksdokumenter med saker om familier fra Øst-Afrika som har vært i kontakt med barnevernet grunnet mistanke om omsorgssvikt.

1.1.1 Ord og uttrykk i problemstillingen

Kulturelle forskjeller:

Med kulturelle forskjeller mener jeg hovedsakelig forskjeller mellom vestlige og ikke-vestlige land og forskjell på individualistiske kulturer, for eksempel i Skandinavia, og kollektivistiske kulturer, for eksempel mange land i Afrika, Sør-Amerika, som styrer mye av hvordan man ser på oppdragelse i ulike kulturer (Javó, 2010). Barnet vil, ut ifra de kulturelle forståelsene man har, ha ulik stilling i familien og samfunnet.

Kulturelle forskjeller vil også innebære ulikheter i hvordan de forskjellige aktørene forstår kultur.

Omsorgssvikt:

Innenfor omsorgssvikt velger jeg å trekke frem barn som er utsatt for fysiske (oppdragelsesvold, risting osv) og psykiske overgrep (emotional abuse). Bruken av begrepene fysiske og psykiske overgrep er problematisk, noe jeg vil komme tilbake til i kap. 2.2.2. På tross av at det ikke finnes en universell definisjon på omsorgssvikt, er det en bred enighet mellom folk flest og fagfolk om at vanskjøtsel, seksuelle overgrep og grov vold avviker fra det akseptable i alle kulturer (Kvillo, 2007), derfor velger jeg heller ikke å ta det frem i drøftingen om omsorgssvikt som kulturbasert.

Innvandrere/ -foreldre og -barn:

Innvandrere defineres av SSB som personer som er født i utlandet av utenlandske foreldre, men har innvandret til Norge på et tidspunkt og har et annet morsmål enn norsk. Norskfødte innvandrere er personer som er født og oppvokst i Norge, men der begge foreldrene er innvandrere. Barnevernet og SSB inndeler barnevernsklienter med innvandrerbakgrunn i to grupper: norskfødte barn med innvandrerforeldre og innvandrere. Jeg velger å slå de sammen til én gruppe og kaller de barn med innvandrerbakgrunn, da det ikke vil ha en betydning for min oppgave å lage en distinksjon.

I denne oppgaven vil innvandrere omhandle øst-afrikanere i Norge. Selv om alle disse landene er fra samme område, er det fortsatt store ulikheter både innad og mellom disse landene. Generaliseringen av øst-afrikanere som en folkegruppe kan bli skjev. Høyt utdannede folk fra den tredje verden kan skille seg mindre fra middelklasse/øvre middelklasse i Norge, enn de som kommer fra landsbyen med lite eller ingen utdanning, og situasjonene i de forskjellige landene er ulike. Likevel, for å gjøre det enkelt, kommer jeg til å bruke det generelle begrepet øst-afrikanere.

Barnevernstjenesten:

Med barnevernstjenesten menes den kommunale tjenesten som har ansvar for å forvalte tiltak etter lov om barnevernstjenester.

2 Teoretisk bakgrunn

I dette kapitlet blir kultur, omsorg/omsorgssvikt og barnevernet diskutert. Det er tre viktige begreper i oppgaven som er utgangspunktet for forståelsen av problemstillingen, som vil være det teoretiske grunnlaget for oppgaven.

2.1 Kultur

“Kultur skaper ikke mennesker.

Mennesker skaper kultur.”

- Margareta Rönnberg (www.ordtak.no, 2015)

”Kultur” er et ord som rommer mange forståelser og teorier. Ord som ”flerkulturell”, ”multikulturell” og ”kulturelt mangfold” brukes stadig i samfunnsdebatter og ikke minst i forbindelse med innvandring og migrasjon. Ordet er også en del av det daglige språket. Likevel er den avgrensende bruken av kultur forbeholdt fagfolk, spesielt antropologer (Holm-Hansen, Haaland, Myrvold, 2007). Imidlertid har det også blant antropologene vært store diskusjoner av hvordan begrepet kultur skal defineres. Etnisitet og identitet er sterkt knyttet opp til begrepet kultur, men da det ikke er relatert til problemstillingen kommer jeg ikke til å gå nærmere inn på det. For hva er egentlig ”kultur”? I dette kapitlet vil definisjonen av kultur bli gjort rede for. Videre vil kulturelle dimensjoner og individualistisk/kollektivistisk kultur bli diskutert, før jeg avslutter med Øst- Afrika og øst-afrikansk barneoppdragelse. Jeg vil ta utgangspunkt i boken til Jávo (2010) ” Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Transkulturell forståelse, veiledning og behandling”, og vil derfor ikke referere videre til henne i dette kapitlet. Når andre personer blir brukt, vil det refereres til dem.

Som påpekt overfor, er kultur et mangetydig begrep med mange ulike variasjoner av innholdet i definisjonen (Brochmann, 2010; Fuglerud, 2001; Holm-Hansen et al., 2007). Det som likevel er felles for de fleste kulturbegrepene er at det handler om en gruppes felles referanseramme (Holm-Hansen et al., 2007). Noen forstår kultur som materielle omgivelser og tradisjoner, trosforestillinger og kunnskaper. Andre forstår kultur som det bakenforliggende mønsteret av mening som stadig dannes og nyskapes idet mennesker kommuniserer. Videre legger andre igjen vekt på menneskers idéverden og verdigrunnlag

med utgangspunktet i verdier, ideer og normer er (Holm-Hansen et al., 2007). Fordelen med den sistnevnte forståelsen av kultur er at den viser til en tolkning som baserer seg på ulike gruppers kollektive erfaringsgrunnlag. Det vil si at det finnes ulike tolkninger av idéverdener og verdigrunnlag. Basert på en slik forståelse av kultur, har Fredrik Barth skrevet en definisjon: ”Kultur er den ballast av ideer og normer som en person bærer med seg ut fra hva personen har lært og erfart: hans/hennes kunnskaper, konvensjoner, meninger, holdninger og verdier” (Barth 1994, s.297 sitert i Jávo, 2010, s. 27). Ut ifra dette er kultur noe en person har med seg, og har lært og erfart. Brochmanns (2010) forståelse av kultur ligner på Barths (2010) definisjon, men legger også til at ”..kultur blir brukt om verdiene, normene og reglene som overføres fra en generasjon til en annen, og som endres over tid før den føres videre til den neste ” (Brochmann, 2010, s. 448). Den definisjonen av kultur som brukes i oppgaven lyder derfor:

Kultur er den ballast av ideer og normer som en person bærer med seg ut fra hva personen har lært og erfart: hans/ hennes kunnskaper, konvensjoner, meninger, holdninger og verdier. Disse overføres fra en generasjon til en annen, og endres over tid før de føres videre til den neste (Barth 1994, s.297 sitert i Jávo, 2010, s. 27; Brochmann, 2010, s. 448).

Definisjonen viser til to ting: kultur er både tillært og dynamisk. Det tillærte handler om livserfaringen som læres og erfares, alle grunnoppfatninger som orienterer en persons tanker, følelser, holdninger og meninger (Fuglerud, 2001). Livserfaringen kan ses på som organisert informasjon som foresatte overfører til sine barns barndom. De foresatte velger også ut hvilke informasjon de skal overføre, omforme eller ekskludere. Samtidig er kultur en tosidig prosess, der foreldre og barn spiller en aktiv rolle sammen, der foreldrene justerer informasjonen i samspillet med barnets ”verden”. Det dynamiske i kultur er at den har evnen til å omforme og tilpasse seg nye situasjoner og forhold. Fuglerud (2001) skriver at kultur ikke er en pakke folk har på ryggen, det er heller ikke en programvare som er laget for alltid. Kultur påvirkes i samspill med den andre eller med et samfunnet og er i stadig endring (Fuglerud, 2001, Brochmann, 2010). Denne måten å forstå kultur på kan være nyttig i arbeidet med minoritetsfamilier, i generasjonsperspektiv og innvandring.

2.1.1 Kulturelle dimensjoner

Ut ifra den definisjonen som her brukes er kultur altså tillært og dynamisk. Nykommere til landet vil ikke komme til en ferdig programvare som ikke kan endres, men kommer til et samfunn hvor de selv er med på å skape en justering av den gjeldende kulturen (Brochmann, 2010). Imidlertid er det slik at det tidligere tillærte vil være gjeldende inntil en ny samhandling oppstår. For fagfolk vil det være nyttig å lage overordnede kategorier, da det er umulig å lære seg alle de forskjellige kulturene som finnes. Bare i Etiopia finnes det over 80 forskjellige etnisiteter, med hver sine ”ryggsekker”. Det er ulike oppfatninger om hvordan man lager overordnede kategorier, da sorteringer er komplekse og muligens uoversiktlige. Noen mener at kategoriene kan bli for statiske, forenklete og unyanserte, og at det kan skape fordommer. Utfordringen er å finne dekkende kategorier, som gir et godt utgangspunkt for fagfolk som jobber med minoritetsfamilier. Geert Hofstede er en nederlandsk sosialpsykolog som har forsket på kultur og har laget fem (nå seks) overordnede kategorier for kulturelle forskjeller. Etter å ha samlet data fra 50 forskjellige land, fant Hofstede noen mønstre i kulturelle forskjeller (Hofstede, 1980, 2001). Disse kategoriene er maktdistanse, unngåelse av usikkerhet/utrygghet, maskulinitet/feminitet, individualisme/kollektivism, korttidsorientering/langtidsorientering og nytelse/beherskelse. Alle disse seks kategoriene brukes til å differensiere og sammenligne ulike land (<http://geert-hofstede.com>). Individualisme og kollektivism er den kategorien som har fått mest oppmerksomhet, og som også er mest interessant i forhold temaet i denne oppgaven. Jeg har dermed valgt å kun fokusere på dette. De andre kategoriene blir ikke gjort rede for i denne oppgaven.

Individualisme og kollektivism

Hofstede (1980,2001) har funnet at det finnes like kjennetegn på kulturer på tvers av kontinenter. Det gjelder også individualistiske og kollektivistiske kulturer.

I individualistiske kulturer er individet i fokus. Individets selvrealisering og selvstendighet, synes å være viktig og kan ofte være viktigere enn fellesskapet. Det å uttrykke seg, konfrontere og være seg selv er høyt verdsatte kriterier. Disse verdiene finnes ofte i høyt industrialiserte, urbaniserte og vestlige land, blant annet land i Nord- og Mellom- Europa og USA.

Kollektivistiske kulturer kjennetegnes ved at individene står i avhengighet til hverandre og fellesskapet. Man unngår konfrontasjon, og ønsker å bevare harmonien. Familiens og fellesskapets behov går foran individets behov. Disse verdiene finnes ofte i tradisjonelle land,

der samhold er nødvendig for å overleve. Kontinenter som Afrika, Sør-Amerika og Asia har ofte kollektivistiske verdier. Denne inndelingen kan bli sett på som to poler av kulturelle forståelser. På grunnlag av disse to ”polene” har Holm-Hansen et al. (2007) satt sammen en tabell som har sitt utspring i Hundeides (2003) og Nøhr Larsens (2004) polariseringer.

Kollektivistisk livsform	Individualistisk livsform
Barnets behov defineres av familien	Barnets behov (def av flere enn familien) er i sentrum
Gjensidig avhengighet basert på blodsband	Likhet. Frihet
Ansvarsfølelse overfor kollektivet	Selvrealisering
Lydighet og oppofrelse	Frivillighet i familierelasjonene
Autoritetstro	Demokratioppfattelse
Barna prøver å leve opp til foreldrenes forventninger	Barna gir uttrykk for hva de selv vil
Foreldre vet best	Man vet best hva man selv føler
Respekt for eldre	Demokratiske forhandlinger med utgangspunkt i den enkeltes behov og ønsker
Lite verbal kommunikasjon og ansikt- til-ansikt-dialog	Barnet oppfattes som kommunikativ partner fra fødselen
Foreldre er forholdsvis lite sammen med barna (30% av tida) og sover ofte atskilt	Foreldre er sammen med barna mesteparten av tida (90%)
Voksnes lek med barna anses som brudd på respekten-kontrakten	Foreldrene leker med barna
Anerkjennelse formidles indirekte	Belønning og verbal ros
Familien og slekta overtar i perioder	Foreldrene vanligvis de eneste ansvarlige omsorgsgivere
Tydelig betont forskjell mellom jenter og gutter	Lite betont forskjell mellom gutter og jenter

(Hundeide 2003, s 90 og Nøhr Larsen 2004, s. 29 sitert i Holm- Hansen, 2007, s. 44)

Tabellen over viser at det er store kontraster mellom den kollektivistiske siden som er preget av en disiplinorientert oppdragelse, og den individualistiske som er preget av selvstendighet i oppdragelsen. Det blir tydelig at den kollektivistiske kulturen handler om at barna skal være lydige overfor sine foreldre, foreldrene vet best og at man har en ansvarsfølelse overfor kollektivet. På den individualistiske siden handler det derimot om at barna får realisert seg selv, barna vet best selv hva de føler og det er frivillighet i familierelasjoner. En annen forskjell er samspillet mellom de voksne og barna. I kollektivistiske land skal det være en viss distanse mellom voksne og barn, mens i individualistiske land er det mye samspill i forholdet mellom voksne og barn. Disse ulikhetene viser forskjellige tilnærminger til oppdragelse. Det blir også ekstra tydelig at FNs barnekonvensjon bygger på vestlige, individualistiske prinsipper som ikke er like de kollektivistiske verdiene (Holm- Hansen et al., 2007).

Imidlertid er ikke disse inndelingene ment å være statiske kategorier, men derimot et utgangspunkt i arbeid med minoritetsfamilier. Det er ikke slik at familier som kommer fra en av kulturene har alle kjennetegnene på denne. Beskrivelsene vil gå på kryss og tvers i hver familie, og noen vil ikke kjenne seg igjen. Som tidligere nevnt er kultur dynamisk og stadig i endring, og møte minoritetsfamilier har med majoritetsbefolkningen vil justere deres kulturelle rammer og forståelse. Selv om individualistisk og kollektivistisk brukes som kategorier her, finnes det selvfølgelig andre elementer som har vært med å skape de kulturelle forståelsene hver enkel familie har. Det kan være en bestemt faktor fra det stedet, det kan være noen av de andre fem hovedkategoriene til Hofstede (1980, 2001), det kan være foreldrenes egen tolkninger, sykdom osv. Like fullt er de kulturelle kategoriene et hjelpemiddel for å forstå bakgrunnen til minoritetsfamilier, og hvilke verdier og holdninger som er og har vært viktige for deres kulturelle orientering.

2.1.2 Øst-Afrika

I Norge kommer 1,9% av befolkningen opprinnelig fra Afrika (SSB, 2014). Hvor mange av de som er fra Øst- Afrika står det ikke, så det er vanskelig å anslå her. Flere land tilhører det området, men Kenya, Sudan, Etiopia, Eritrea og Somalia har nære relasjoner til hverandre og kan sammenlignes med Norden. Samtidig har eritreere, etiopiere og somaliere i Norge høyere forekomst av barnevernstiltak enn de to førstnevnte landene (SSB, 2015). Denne oppgaven vil derfor spesielt gå inn på Eritrea, Somalia og Etiopia, da det i tillegg er lite kunnskap om disse i sammenheng med kulturell forståelse og barnevernstjenesten.

Etiopia er et av to land i hele Afrika som ikke ble kolonisert under koloniseringstiden. Den har en historie som er preget av keiservelde, korrupsjon og stillstand i utvikling. Keiseren ble styrtet av et kommunistisk parti i 1974. Den politiske lederen var forhatt og situasjonen ble ille. Hungersnøden var stor på 1980- tallet. Regjeringen ble felt i 1991, og den sittende regjeringen er etnisk basert (Globalis.no, 2015). Det har ført til flere uroligheter i Etiopia, da det finnes over 80 forskjellige etnisiteter og kulturer der.

Eritrea er et av verdens yngste land. Fra 1885 har Eritrea vært okkupert av Italia, før det ble britisk protektorat etter andre verdenskrig, før det til slutt ble innlemmet i det Etiopiske keiserriket i 1952. Etiopia prøvde eritreisk språk og kultur, men eritreere gjorde opprør og det ble borgerkrig som varte i 30 år. I 1993 ble Eritrea et selvstendig land, men i 1998 ble det igjen krig mellom Eritrea og Etiopia. Etter løsrivelsen ble Eritrea en autoritær ettpartistat, og

økonomien ble vanskelig og lukket. Alle over 16 år er militærpliktig på ubestemt tid. Landet regnes som et av verdens fattigste land (Globalis.no, 2015).

Somalia har i over 2500 år vært befolket av somaliere, og er overveiende et muslimsk land.

Det som imidlertid skaper problemer i Somalia er klandelingen. Somalia har seks forskjellige hovedklaner med flere underklaner. Klansystemet har ført til maktkamp og konflikter. Under kolonitiden lå landet under britisk, fransk og italiensk styre, men ble selvstendig i 1960.

Deretter fulgte en periode der landet ble styrt av en diktator, før han i 1991 ble styrtet og det brøt ut borgerkrig mellom klanene. Vold og lovløshet har preget Somalia siden 1991, i tillegg ble tørke i 2010-2011 katastrofalt for landet. Somalia mangler infrastruktur, noe som gjør det vanskelig å få utviklingshjelp (Globalis, 2015)

Selv om landene i Øst- Afrika er ulike på mange måter, har de også mange likheter. er et område som domineres av en kollektivistisk kulturforståelse. I øst- Afrika finner vi omtrent like mange kristne som muslimer. Det har ført til noen konflikter de senere årene, men har tidligere ikke vært utgangspunkt for konflikter. Området har vært preget av krig og uroligheter siden 1960-tallet (IMDi, 2007, 2009). Det har ført til fattigdom og nød, varierte utdanningsforhold og lite stabilitet i livet. I noen av de største byene i dette området har det vært mulig med høyere utdanning og byene har vært i kulturell og økonomisk vekst, men byene speiler ikke resten av området.

Øst-Afrika med kollektivistisk utgangspunkt

Som nevnt er Øst-Afrika preget av en kollektivistisk kulturforståelse. Individene står i avhengighet til hverandre. Foreldrene er ansvarlige for barna sine helt til de er gift eller har jobb (IMDi, 2009). I gjengjeld skal barna støtte foreldrene økonomisk, psykisk og fysisk i deres alderdom.

Et annet trekk ved Øst-Afrika er at hele storfamilien regnes som familie. Besteforeldre, tanter, onkler og søskenbarn hører til denne familien. Barna er opptatt av å respektere sine foreldre og de eldre. Det er vanlig at foreldre og øvrige voksne familiemedlemmer disiplinere sine barn ved fysisk avstraffelse. Dette blir ikke betraktet som barnemishandling. I barneoppdragelsen er det vanlig at hele familien hjelper til. "It takes a village to raise a child" er et ordtak som stemmer godt med hvordan barn oppdras. Derfor blir det ofte en stor overgang for familier å komme til Norge, der kun foreldrene har ansvaret for å oppdra barnet sitt (IMDi, 2007).

For fagfolk som jobber i et multikulturelt samfunn blir jobben å utvide forståelsesrammene en selv har. Da definisjonene i et vestlig samfunn ofte er basert på individfokuset forståelsesramme, slik som for eksempel omsorgssvikt (Hundeide, 2004), blir det derfor også viktig å se på en kollektivistisk forståelsesramme. Hvordan barnet blir oppfattet er med og bestemmer hvilken omsorg barnet får (Hundeide, 2005). Men når kan man si at det går fra å være et spørsmål om kulturelle ulikheter til å bli et spørsmål om omsorgssvikt i barneoppdragelse? Og kan man gjøre det? For å besvare det må omsorgssvikt først defineres.

2.2 Oppdragelse, omsorg og omsorgssvikt

Omsorg

Jeg setter stor pris på din

omtenksomhet og vennlige omsorg.

Jeg verdsetter alt du gjør

og alle måtene du viser at du bryr deg på.

- Roy Lessin (www.ordtak.no, 2015)

Alle kulturer kan kjenne seg igjen i begrepene omsorg og oppdragelse. Likevel har begrepet så mange aspekter. Det finnes ulike teorier og metoder for oppdragelse, og forståelsen har variert opp gjennom årene og fra kultur til kultur. Samtidig er forståelsen av oppdragelse med og definerer hvordan man er mot og behandler sine barn, eller hvilke forventninger man har til andre foreldre og barns omsorg og oppdragelse. I barnevernsstatistikken i Norge er barn og unge med minoritetsbakgrunn, særlig førstegenerasjonsinnvandrere, overrepresentert. Det gjelder både for hjelpetiltak og omsorgsovertakelse (Paulsen, Thorshaug og Berg, 2014). Dette har vært en offentlig debatt, der man på den ene siden stiller spørsmål om det er mer omsorgssvikt hos minoritetsfamilier grunnet den høye andelen i statistikken. På den andre siden stiller man spørsmål om barnevernstjenestens klassifiseringer og kategoriseringer (Paulsen et al., 2014). I dette kapitlet blir det derfor redegjort for og diskutert oppdragelse og omsorg i et kulturelt perspektiv, før til slutt omsorgssvikt diskuteres.

2.2.1 Oppdragelse og omsorg i et kulturelt perspektiv

Familien er formelt og reelt grunnstammen i samfunnet. Familien er den som først og fremst er ansvarlig for omsorg, fostring og læring (Befring, Duesund og Popvoci, 2013). Selv om

velferdsstaten Norge har gjort barnet mer og mer institusjonalisert i form av barnehage og lengre skoletid, er fortsatt foreldrene de som står ansvarlige for barna sine. Foreldres ideer om hvordan å gi god omsorg og oppdra barna, har stor påvirkning på barnas kognitive, emosjonelle og sosiale utvikling. Etnoteorier er et begrep man ofte bruker når man snakker om forskjellige foreldres kulturbetingede forestillinger og tro når det gjelder oppdragelse. Det forklares som ” de felles ideene som en etnisk gruppe har om barns utvikling og deres atferd, og hva som påvirker dem” (Jávo, 2010, s. 61) Harknes og Super (2006, ref i Jávo, 2010) har i en krysskulturell forskning om barneoppdragelse funnet ut at det innad i hver kultur synes å være lik forståelse av oppdragelse på tvers av sosiale klasser i samfunnet. Foreldrenes etnoteorier speiler også kulturens syn på barneoppdragelse. Teoriene og ideene er basert på gjeldende verdier og ideologier i samfunnet. Ulike kulturer og etnoteorier kan blant annet være uenige om hvor lenge en mor skal amme barnet, bruk av fysisk avstraffelse i barneoppdragelse, bruk av makt, lydighet, barnets fysiske og psykiske utvikling og regulering av emosjoner. Et felles oppdragelsesmål for alle barn og foreldre uansett kultur er at barna overlever og har det bra (Jávo, 2010). Utover det vil det variere hvordan foreldre oppdrar barna sine.

Oppdragelse og omsorg i et kollektivistisk og individualistisk kultur

Verdisystemet i en kultur er med å prege de tilhørende foreldres etnoteorier. De oppdragelsesmetodene og ideene som foreldrene har kan være funksjonelle og aksepterte der de er, men overføres de til en annen kultur er de ikke nødvendigvis lenger like funksjonelle og akseptable (Jávo, 2010). For å forstå hva dette gjør med barneoppdragelse, er det viktig å forstå hvordan kollektivistisk og individualistisk forståelse påvirker enkeltindivider.

Hundeide (2004) skriver at vi tar til oss den kulturelle formen i vårt samfunn og gjør den til vår egen. Individuelle psykologiske mønstre blir en rekonstruksjon av de kulturelle mønstrene i samfunnet. Individene er deltakere gjennom sin hverdagspraksis. Videre mener Hundeide (2004) at vi gjennom tilegnelse av kulturen, får karakteristiske former for kunnskap og psykologi. Dette gjenspeiles også i forståelsen av individualistisk og kollektivistisk kultur på individnivå. ”Selvet” kan bestå av to komponenter, autonomi og selvstendighet er den ene, den andre er avhengighet av andre. Disse to komponentene av selvet finnes i alle kulturer, men det vektlegges forskjellig i de ulike kulturene avhengig av hvilken forståelse man har (Jávo, 2010). Det vil si at autonomi og selvstendighet blir vektlagt i en individualistisk kultur og avhengighet av andre i kollektivistisk kultur. Det vil ikke si at

det er en enten-eller tankegang, eller at det ene er bedre enn det andre, men det viser hvordan det kan påvirke barneoppdragelsen og omsorg.

I en individualistisk kultur med vektlegging på autonomi og selvstendighet, vil målet være at barnet blir autonomt, selvstendig, klarer å ta egne avgjørelser og velger sine sosiale relasjoner og aktiviteter (se tabellen i kap. 2.1.1). Barneoppdragelsen i en slik kultur vil bestå av å stimulere barnet til å ta egne avgjørelser og til å stole på seg selv. I en kollektivistisk kultur vil det derimot bli lagt vekt på å oppdra barnet inn i relasjoner og forpliktelse (Jávo, 2010). Hele slekten er involvert i barneoppdragelsen, og ofte er bestemor en fremtredende person i oppdragelsen. Barn og foreldre er avhengig av hverandre, og barna oppleves som en ”livsforsikring” for foreldrene, da de skal ta seg av foreldrene når de blir eldre. Lydighet og respekt for de eldre blir derfor vektlagt i oppdragelsen. Videre blir evnen til å fange opp det uuttalte, vite hva andre ønsker uten at de må si det og hjelpe de til å oppnå deres ønsker et av hovedmålene i en kollektivistisk kultur (Jávo, 2010). Ut ifra dette kan man se at foreldres oppdragelsesform ikke kan forstås fullt ut uten å se det i en kulturell kontekst.

Barneoppdragelse: minoritet blant majoritet

Holm- Hansen et al. (2007) poengterer at når man ser kollektivistiske og individualistiske verdier ved siden av hverandre, blir det tydelig at i tillegg til FNs barnekonvensjon, tar også norske barnevernslov utgangspunktet i et individualistisk verdisystem. Dette er interessant med tanke på hva man i vestlige land, som Norge, tar utgangspunkt i som normale og førende verdier. Helsestasjoner er tydelige på barnets utviklingsbehov og instruerer minoritetsforeldre i det. Det har tidligere blitt nevnt at kultur er dynamisk, og vil endre seg over tid, og at kulturbegrepet må forstås som et blandingsprodukt som er påvirket av fortid og nåtid (Paulsen et al., 2014). Samtidig er minoritetsforeldres barneoppdragelse i Norge preget av den spesielle situasjonen de er i. De har kommet fra et land som har andre verdier og holdninger enn deres egne. Både voksne og barn må lære å tilpasse og justere seg etter landets verdier, og det vil ta tid. Er man ny i Norge, og ikke snakker godt norsk, er det mest sannsynlig at de kulturelle verdier fra hjemlandet betyr mer enn de norske. Er man derimot født og oppvokst i Norge og snakker flytende norsk, vil man være påvirket av både norsk kultur og hjemlandet kulturelle verdier. Samtidig er det viktig å understreke at det er forskjellig fra person til person og det er flere faktorer som spiller inn i tilpasningen av en ny kultur. Nettverk, sosialøkonomisk situasjon, språktilegnelse og utdanning spiller også inn i tilpasningen (Paulsen et al., 2014). Men hva hvis forutsetningene ikke er så gode og

endringene blir for store i løpet av en kort tid? Fra å komme fra et kollektivistisk land, der foreldrene forventer lydighet og respekt fra barna, kommer de til et individualistisk land der barnets behov står i sentrum og foreldrene tar med barna i avgjørelser. I noen tilfeller kan kontrastene virke hemmende på barneoppdragelsen, da foreldre ikke vet hvilket verdisystem de skal bruke til enhver tid, og heller ikke hva som er riktige metoder og ideer. Eksempelvis velger en forelder å la barnet gjøre hva det vil, istedenfor å irettesette det når det gjør noe galt, fordi forelderens ikke vet hvordan å irettesette en unge uten fysisk avstraffelse. I empirien har det vist seg at det er flere slike lignende eksempler på usikkerhet rundt oppdragelsesmetoder, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 5. Men kan det da kalles omsorgssvikt? Og hva er egentlig omsorgssvikt?

2.2.2 Omsorgssvikt

Spørsmålet stilt ovenfor krever et omfattende svar, og slik som tidligere nevnt fins det i følge Kvello (2007) ingen universelle definisjoner på omsorgssvikt eller mishandling.

Da denne oppgaven handler om minoritetsfamilier i Norge er det nærliggende å se på barnevernets forståelse av omsorgssvikt. Lov om barnevernstjenester (1992) sier i § 4 at barnevernstjenesten skal iverksette hjelpetiltak når det er særlig behov for det på grunn av forholdene i hjemmet eller andre grunner. Hvis foreldrene ikke kan gi barnet forsvarlig omsorg, vil omsorgsovertakelse av barnevernet vurderes i henhold til barnevernloven § 4-12. I akutsituasjoner, der barnet kan bli skadelidende ved å forbli i hjemmet, kan barnevernet treffe midlertidige vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet. Forholdene som er beskrevet over, gir ikke et bilde på hva barnevernstjenesten oppfatter som omsorgssvikt eller manglende omsorgsforhold i familier. Her er det ikke beskrevet hva særlige behov på grunn av forholdene i hjemmet er og hva forsvarlig omsorg betyr. Begrepene er vide, og krever skjønnsmessige og gode vurderinger for hver sak barnevernstjenesten får. Det må her understrekes at barnevernslover er under endring og forbedring, og vil bli enklere å forstå og bruke, jmf. ”Prop. 106 L” (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013).

Likevel er de hyppigste grunnene til iverksettelse av barnevernstiltak i 2012 forholdene i hjemmet, særlige behov, fulgt av samlebegrepet mishandling og omsorgssvikt. Barn utsatt for fysisk mishandling, barn utsatt for psykisk mishandling, vold i hjemmet og foreldrenes manglende omsorgsevne, er årsakskategorier Dyrhaug & Sky (2015) som tilhører

samlebegrepet mishandling og omsorgssvikt. I omtrent halvparten av sakene som involverte barn med innvandrerbakgrunn ble *forholdene i hjemmet, særlige behov* betraktet som grunn for iverksettelse av barnevernstiltak, noe som er blitt brukt dobbelt så ofte som grunn enn for barn uten innvandrerbakgrunn (Dyrhaug & Sky, 2015;). I den etterfølgende kategorien *mishandling og omsorgssvikt* er foreldrenes manglende omsorgsevne mer vanlig grunn til tiltak blant barn med innvandrerbakgrunn enn de uten innvandrerbakgrunn. Kategoriene vold i hjemmet og barn og unge som er utsatt for fysisk og psykisk mishandling er også kategorier som blir mest brukt på barn og unge med innvandrerbakgrunn (Dyrhaug & Sky, 2015).

Da jeg så på analysen, så jeg at det manglet en enhetlig forståelse av hva omsorgssvikt er. For å forstå begrepskategoriene som er brukt av barnevernstjenesten over, har jeg her brukt deler av Killéns (2004) forståelse av omsorgssvikt. Killén (2004) inndeler omsorgssvikt i gruppene barn som blir utsatt for vanskjøtsel, barn som blir utsatt for fysiske, psykiske og seksuelle overgrep. Imidlertid er kategoriene forholdene i hjemmet og fysisk og psykisk mishandling de største tiltaksgrunnene for innvandrerbarn, og temaer som fysisk avstraffelse og ekstrem kontroll er ofte begreper som knyttes til minoriteter (Paulsen et al., 2014). Av den grunn vil vanskjøtsel og seksuelle overgrep ikke bli videre utdypet her. Det kan diskuteres om begrepene overgrep og mishandling betyr det samme, men da det ikke er relevant å differensiere det i denne oppgaven, vil begrepene ha den samme betydningen.

Barn som utsettes for fysiske og psykiske overgrep (emotional abuse)

”Barn som utsettes for fysisk overgrep er barn som skades enten ved aktiv handling eller manglende tilsyn” (Killén, 2004, s.39). Skadene vil som regel omfatte blåmerker eller brannsår og fysisk overgrep har store traumatiske virkninger på barna. Imidlertid er det her hensiktsmessig å skille mellom fysisk avstraffelse i disiplinær øyemed og barnemishandling. Med fysiske overgrep vil det i denne sammenhengen bety fysisk avstraffelse i oppdragelsesøyemed. Målsettingen med å fysisk avstraffe barnet, er å lære barnet noe, rettlede og oppdra, og det er kontrollert, mens barnemishandling handler om å avreagere egen indre spenning, og er ofte resultat av sinne- og frustrasjonsutbrudd (Killén, 2004; Paulsen et al, 2014). Denne forståelsen av fysisk avstraffelse blir brukt i denne oppgaven.

Imidlertid er det problematisk å kalle noe for fysisk avstraffelse i oppdragelsesøyemed. En disiplinær fysisk straff kan fort gå over i barnemishandling, ved at foreldrene avreagerer på egen indre spenning. Fysisk avstraffelse er på ingen måter lov i Norge. Ved loven som ble

vedtatt i 1981 (barneloven, 1981, § 30) står det: ”Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare”.

Psykisk overgrep er den vanskeligste å definere av de ulike omsorgssviktkategoriene. Definisjonen til Killén (2004) vil bli brukt i denne oppgaven, og er som følgende: ”Den (*psykisk overgrep, red. anm.*) defineres som en kronisk holdning eller handling hos foreldrene eller annen omsorgsgiver, som er ødeleggende for, eller forhindrer utviklingen av, et positivt selvbilde hos barnet” (Killén, 2004, s. 43). Barn som blir utsatt for psykisk overgrep er en uensartet gruppe og hvordan det utarter seg er forskjellig. Iwaniec (2006) forklarer at psykisk overgrep leder til at barnet ikke føler seg elsket, verdiløs og utilstrekkelig. Videre kan psykisk overgrep være at barnet blir kun verdsatt når den møter den andres behov. Psykisk overgrep omfatter også sosial kontroll. Den sosiale kontrollen brukes for å sikre at barna oppfører seg i tråd med det som er normene i deres miljø (Paulsen et al., 2014). I denne oppgaven vil sosial kontroll handle om latterliggjøring og utstøtelse.

Omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller?

Er det større sannsynlighet for at det er mer omsorgssvikt og mishandling hos minoritetsfamilier eller er det barnevernstjenesten som klassifiserer feil? Det er fortsatt ikke lett å svare på dette spørsmålet. Foreldrenes etnoteorier, nettverk, sosiale strategier, økonomi, språkferdigheter og mye annet spiller fortsatt en rolle i hvordan omsorgen for barnet blir utøvet. Det er derfor ikke alltid et spørsmål om omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller. Likevel er det bekymringsverdig at barn og unge av innvandrerforeldre er overrepresentert i barnevernsstatistikken. Kan forklaringen ligge hos barnevernstjenesten?

2.3 Barnevernstjenesten

I St. meld. nr. 40 (2001-2002) står det at barn og unge har rett til trygge oppvekstforhold og at barnets beste er barnevernstjenestens overordnet grunnverdi. Videre er det også skrevet i ”Prop. 106 L” under kapittel 3.1 om barnevernets hovedoppgaver at

Hovedoppgaven til barnevernet er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Denne oppgaven innebærer både å ivareta barns omsorgssituasjon når foreldrene

svikter, og å hjelpe barn og ungdom med alvorlige atferdsvansker (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013).

Dette er i tråd med Barnekonvensjonen om barnas rettigheter og velferdsstatens verdiperspektiv. Hvordan verdiene skal legges til grunn for avgjørelsene er likevel kompliserte, og krever faglig skjønn og dyktighet. Barnevernet skal imidlertid samarbeide med andre offentlige instanser og frivillige organisasjoner for å fremme en god oppvekstmulighet for barnet (Befring, 2010). Lovverket har gitt videre fullmakter til barnevernet enn til andre instanser som også jobber med barn og unge, og barnevernet kan i tillegg bruke sterkere virkemidler i sitt arbeid.

2.3.1 Barnevernet og kulturelle perspektiver

Barnevernet har tidligere vært kritisert for å være ”blind overfor kulturer og smak eller individuelle preferanser i et mangfoldig samfunn” (Holm- Hansen et al, 2007, s. 50). I dag er det blitt forandret. Respekten for mangfoldet og annerledeshet har blitt fastsatt som ledetråd i barnevernstjenesten (Holm-Hansen et al, 2007). At barnet skal ha det bra, har blitt det overordnede målet. Problemet oppstår når annerledesheten oppfattes som skadelig av en annen part. St.meld. 6 (Barne,- likestillings,- og inkluderingsdepartementet, 2012) slår fast i kapittel 6 under ”barnevernets arbeid” at ”barnevernloven gjelder for alle barn som oppholder seg i Norge. Dette innebærer at barn, uansett bakgrunn, skal vurderes og behandles ut fra de samme lovbestemmelsene. Omsorgssvikt og mishandling kan aldri bortforklares eller overses med henvisning til kulturelle forskjeller”. Med andre ord, trenger ikke barnevernstjenesten å ta hensyn til kulturelle forskjeller i deres vurdering av omsorgssvikt og mishandling.

Som nevnt tidligere er ulike måter å tilnærme seg oppdragelse og omsorgssvikt på imidlertid kulturelt. Det fører til en utfordring for fagfolk, som må forholde seg til norske lover. Ulike oppfatninger av hvordan barn skal oppdras og god omsorg er én ting. Hvis derimot oppfatningene handler om kulturelle forskjeller, der man i den ene kulturen oppfatter ulikheten som skadelig og i den andre som god og nødvendig, blir det utfordrende for barnevernet. Hvordan skal de forholde seg til det? Et av forslagene i integrasjonsdebatten er å utvikle kultursensitivitet og -kompetanse i barnevernet. Holm-Hansen et al. (2007) har skrevet mye om kultursensitivitet og -kompetanse, og forklaringen under bygger på deres forståelse av begrepene.

Kultursensitivitet og kulturkompetanse i barnevernstjenesten

Begrepene kultursensitivitet og –kompetanse handler om å sette seg inn i ”holdninger, verdier og atferd blant ikke-vestlige innvandrere og etniske minoriteter” (Holm-Hansen et al, 2007, s. 50). Kultursensitivitet handler om å ha en åpen holdning, mens kulturkompetanse handler om kunnskap. Kultursensitivitet og kulturkompetanse anerkjenner kultur og ulike forståelser, de tar til seg nye kunnskaper om kultur, klarer å se årsaker med kulturperspektiv og klarer å forholde seg til det dynamiske i kultur. Kultursensitivitet handler også om å anerkjenne forskjeller uten å fordømme. Det betyr å klare å ta den andres perspektiv og logikk, sette seg inn i den andres verden og forstå.

Kultursensitivitet handler altså om innstilling og arbeidsmåte, mens kulturkompetanse handler om konkret kunnskap. Begrepene har blitt brukt mye samtidig og om hverandre, men det er likevel viktig å skille mellom de to. Kulturkompetanse uten kultursensitivitet kan føre til at barnevernstjenesten kan få en statisk forståelse av klientens kultur. For eksempel at ”alle eritreere gjør sånn og sånn”. Med en kultursensitivitet vil barnevernstjenesten ha en åpen holdning, tilpasse seg og være i dialog med klienten. På samme måte er det lettere å være kultursensitiv med kulturkompetanse. Den konkrete kunnskapen kan åpne for en dialog og gode tilrettelegginger.

Kultursensitivitet og kulturkompetanse kan også hjelpe møtet mellom barnevernet og familiene. Det kan bli et utgangspunkt for å komme frem til gode forslag og løsninger på hva som skal gjøres. Det vil mest sannsynlig også bli lettere for familiene å samtale med barnevernet. Videre handler kultursensitivitet og kulturkompetanse om å forholde seg ”passende” og tolke situasjonen man er i. Det krever evnen til å reflektere over sin egen kultur, verdier og holdninger og se på de som like legitime som de andres. På den måten blir det lettere å skjelle forskjeller og misforståelser kan ryddes av veien.

Samtidig kan forventningene og idealet om å oppnå kulturkompetanse virke umulig i praksis med et økende mangfold i Norge og stadig utskiftninger i barnevernstjenesten. Et forslag vil være at barnevernstjenesten kan bruke kultursensitivitet som utgangspunkt, men samtidig gjennom dialog og en åpen holdning vite når de trenger kulturkompetanse (Paulsen et al., 2014).

Imidlertid skriver Paulsen et al. (2014) i at det kan bli for mye fokus på kultur. Det har vært for mye snakk om å ta hensyn til kultur, men samtidig vet barnevernet fortsatt lite om hva kulturforskjeller i praksis betyr for dem. Paulsen et al. (2014) skriver videre at noen mener det finnes tre kritikker mot barnevernet, som også er deres fallgruver. Den første kritikken handler om en for stor respekt for kultur. Det kan bli lagt vekt på at foreldrene bare ønsker å disiplinere barnet sitt, eller ”fordi kulturen deres er slik bør vi ikke gjøre noe”. Det fører dermed til at barnevernet svikter barna. Den andre kritikken handler om at barnevernstjenesten ikke har kulturforståelse i det hele tatt. Det finnes ingen nyanser eller forsøk på å se foreldrenes kulturhistorikk. De møter familiene med mistenksomhet og griper inn for fort. Den tredje kritikken handler om å se på alle problemer som kulturelle forskjeller, og man ser ikke andre eventuelle forklaringer og faktorer, som for eksempel skilsmisse, arbeidsløshet eller språk. Fokus på herkomst og kultur kan ta overhånd, slik at barnet ikke kommer frem og får den hjelpen den trenger. I tillegg kommer de andre forklaringsmodellene i skyggen av en kulturell forklaring (Holm-Hansen et al., 2007).

Dette viser at barnevernet har et dobbelt krav. På den ene siden skal barnevernet opptre sensitivt og ta hensyn til egne og andres kulturelle betingelser. På den andre siden skal ikke kulturelle begrunnelser overskygge andre forklaringsmodeller (Paulsen et al., 2014). Kulturelle årsaker må ikke bli misforstått som omsorgssvikt, og omsorgssvikt ikke misforstått som kulturelle forskjeller (Paulsen et al., 2014). Likevel viser utviklingen av ferdigheter i kultursensitivitet og –kompetanse i barnevernstjenesten at det er et behov. Kulturforskjeller er reelle og det ligger et behov for å fange opp begreper og ideer som minoriteter tar med seg til Norge.

Til nå har kultur, barneoppdragelse, omsorg, omsorgssvikt og barnevernstjenesten blitt diskutert, som et teoretisk bakteppe og grunnlag for empirien. Jeg ønsker at denne oppgaven, gjennom empirien, kan være et bidrag til utvikling av kunnskap i dette feltet.

3 Metodiske overveielser

I dette kapitlet beskrives og begrunnes de metodiske valgene som er tatt for å kunne besvare oppgavens problemstilling.

Vitenskapelig metode handler om den planmessige fremgangsmåten som skal benyttes i forskningen, og som tar utgangspunkt i problemstillingen. I denne oppgaven blir først hva som ble gjort i forkant av datainnsamling gjort rede for. Deretter blir alle stegene i forskningsprosessen gjort rede for, fra valg av metode til hvordan datamaterialet har blitt gjennomført og bearbeidet. Videre diskuteres validitet og reliabilitet, før avslutningsvis etikk i forskning blir diskutert.

3.1 I forkant av datainnsamlingen

3.1.1 Egen forforståelse

Forståelsesperspektivet står sentralt i kvalitativ forskning (Befring, 2007; Dalen, 2011). Forståelsen kommer på bakgrunn av vår forforståelse (Wormnæs, 2005). Vår forforståelse er med å prege det vi forstår nå. Dette gjelder alle meninger og oppfatninger som er knyttet til et fenomen. Forskeren kommer dermed også med sin forforståelse inn i forskningen. Som forsker kan man likevel aldri være helt objektiv, men forskeren kan være bevisst sin forforståelse i utvikling og tolkning av datamaterialet. Det er altså sentralt at en forsker bruker sin forforståelse i forskningen (Dalen 2011). Jeg gikk inn i denne oppgaven med en forforståelse om at den høye andelen barnevernstiltak blant minoritetsbarn måtte skyldes noe annet enn bare omsorgssvikt. Det kan skyldes at jeg, som jeg tidligere har skrevet om, kommer fra Eritrea og har jobbet som spesialpedagog. I praksis som rådgiver, og i mitt arbeid som spesialpedagog har jeg snakket med både foreldre og barn med innvandrerbakgrunn og sakkyndige i vurderinger av omsorgssvikt. Samtidig har det oppstått en nysgjerrighet for nettopp å finne ut om den høye andelen blant minoritetsspråklige skyldes omsorgssvikt eller om det er kulturelle forskjeller som er årsaken. Min utfordring som forsker vil være å møte alle med et åpent sinn og ikke trekke konklusjoner for raskt på grunnlag av min forforståelse.

3.1.2 Utvalg

I sammenheng med fastsettelse av tema og problemstilling, ble også type utvalg vurdert og bestemt. Ut ifra oppgavens formål har jeg valgt kvalitativ forskning, noe jeg kommer tilbake til i kap. 3.2.1. Utvelging av informanter ble foretatt praktisk og ved snøballutvalg (Befring, 2007). Informantene måtte være tilgjengelige fra januar til mars 2015.

Den opprinnelige planen

I samråd med veilederen, ble vi enige om at jeg trengte to- tre informanter fra ulike organisasjoner, to saksbehandlere fra barnevernet og minst fire foreldre for å gjennomføre prosjektet. Den første tanken var å intervju alle informantene. Prosessen med å skaffe informanter begynte så tidlig som oktober/november 2014. Det begynte med spørsmålet: hvor begynner man en forskning og hvem kan jeg henvende meg til for å få hjelp til å finne informanter? Noen bekjente spurte da saksbehandlerne de kjente og etter å ha forhørt meg rundt om organisasjoner ledet en organisasjon til andre informanter. To saksbehandlere fra barnevernet og organisasjoner var tidlig på plass og til slutt gjaldt det å få tak i foreldre som informanter. Jeg sendte en mail og ringte alle barnevernkontorer i Oslo sentrum, -sør og -øst, da disse var mest relevante i forhold til problemstillingen, med et forespørsel om de kunne spørre foresatte om å være informanter for meg. Det ble mye vanskeligere enn først antatt, da barnevernstjenesten enten ikke responderte eller sa de ikke hadde ressurser til det. I tillegg ringte en avdelingssjef, som var sjefen til de to fra barnevernstjenesten som hadde samtykket til å bli intervjuet. Denne avdelingssjefen sa at jeg ikke kunne intervju barnevernstjenesten og jeg ble bedt om å slette eksisterende intervjuer. Etter den sistnevnte hendelsen ble det en litt annen vending i oppgaven i samråd med veileder og fagansvarlig.

Den endrede planen

Istedenfor å intervju barnevernsarbeidere og foresatte, opplevdes metoden dokumentanalyse som mest hensiktsmessig å bruke. Å intervju barnevernstjenesten og foresatte ble sløffet, fordi det ikke var noe tilbakemelding eller ønske om å hjelpe til fra barnevernkontorene i Oslo mot slutten av februar. Gjennom organisasjonene kom jeg likevel i kontakt med foreldre fra øst- Afrika, som ønsket å gi meg innsyn i sine saksdokumenter som omhandler omsorgssvikt. Foreldrene ble spurt av organisasjonene, de samtykket skriftlig i henhold til retningslinjene for Personvernombudet for forsknings (NSD) og ga meg fullmakt til innsyn i

sakspapirene. Saksdokumentene har gitt meg innsyn i både foreldres og barnevernets fremtreden og meninger.

Til sammen ble åtte personer kontaktet. Tre fra forskjellige organisasjoner, to saksbehandlere og tre foresatte. Etter endt intervju med den ene fra barnevernstjenesten i februar, som nevnt over, måtte begge fra barnevernstjenesten trekke seg fra forskningsprosjektet.

Utvalgskriterier

Ved valg av informanter brukte jeg kriteriebasert tilnærming. Kriteriene til den endrede planen ble:

- 2-3 fra interessegrupper/ politikere. De må ha en interesse for og ha jobbet med temaer tilnærmet lik problemstillingen i denne oppgaven. De må være tilgjengelige i Oslo- området mellom januar og mars 2015.
- Saksdokumentene må være fra de siste fem årene. Må omhandle familier som har barn i alderen 0-12 år. Foreldre måtte ha vært eller fortsatt være i en prosess med barnevernet. Casene må handle om omsorgssvikt. Familiene må komme fra øst-Afrika.

For å avgrense forskningsprosjektet, var et kriterium at casene ikke handlet om grov vold eller seksuelt misbruk. Et annet kriterium var at familiene ikke skulle være krigstraumatiserte flyktninger. Det var ikke viktig med like mange foreldre fra hvert land. Formålet med datamaterialet er å se om det finnes mønstre som ligner på hverandre.

Presentasjon av utvalget

Case 1. Casen handler om en alenemor med to barn. Moren er vokst opp i øst- Afrika, men flyktet til Norge med barna. Begge barna er under 12 år. Etter to år i Norge, ble det fattet et akutt vedtak, fordi det var mistanke om vold i familien. Det ble kort etter fattet vedtak etter barnevernsloven § 4-12 1.ledd. Grunnen var at det fantes vesentlige mangler på kontakt og trygghet som mor ga barna. Videre ble det sagt at mor brukte vold som konfliktløsning og det var samspillutfordringer mellom mor og barn. Av disse grunnene ble barna plassert i norske fosterhjem. Det eldste barnet fikk komme tilbake til mor etter stund, mens det yngste er fortsatt i fosterhjem.

Case 2. Denne casen handler om en familie med far, mor og tre barn. Begge foresatte er vokst opp i øst-Afrika, og har flyktet til Norge i voksen alder. Paret har to barn sammen, og kvinnen har et barn fra et tidligere forhold. Alle barna er under 12 år. Et par år etter at det første barnet ble født, ble det meldt uro for omsorgssituasjonen til barnevernet. Barnevernstjenesten fattet akutt vedtak og barna ble plassert i to ulike beredskapshjem og etter hvert fosterhjem. Da det tredje barnet ble født, ble det også plassert i fosterhjem. I dag er kun det minste barnet i fosterhjem.

Case 3. Det gjelder en fraskilt mor og hennes to barn. Moren er oppvokst i øst- Afrika, men begge barna er født i Norge og begge var under 12 år. I dag er det eldste barnet over tolv, men det vil ikke påvirke casen. Etter det siste barnet ble født, oppsøkte moren selv barnevernet på grunn av dårlig økonomi, mangel på bosted og en voldelig mann. Det ble da opprettet en undersøkelsessak fra barnevernstjenesten, som selv meldte bekymring. Det ble først fattet vedtak om råd og veiledning, men moren var angivelig ikke villig til å ta imot det. Etter forskjellige observasjoner av mor og barn, ble det fattet vedtak om omsorgsovertakelse etter bvl. § 4-12 1.ledd a) som kan treffes når det foreligger alvorlige mangler ved den daglige omsorgen barnet får. Kommunen har kommet frem til at det er alvorlige mangler ved morens omsorgskompetanse.

Da case 1, 2 og 3 representerer både foresatte, barnevernstjenesten, advokater og psykologer, vil det videre presiseres hvem som sier hva, for eksempel ”mor i case 1 mener...”.

Organisasjon 1. Intervju med en person som jobber som kulturbrobygger fra Afrika og som her vil bli kalt John. En kulturbrobygger får stadig saker som handler om foresatte med innvandrerbakgrunn og deres møter med barnevernet. Ofte handler det om at familiene og barnevernet ikke forstår hverandre, eller at foreldrene opplever vedtakene som urettmessige. John er også rådgiver i omsorgssviktsaker.

Organisasjon 2. Denne personen vil i oppgaven videre bli omtalt med det fiktive navnet Helene. Hun jobber som familieveileder, og er selv fra øst-Afrika. Helene er også engasjert i foreldrerådgivning for innvandrere. Der jobber de med spørsmål som familielover i Norge, hva som forventes av foreldre i forskjellige arenaer i barnets liv, og hvilke forskjeller som finnes mellom norsk oppdragelse og det landet de kommer fra, hva som kan endres og hva de

selv kan forvente seg. Helene får foreldre som trenger veiledning i foreldreskap gjennom retten, og har derfor jobbet med saker som omhandler problemstillingen.

Organisasjon 3. Denne intervjupersonen jobber som minoritetsrådgiver og vil her bli gitt det fiktive navnet Anne. Jobben er primært rettet mot elever på en ungdomsskole. Der jobbes det med temaer som tvangsekteskap, oppdragelsesvold, ære, m.m. Anne har vært elevenes nærmeste rådgiver i saker som gjelder problemstillingen.

3.2 Valg av metode

Forskningen har flere formål. Gall, Gall & Borg (2007) skriver at målet til en forsker innenfor faget pedagogikk er å utvikle kunnskap som beskriver, predikerer, forbedrer og forklarer prosesser og praksis relatert til feltet. I dette tilfellet kan forskningen relateres til feltet spesialpedagogikk, nærmere sagt, faget ”psykososiale vansker og rådgivning”.

”Omsorgssvikt” og ”vansker knyttet til minoritetsspråklige” er to av temaene i psykososiale vansker på UiO, og ved å forske på ”omsorgssvikt og kulturelle forskjeller” har jeg et ønske om å utvikle kunnskap innenfor dette området.

Forskningsmetode kan beskrives som en ”fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme med ny kunnskap” (Aubert, V., 1991, referert i Bjørndal, 2002, s. 29). En av de viktigste grunnene til å bruke forskningsmetoder er ”for å sikre holdbarheten på påstandene en kommer med” (Kvernbekk, 2002, s.19). Videre vil denne metoden sikre påliteligheten, holdbarheten og sikkerheten for kunnskapene en produserer som forsker.

For å belyse mine valg av metoder diskuteres først valget av kvalitativ tilnærming, siden fenomenologi og hermeneutikk diskuteres. Deretter blir casestudie og kvalitativ forskningsintervju diskutert og til slutt dokumentanalyse.

3.2.1 Kvalitativ tilnærming

Som jeg nevnte i kap. 2, har problemstillingen min vært lite diskutert, særlig i sammenheng med øst- afrikanske familier som utgangspunkt. Gjennom forskningen ønsket jeg å få en nærmere forståelse av fenomenet omsorgssvikt og kulturelle forskjeller.

Forskningsprosjektets formål har derfor vært utgangspunktet for valget av kvalitativ forskningsmetode. Det kan diskuteres om det hadde vært hensiktsmessig å velge kvantitativ forskningsmetode fremfor kvalitativ, der for eksempel survey kunne ha blitt brukt for å

innhente opplysninger om hendelser og enkeltsaker. Ved å bruke survey, kunne jeg også ha fått et større sammenlikningsgrunnlag. Likevel falt valget på kvalitativ forskningsmetode, da jeg ønsket å søke meg en nærmere forståelse av fenomenet knyttet til personer eller situasjoner i deres sosiale virkelighet. Videre ønsket jeg at informantenes meninger, selvforståelse og holdninger kunne stå sentralt, noe som kjennetegner kvalitativ forskning (Befring, 2007; Gall et al., 2007; Bjørndal, 2002; Dalen, 2011). Hensikten med kvalitativ tilnærming er altså å komme til kjernen av problemer, konflikter og følelser. Gjennom det informantene sier, skriver eller viser av atferd, er det mulig å avdekke disse problemene, konfliktene og følelsene (Befring, 2007). I kvalitativ forskning bør også utvalget være så lite som mulig, men likevel være stor nok til å ha et sammenlikningsgrunnlag.

Det har videre vært hensiktsmessig å bruke kvalitative intervjuer og dokumentanalyse som metoder i denne oppgaven. Intervju, fordi det kan brukes for å få innsikt i informantenes egne erfaringer, tanker og følelser (Dalen, 2011). Dette vil utdypes nærmere under pkt 3.2.4. Dokumentanalyse har vært nyttig å bruke med tanke på at dokumentene er skrevet ”naturlig” og ”spontant” i sosiale prosesser uten at forskeren er tilstede og i tillegg kan vise en historie over tid (Dahler-Larsen, 2006; Tveit, 2002). Samtidig er dokumentene aldri objektive og vil derfor kunne beskrive aktørens virkelighetsoppfatning eller et utgangspunkt for et forståelsesgrunnlag. Dette skal ses nærmere på under pkt 3.2.5. Valgene av metoder har åpnet for de analytiske tilnærmingene fenomenologi og hermeneutikk, der forståelse og fortolkning står sentralt.

3.2.2 Fenomenologi og hermeneutikk

Fenomenologi er studiet av et individs verden slik den opptrer for ham eller henne (Gall et al., 2007; Dalen, 2011). Fenomenologi handler om hvordan et individ konstruerer dets virkelighet (Gall et al., 2007). Når en forsker skal prøve å ”forstå” et annet menneske, må den sette seg inn i aktørens subjektive verden. Selv om dialog mellom forsker og aktør kan virke som en forutsetning for fenomenologisk forståelse av en aktørs livsverden, har man i mange dokumentanalyser ikke tilgang til denne type dialog (Dahler- Larsen, 2006). Likevel er det også mulig å innhente en forståelse av den fenomenologiske verden til aktøren i dokumentanalyse.

Hermeneutikk betyr ”læren om tolkning” (Dalen, 2011, s. 17), og skaper et grunnlag for den kvalitative forskningens forståelse og fortolkning (Dalen, 2011). Dette gjøres ved at man forsøker å finne en dypere mening med det som er blitt sagt eller skrevet. Den dypere meningen kan man finne ved å sette delen inn i en helhet og forstå avsender og mottaker. Men det er ikke nok med å sette delen inn i helheten, helheten skal også settes inn i den enkelte delen (Tveit, 2002; Dalen, 2011).

3.2.3 Casestudie

Jeg valgte casestudie som forskningsdesign, da casestudie kjennetegnes ved at det involverer et lite antall personer eller institusjoner. Videre ble det valgt fordi det er en dybdestudie av én eller flere fenomener som opptrer i nåværende virkelighet, og kan reflektere perspektivet til informantene (Befring, 2007; Gall et al., 2007). I denne oppgaven virker det hensiktsmessig å bruke ”multiple-case- studie”. Den kjennetegnes av at det er minst to individer eller minst to hendelser for fenomenet som opptrer. Disse hendelsene er valgt for å vise likheter eller ulikheter innenfor samme fenomen (Yin, 2003 referert i Gall et al., 2007). I denne oppgaven går jeg i dybden av problemstillingen, og har i tillegg tre caser som er forskjellige hendelser innenfor fenomenet omsorgssvikt og kulturelle forskjeller. Casene blir brukt for å finne likheter.

Da et multiple-case-studie kan være mye å forholde seg til, er det nyttig å skrive notater underveis (Baxter og Jack, 2008). Det ble fra begynnelsen av skrevet notater og tanker om avgjørelser underveis. Jeg noterte også etter hvert intervju eller møte med noen i forbindelse med masteroppgaven.

3.2.4 Kvalitativ forskningsintervju

Dalen (2011, s.13) skriver at intervju betyr ”utveksling av synspunkter” mellom to personer som samtaler om et felles tema. Intervju brukes for å få frem tykke beskrivelser og ulike sider av hvordan en person opplever en situasjon (Dalen, 2011). Et kvalitativ forskningsintervju forsøker å forstå verden fra intervjupersonenes perspektiv, og få frem ulike meninger innenfor temaet som intervjues om (Dalen, 2011). Det sentrale er opplevelsen. Dalen (2011) diskuterer hvordan en forsker oppnår en slik forståelse av informantens opplevelse, og

konkluderer med at det handler om fenomenet, forskerens bakgrunn og intervjupersonenes tilgjengelighet.

Denne oppgaven handler om omsorgssvikt og kulturelle forskjeller. Det er ikke et enkelt tema, da det berører så mange følelser og mange ulike tolkninger, men nettopp på grunn av at det berører så mange følelser og tolkninger, er intervju ansett som en viktig metode å bruke.

I forskningsintervju skiller man mellom åpne/ ustrukturerte og strukturerte intervjuer (Dalen, 2011; Kleven, 2002). Åpne/ ustrukturerte intervjuer innebærer at forskeren vet hva meningen og temaet for intervjuet er, men resten blir laget underveis. Strukturerte intervjuer er i den motsatte skalaen der alle spørsmålene er laget på forhånd, i noen tilfeller også svaralternativene (Kleven, 2002). Hva man velger kommer an på forskningsprosjektets tema. I dette prosjektet har det vært nyttig å bruke et semistrukturert intervju. Tema og underkategorier ble valgt, en del spørsmål ble skrevet på forhånd, samtidig var det åpent for informantene å svare så mye eller så kort de ville, i tillegg til at det kunne komme nye spørsmål i lys av det informantene sa.

3.2.5 Dokumentanalyse

For å kunne besvare forskningsoppgavens problemstilling har det vært viktig å få tilgang til både foreldres og barnevernstjenestens opplevelser og forståelse av omsorgssvikt og kulturelle forskjeller. Da det ikke lot seg gjøre å intervju barnevernet, var dokumentanalyse metoden som kunne gi tilnærmende opplysninger. Dette ble til en fordel for oppgaven, fordi fenomenet kunne tilnærmes på flere enn én måte (Baxter og Jack, 2008).

Dokumenter formidler ofte adgang til historiske eller sosiale spesifikke hendelser fra forgagne tider, hvor man som forsker ikke kan tale med aktørene. Dette gjør at forskeren ikke kan påvirke dokumentene. Det samme gjelder nåtidens rom, hvor en forsker ikke har adgang, noe som er tilfelle her (Dahler- Larsen, 2006). Rapporter og dokumenter blir ikke skrevet som en skildring av det som foregår på møter. Sakkyndige rapporter og referater er egne sjangre, som blir skrevet etter egne krav og mal. Skribenten eller møtelederen vil likevel kunne skrive med tanke på at dokumentet kan bli gransket og forsket på (Dahler-Larsen, 2006). Derfor blir aldri dokumentene skrevet som en avspeiling av virkeligheten, men som et innspill, i et forsøk på å lage en bestemt virkelighetsforståelse, gitt under bestemte betingelser.

Det er likeledes viktig å ta med seg at primær- og sekundærkilder ikke er likestilte. Sekundærkildene, slik som dokumenter, er ikke alltid laget for å besvare forskningsspørsmål, slik som for eksempel intervjuene er. Før analysen av dokumentene bør derfor forskeren stille spørsmål om i hvilken sosial kontekst disse dokumentene er laget i, vedlikeholdt og anvendt (Dahler-Larsen, 2006).

I dette prosjektet er saksdokumentene dokumenter som inneholder lukkede eller konfidensielle institusjonelle opplysninger (Befring, 2011). Dokumentene jeg har innhentet, er kopier av dokumenter de foresatte selv har og som ble tilsendt meg av foreldrene. De inneholder rapporter, sakkyndige rapporter, observasjoner, samtaler med barn og foreldre skrevet av psykologer, leger, advokater og barnevernstjenesten. På den ene siden gir dokumentene et innblikk i de ”profesjonelles” vurdering av casene og hva de har reagert på, mens på den andre siden får man også et innblikk i hva foreldrene har reagert på. Jeg har sett mest sakkyndige rapporter fra psykologene, da det er der mange av beskrivelsene og ytringene ligger. Psykologene har blitt innhentet av barnevernstjenesten med forespørsel om å vurdere casene på nytt. Samtalene har de hatt med de forskjellige familiemedlemmene så fremt de kunne ytre seg, barnevernstjenesten og andre som har jobbet med familien. I tillegg foreligger det også observasjoner, og casenes bakgrunn er beskrevet. Jeg har også sett på skriv fra advokatene til familiene, for å se på hva familiene har reagert på. I analysen vil jeg se på dette hver for seg og i sammenheng med hverandre. Samtidig er det viktig å understreke, at disse dokumentene kan være mangelfulle, da det kan finnes flere dokumenter knyttet til casene som foreldrene ikke selv besitter.

3.3 Datainnsamling

Datainnsamlingstiden ble brukt flittig, men på grunn av mange ”omveier” i datasamlingen var jeg ikke ferdig før slutten av mars 2015. I denne delen av kapitlet forklares og diskuteres intervjuguide og temaer for koding av dokumentanalyse, intervjuene og til slutt innhenting av saksdokumenter.

3.3.1 Intervjuguide og temaer for koding av dokumentanalyse

Etter å ha funnet problemstilling, tema og satt kriterier for utvalget, begynte jobben med å lage en intervjuguide. En intervjuguide skal inneholde temaer og spørsmål knyttet til problemsstillingen i forskningen (Dalen, 2011). For å ha en dybde og for å lage relevante

spørsmål, var det først essensielt å ha teorien på plass. Under utformingen av intervjuguiden, var problemstillingen og forskningsspørsmålene synlige, for hele tiden å være bevisst på temaet.

På grunn av forskningsprosjektets tema og metode, var det viktig å ha spørsmål som ikke var ledende, ikke for sensitiv, i tillegg til at det fantes spørsmål som intervjupersonen kunne si sin mening om. ”Traktprinsippet” ble utgangspunktet for utformingen. Prinsippet går ut på at man først stiller spørsmål som er på randsonen til problemstillingen først for å opprette en relasjon med intervjupersonen. Deretter kommer man mer og mer inn på kjernen av problemstillingen (Dalen, 2011). Det gjør det lettere for intervjupersonen å svare åpent og ærlig. I tråd med problemstillingen og forskningsspørsmålene ble fire hovedtemaer avgrenset. Temaene ble: 1) barneoppdragelse, 2) omsorgssvikt, 3) forkunnskaper og erfaringer og 4) kulturelle forskjeller. Under hver av disse ble det laget to- tre spørsmål. De første spørsmålene handlet om norsk og afrikansk barneoppdragelse og hva god omsorg er. Deretter fulgte spørsmål om selve temaet, og til slutt om det var mer personen ville tilføye (se vedlegg: intervjuguiden).

Da den opprinnelige planen var å intervju alle informantene ble det laget tre forskjellige intervjuguider. I intervjuguiden for foreldrene ble det ekstra viktig å bruke et språk som var forståelig og lett å skjønne. Gall et al. (2007) skriver at det er nødvendig for intervjueren å forstå intervjupersonens språk og kultur, spesielt hvis temaet kan bringe forskjellige betydninger og nyanser til ordene i spørsmålene som blir brukt. Siden foreldrene som skulle bli intervjuet ikke var fra Norge, så noen bekjente fra øst-Afrika gjennom spørsmålene og hjalp til med å omformulere ord og uttrykk slik at de ble mer forståelige. Eksempelvis måtte ordet ”omsorgssvikt” fjernes, da ordet ikke ”finnes” i mange afrikanske språk. Et bedre uttrykk var ”god og dårlig omsorg”. I intervjuguiden for saksbehandlerne og organisasjonene var det derimot et annet utgangspunkt i forhold til språk og uttrykk, og fagspråket kunne anvendes i større grad. For å fremme ærlige svar fra fagfolkene og organisasjonene var det viktig å opprette en relasjon først.

Som tidligere nevnt, var det ikke mulig å intervju foresatte eller saksbehandlere, men intervjuguiden ble likevel nyttig i dokumentanalysen. Intervjuguiden for foreldre og saksbehandlere med fire temaer og tilhørende spørsmål ble brukt i analysen av dokumentene. Dette ble gjort i form av kategoridannelser og som ledende spørsmål i analysen. Ved å bruke

intervjuguiden i analysen av saksdokumentene, bidro de ikke med samme opplysninger som intervjuene. Saksdokumentene er derimot en annen type informasjonskilde enn intervjuene, og bringer en annen type kunnskap enn det intervjuene gir.

Pilotintervju

Selv om man skriver en god intervjuguide, er intervjuer ofte påvirkelige og blir fort forstyrret av unødvendige ord og elementer (Gall et al., 2007). Derfor er det nødvendig med et eller to pilotintervjuer, der man får luket ut eventuelle påvirkninger eller forstyrrelser (Gall et al., 2007; Dalen, 2011). I prøveintervjuet tester forskeren om alle spørsmålene blir forstått riktig, om de er tydelige nok og om de blir svart på i henhold til spørsmålene. I tillegg testes det tekniske utstyret (Gall et al., 2007; Dalen, 2011).

I dette tilfellet var to personer villig til å bli prøveintervjuet. Begge intervjupersonene var fra øst- Afrika. Den ene har jobbet som tolk i flere år og kan godt norsk, den andre har ikke bodd i Norge så lenge. På grunnlag av tilbakemeldingene under prøveintervjuene, kom det frem at noen spørsmål var litt utydelige, og at rekkefølgen måtte endres. Prøveintervjuene var nyttig erfaring. For eksempel var endring av rekkefølgen med på å gi en bedre flyt og logisk sammenheng i intervjuene. Det ble også lærerikt for meg med tanke på at jeg fikk øvd meg som forskningsintervjuer før de reelle intervjuene ble gjennomført.

3.3.2 Intervjuene

Dalen (2011) skriver at et forskningsintervju ikke er en vanlig samtale mellom to personer. En intervjuer har i forkant av intervjuet laget temaer og vurdert hvilke spørsmål som skal stilles for å belyse problemstillingen som er knyttet til forskningen. Personen blir intervjuet på grunn av forskningen. Det vil derfor kunne oppstå et asymmetrisk forhold mellom intervjueren og intervjupersonen. Den som intervjuer, stiller spørsmålene og ”styrer” intervjuet, mens intervjupersonen skal svare. For å unngå å forsterke en opplevelse av et asymmetrisk forhold og for å vekke tillit hos den som blir intervjuet har jeg lenge før intervjuet resonnert over forskerens rolle i dette. Dalen (2011) mener at intervjuerens egne meninger og moralske standpunkter ikke skal komme frem under intervjuet. Jeg ville streve for å være så nøytral. Videre lærte jeg i rådgivningsfaget i fjor, at for å opprette kontakt og involvering er det viktig at rådgiveren viser genuin oppmerksomhet, det vil si at rådgiveren observerer og viser interesse for personen som søker rådgivning (Lassen, 2002). Dette kan

også overføres til et intervju (Dalen, 2011). Jeg ønsket å vise genuin oppmerksomhet til intervjupersonen for å opprette en kontakt og involvering under intervjuet. Videre er det i rådgivning viktig å lytte aktivt (Lassen, 2002). Det vil si å være åpen uten å være forutinntatt, for å la den som er i fokus komme frem. Slik er det også under et intervju. Derfor forsøkte jeg å lytte aktivt til intervjupersonen slik at han eller hun kunne komme frem.

Intervjuene begynte med å etablere kontakt med intervjupersonen ved å snakke litt om forskningsprosjektets formål. Da prosjektet skal leveres i juni, var februar måneden og begynnelsen av mars tiden som var satt til intervju. Intervjupersonene kunne selv velge sted. To av intervjuene foregikk på kontorene til intervjupersonene. Der var det stille og rolig og ingen forstyrret oss. Det tredje intervjuet foregikk på en kafé, men i et rolig del av kaféen. I etterkant viste det seg at det var mye mer støy enn det jeg opplevde det var. Det gjorde at opptaket ble litt forstyrret og et par ord var utydelige og vanskelig å få med seg. Hvert intervju varte i 30- 45 minutter og ble tatt opp med diktafon. Dette for å vie full oppmerksomhet til det informanten sa.

Når jeg i etterkant hører på opptakene, hører jeg at temaet for intervjuet engasjerer intervjupersonene. Det går igjen at de har mye på hjertet og har masse erfaring å hente fra fagfeltet, og intervjupersonene veksler mellom å svare faglig og personlig. Når jeg kommer inn på kjernen av temaet trekker de også frem forskjellige eksempler fra personer de selv har jobbet med og viser også ærlige følelser. Jeg fikk bruk for mye av det jeg lærte i rådgivningsfaget, og brukte meg av pauser for å gi intervjupersonene rom til å kunne svare mer. Jeg opplevde svarene som ærlige og relevante i forhold til forskningens problemstilling.

3.3.3 Innhenting av saksdokumenter

I samråd med kontaktpersonen fra NSD og retningslinjene for personvern, fikk jeg gjennom et par organisasjoner samtykke av foresatte til å lese deres saksdokumenter. Samtykkeskjema, samt fullmaktserklæring ble sendt per post. Alle saksdokumentene fikk jeg tilsendt på mail av kontaktpersonene til informantene (se vedlegg).

3.4 Bearbeidelse av datamaterialet

Bearbeidelse av datamaterialet har for meg vært den jobben som har tatt mest tid. Det har vært en prosess, hvor jeg har måttet lære å avgrense meg. Å holde balansen mellom på den

ene siden der jeg ser mye nytt og spennende i materialet foran meg, og på den andre siden å forholde meg til et avgrenset tema, har vært en utfordring. En spennende og slitsom utfordring. Under diskuteres bearbeidelsen av datamaterialet: transkribering og analyse.

3.4.1 Transkribering

Etter hvert intervju transkriberte jeg nesten umiddelbart. Da hadde jeg intervjuet friskt i minne, også med tanke på stemning og hva jeg satt igjen med av følelser og tanker. Dalen (2011) påpeker at det er viktig at forskeren selv tar seg av transkriberingen. Dette fordi det skjer en prosess fra det er en lydfil til det ligger som tekstfil. Det er også en unik mulighet til å bli godt kjent med intervjupersonen. For meg var det å lytte til og skrive ned intervjuet berikende, i den form av at jeg lyttet bedre til ordene som ble sagt. Imidlertid er det også interessant å se at det er en sammenheng mellom tale og tekst, men likevel blir teksten annerledes når den løsrives fra situasjonen (Dalen, 2011). Teksten i seg selv kan åpnes for tolkning for et bredere publikum (Dalen, 2011). Utfordringen blir det å kunne bruke transkribering riktig i forhold til det som intervjupersonen egentlig mente. For å huske hva jeg tenkte rundt intervjusituasjonen noterte jeg ned tankene mine i etterkant av intervjuene. Disse notatene bidrar forhåpentligvis til å bruke transkriberingen på en riktig måte.

Det var imidlertid flere metodiske valg jeg måtte gjøre i fremstillingen av det muntlige språket. Ville jeg ta med alt som ble sagt? Hva med småord? Var det noe å ta hensyn til fra tale til tekst?

For å kunne beholde intervjuet så autentisk som mulig tok jeg med alle småord i transkriberingen, som for eksempel ”ehh..” og ”ikke sant?”. Slike småord blir viktig i forhold til å se hvor intervjupersonene for eksempel måtte tenke seg om litt mer eller når de ble ivrige. I analysedelen er sitatene som er tatt ut redigert i større grad enn resten. Dette for å gjøre det lettere for leseren å lese.

For å bevare anonymiteten til intervjupersonene er språkfeil og dialekt redigert. Jeg har også brukt anonyme og fiktive navn som for eksempel ”case 1” ”John” osv. Detaljer og navn som er tatt opp på lydbånd som kan være gjenkjennelig for andre er også anonymisert i transkribering. Eksempelvis skriver jeg ”en bekjent av intervjupersonen” og ”et sted i Norge” istedenfor navnet på personen eller stedet som blir nevnt. Dette diskuteres ytterligere i kapittel 3.6 om etiske hensyn.

3.4.2 Analyse

I gjennomføringen av analysen, har jeg benyttet meg av Dalens (2011) fortolkningsprosesser. Etter å ha innhentet datamaterialet, handler det om å få tak i hva budskapet egentlig er og hva informasjonen man har fått betyr.

Fortolkning

Det første jeg gjorde, var å sette meg godt inn i datamaterialet. Intervjuene og dokumentene ble nøye lest, samtidig som jeg skrev ned notater til det jeg leste.

Dalen (2011) skriver at det er viktig å skille mellom ”experience near” og experience distant”. Experience near er uttalelser informantene selv kommer med, og deres forståelser og fortolkninger. Disse blir da grunnstammen i sitater som blir tatt med i prosjektet. Experience distant er i tillegg forskerens egne fortolkninger av uttalelsene.

Et eksempel fra mitt analysearbeid er:

Når man er ikke vant til å være sammen med barn hele tiden..når andre kommer i bildet, når de er alene da de blir litt.. de gir ikke den tiden som barna trenger, da det blir regnet som omsorgssvikt, fordi de gir ikke den tiden. Mens de er ikke vant til å gi tid på en måte, å være sammen med barna og leke med barna. Det er ikke noe tradisjon at far sitter med barna og leker hele tiden.

Ut ifra dette sitatet som er experience near, har jeg for eksempel uthevet ”når man ikke er vant til..”, blir regnet som omsorgssvikt”, ” det er ikke noe tradisjon..”. Neste ledd ble å fortolke dette sitatet, som er experience distant. Jeg satte da opp ord som ”kulturelle forskjeller”, ” kollektivistisk kultur” og ” krav om endring”. Deretter har jeg knyttet det opp mot teori. Dette ble gjort i analysen av både intervjuene og dokumentene.

Kodingsprosessen

Det neste steget var koding. Koding gir oss verktøy for finne ut av, sortere og fremstille datamaterialet (Charmaz, 2014). Med andre ord, handler det om å gjennomgå dataene systematisk og kategorisere, for så å sette ord på hva det handler om. Å kategorisere hjelper med å forstå innholdet på et fortolknings- og teoretisk nivå. Som nevnt over, handler det også her om å heve dataen til et høyere nivå (Dalen, 2011).

Kodingen foregår på flere nivåer. Det første nivået, som kalles råkoding, handler om å gjenkjenne begreper som kan bli kategorisert (Dalen, 2011). Jeg valgte å bruke intervjuguidens fire hovedtemaer som kategorisering. De fire temaene var 1) barneoppdragelse, 2) omsorgssvikt, 3) forkunnskaper og erfaringer og 4) kulturelle forskjeller. For å bruke sitatet over som eksempel, kommer det under både barneoppdragelse og kulturelle forskjeller. Enkelte ord, setninger og utsagn, har havnet i alle kategoriene, som sier meg mye om kompleksiteten i problemstillingen. Intervjuene var allerede kategorisert etter de fire temaene, men i etterkant så jeg også at flere av svarene kunne være under en eller flere av de andre kategoriene også.

Dokumentene hadde varierende informasjon, men jeg prøvde likevel å finne sitater, utsagn og setninger som passet til kategoriene. I motsetning til analyseringen av intervjuene, krevde dokumentene en annen analyseringsmåte, da svarene ikke var direkte gitte. Jeg brukte intervjuguiden som overordnet kategorisering, men måtte lese gjennom casene flere ganger for å plassere sitater, observasjoner, vedtak osv. under riktig kategori. Case 2 hadde fylldige beskrivelser, og hadde derfor "svar" som passet inn i alle kategoriene, mens case 1 og 3 hadde mindre informasjon og vil av den grunn ikke være representert under alle kategoriene.

Det andre nivået var å finne ut hvor hovedtyngden av materialet var, for deretter å lage underkategorier (Dalen, 2011). Under 1) barneoppdragelse har jeg for eksempel underkategoriene a) kollektivistisk og b) individualistisk barneoppdragelse.

Det siste nivået ble å sammenligne de med og mot hverandre, for å finne sammenhenger og for å samle trådene. Her ble det også viktig å fortolke materialet og få en overordnet forståelse av det. Deretter ble det aktuelt å sette inn teori og bruke teoretiske begreper på materialet som var kodet.

3.5 Studiens kvalitet

"A field work done by a single field- worker invites the question: Why should we believe it?" (Bosk, 1979, s. 193 sitert i Maxwell, 1992). Kvaliteten eller validiteten i studiene handler om i hvilken grad forskningens resultater er troverdige, og i hvilken grad de er overførbare og

kan generaliseres, med andre ord handler det om graden av gyldighet (Dalen, 2011). Sitatet av Bosk (1979) viser at graden av gyldighet kan innebære vanskeligheter i en kvalitativ forskningsmetode, da det ofte bygger på en fenomenologisk tilnærming. Det finnes ikke én sann virkelighet, men sannheten er knyttet til individet (Dalen, 2011). Videre vil meningskonstruksjonene måtte ses i sammenheng med debattene i samfunnet om fenomenet. For eksempel hadde ikke denne oppgavens problemstilling fått de samme svarene for tretti år siden, og vil antakeligvis få andre svar om tretti år. Det har derfor vært nødvendig å bruke andre termer og begreper enn i kvantitative metoder. Graden av gyldighet er likevel viktig i kvalitativ forskning. Validitet og reliabilitet vil i dette kapitlet bli diskutert ved hjelp av kvalitative termer.

3.5.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler om påliteligheten av forskningsresultatene. I kvantitativ forskning handler det om at resultatene kan etterprøves av andre forskere. I kvalitativ forskning blir det vanskelig, da det baseres på informantenes virkelighetsoppfatning under forskningen. Mennesker og omstendigheter endrer seg hele tiden, og blir ikke lett for andre forskere å etterprøve resultatene. Derfor blir det desto viktigere å være nøyaktig og transparent i beskrivelser av alle leddene i forskningen, slik at andre forskere kan se prosessen tydelig (Dalen, 2011). Dette er noe jeg har etterstrebet.

3.5.2 Validitet

I min oppgave handler validitet om hvorvidt jeg gjennom mine metoder og fortolkninger svarer på spørsmålet om hvordan kulturelle forskjeller påvirker oppfatningen av omsorgssvikt. Videre handler det om resultatene jeg har fått er troverdige og gyldige. Ved å ta utgangspunkt i Maxwells (1992; Dalen, 2011) fem punkter om validitet i kvalitativ forskning, vil jeg undersøke det. De fem punktene er deskriptiv validitet, tolkningsvaliditet, teoretisk validitet, generalisering og evalueringsvaliditet (Maxwell, 1992). Den siste er ikke relevant for oppgaven min, og blir derfor utelatt nedenfor.

Deskriptiv validitet

Deskriptiv validitet handler om hva forskeren så eller hørte, med andre ord påliteligheten i det som blir gjenfortalt i datamaterialet og som analysen og resultatet baseres på (Maxwell, 1992). Videre finnes også sekundær deskriptiv validitet (Maxwell, 1992). Det vil si hva andre

har sett eller hørt og som brukes som datamateriale i forskningen. I mitt tilfelle er for eksempel saksdokumentene sekundær deskriptiv valide, da det har vært mulig å se eller høre for andre.

I mitt forskningsprosjekt er datamaterialet jeg har basert på både informantenes meninger og saksdokumenter. Informantenes meninger ble tatt opp på diktafon og deretter nedskrevet til tekst. Dette for å ikke miste noe av det som ble sagt av informantene, og for at det skulle gjengis akkurat slik de selv fortalte. Slik som beskrevet under 4.1, har jeg ikke utelatt noen ord eller uttrykk for å bevare autentisiteten til informanten. Saksdokumentene har enten blitt skrevet av sakkyndige innenfor fagfeltet eller advokater, og kan derfor regnes for å være pålitelige.

Fremgangsmåten av rekruttering av informanter har blitt nøye overveid og gjort i samråd med NSD og veileder fra Universitet i Oslo. Hvordan hele prosessen har foregått står beskrevet i kapitlene over.

Tolkningsvaliditet

Her handler det om hvordan det som er blitt sagt og hørt kan tolkes, altså indre sammenhenger (Maxwell, 1992; Dalen, 2011). Hva er informantenes perspektiver og hva betyr handlingene for dem? Utgangspunktet for fortolkningen blir det som informantene selv har opplevd, erfart og beskrevet (Dalen, 2011).

En forutsetning for fortolkning i kvalitativ intervju er at det foreligger rike, tykke, valide og gode beskrivelser fra informantene (Dalen, 2011). Ved å ha et semistrukturert intervju, der informantene fikk rom til å svare, men også ble stilt noen spørsmål til gjorde at jeg fikk gode, tykke beskrivelser som datamateriale. Da jeg kun har tre som har blitt intervjuet har det også vært mulig for meg å gå tilbake til lydopptakene og høre for eksempel toneleie i stemmen, snakketempo osv. for å avgjøre hvordan svarene ble gitt. Dette letter fortolkningen av ordene.

I dokumentanalyse er det mer utfordrende å se til en gitt stemning og bilde av da møtet eller vurderingene foregikk. Derfor er en videre fortolkning av både intervjumateriale og dokumenter at det skjer innenfor en kontekstuell ramme (Maxwell, 1992; Dalen, 2011). Det kan oppstå tvil om hva som er blitt ment i for eksempel saksdokumenter. Da er det viktig med et helhetsperspektiv og en forståelse av hvilke rammer som var gitt under de forskjellige

casene. Utfordringen her blir at jeg kan legge til andre fortolkninger enn det som er ment av informantene. Ved å kode og analysere gir det meg likevel en forståelse av hendelsene og utsagnene og det som er skrevet må bli fortolket i lys av hele saksdokumentet.

Teoretisk validitet

Begrepene, mønstrene og modellene forskeren anvender for å forklare et fenomen, er det som kalles teoretisk validitet (Maxwell, 1992; Dalen, 2011). Teorien har to komponenter: det første er konseptet eller kategoriene som brukes i teorien og det andre er sammenhengen og relasjonen som er tenkt eksisterer mellom disse kategoriene. Teoretisk validitet er i samsvar med teorien delt i to: for det første validiteten i hvordan forskeren setter opp kategorier for å belyse forskningens tema og fenomen. For det andre validiteten i hvordan det er satt opp mot hverandre.

For å sikre den teoretiske validiteten har det vært en forutsetning at teorien kan dokumenteres i datamaterialet (Dalen, 2011). Under analysekapitlet blir koding og kategorisering beskrevet og de analytiske grepene og redskapene som er blitt brukt blir tydeliggjort, slik at det kan stilles til rådighet og drøfting (Dalen, 2011).

Hvilke sitater og hvor mye av hver jeg bruker kan skape en eliteskjevhet i validiteten (Dalen, 2011). Derfor har det vært viktig å få frem sitater og situasjoner fra alle tre saksdokumenter, og være bevisst på å trekke frem like mye av hver.

3.5.3 Generalisering

Her innebærer det i hvilken grad man overføre resultatene fra forskningen over til populasjonen eller til et annet tid og sted (Maxwell, 1992; Dalen, 2011). I kvalitativ forskning er det ofte små utvalg, slik som i mitt tilfelle. Små utvalg kan være en trussel i et vanlig utvalgs-kriteria, men i kvalitativ forskning har man hatt behov av andre utvalgs-kriterier enn i kvantitativ forskning. Min forskning er basert på tre saksdokumenter og tre intervjuer fra organisasjoner. Anne Andenæs (2001, ref. i Dalen, 2011) at hvis man opererer med ”tykke beskrivelser”, det vil si at man fortolker fenomenene, så kan det generaliserer i en mindre grad. Det handler ikke bare om å forholde seg til utsagn eller noe som har skjedd, men også at man reflekterer over hendelsene og setter de i et større perspektiv (Dalen, 2011). Dette er noe jeg bestreber i min forskning. Sammen med utsagnene, under kapitlet ”resultater” vil det

også være en fortolkning av mønstrene, hendelsene og utsagnene, samtidig som det knyttes opp til teori og et helhetsbilde. På den måten vil generaliseringsvaliditeten bli forsterket. I tillegg har jeg et multiple- case- studie, der jeg søker etter å finne det som ligner. Ved å finne mønstre i disse tilfellene, går det an å trekke den konklusjonen at resultatene er generaliserbare i den forstand at den kan gjelde for flere fra samme folkegruppe eller situasjon.

3.6 Etiske hensyn

Det etiske ansvaret som foreligger i et forskningsprosjekt må bli ivaretatt. Forskningen må være til å stole på, og validitet og kvalitet er viktige faktorer i dette. Videre har de nasjonale forskningsetiske komiteene (NESH) skrevet forskningsetiske retningslinjer og krav som må etterfølges av enhver forsker.

Forskning i det spesialpedagogiske feltet, hvor man som regel involverer forskning med mennesker, kan åpne for flere tolkninger i fortolkningsprosessen. Derfor er det et krav om redelighet og gode begrunnede oppfatninger (NESH, 2009). Dette er også noe jeg etterstreber i hele forskningsprosessen samt fremstillingen av forskningen, ved for eksempel å fremlegge dokumentasjon på for eksempel godkjennelse fra NSD eller å få samtykke av alle informantene før datainnsamlingen skjer.

Videre er det et etisk krav at alle som deltar skal samtykke på et fritt og informert grunnlag (Befring, 2007; NESH, 2009). Deltagerne må derfor få tilstrekkelig informasjon om hva forskningsprosjektet handler om og hvordan den innhentede dataen skal brukes. I dette tilfellet er det ikke bare nok med å informere, men å si det på en slik måte at jeg er sikker på at alle deltakerne har forstått hva det innebærer. Deltakerne skal kunne ha en mulighet til å trekke seg fra prosjektet til enhver tid. I tillegg får deltakeren et informasjonsskriv.

Kravet om meldeplikt blir også vektlagt (NESH, 2009). Før jeg sendte ut informasjonsskriv og kontaktet foresatte, sendte jeg meldeskjema til NSD. Dette fordi oppgaven har personopplysninger som må meldes fra og bevisstgjøring av oppbevaring av for eksempel diktafon og data. Meldeskjemaet ble godkjent etter fire uker. Etter endring av forskningsplanen ble det på nytt sendt et endringsskjema, noe jeg også fikk godkjent i løpet av nye fire uker.

All datainnsamling behandles konfidensielt og makuleres etter forskningsprosjektet er over, derav det etisk krav om anonymitet (NESH, 2009). Videre skal all forskningsmateriale anonymiseres på en slik måte at deltakerne ikke kan gjenkjennes på noe som helst måte. Diktafonen og data ble oppbevart i et låst skap, og saksdokumentene som ble printet ut, sammen med dem.

Da dette er en forskning som omhandler andre kulturer og en institusjon, er det spesielt nødvendig å være varsom i inndelinger og kategoriseringer som gir grunnlag for urimelig generalisering (NESH, 2009).

Et etisk dilemma i denne forskningen vil være å være helt nøytral i mine egne holdninger og meninger i forhold til hvordan det påvirker forskningsprosjektet. Det å være helt nøytral er umulig, imidlertid kan jeg være bevisst på å forsøke å være nøytral. Det at jeg er en som er oppvokst i Norge, men kommer fra øst-Afrika kan skape noen dilemmaer. For det første kan det kanskje forventes av deltakerne at jeg ”sympatiserer” med dem da jeg opprinnelig kommer fra samme område som dem. For det andre kan jeg ha ubevisste forutinntatte holdninger overfor barnevernet eller noen av deltakerne. For det tredje kan det hende at noe av informasjonen kan skape sterke følelser som for eksempel sinne, irritasjon eller forståelse hos meg. For å øke min troverdighet og nøytralitet som forsker blir det da desto viktigere å være tydelig på *hvorfor og hva* forskningen går ut på og min nøytralitet overfor deltakerne og streve etter å være en lyttende person i møte med dem.

4 Presentasjon av resultater

Jeg vil i dette kapitlet presenteres informantenes opplevelser, tanker og meninger om kulturelle forskjeller og omsorgssvikt. Kapitlet er inndelt i seks: Oppfatningen av barnet og oppdragelsesansvar, interaksjon mellom foreldre og barn, grensesetting og regulering av atferd, hvordan god omsorg og omsorgssvikt oppfattes, omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller og kultursensitivitet og kulturkompetanse.

Alle intervjupersonene og saksdokumentene har gode svar og beskrivelser, men Helene og saksdokument 2 har tykkere beskrivelser enn de andre og brukes derfor mer i presentasjon av funnene.

4.1 Oppfatningen av barnet og oppdragelsesansvar

Det ble i den teoretiske delen tatt opp at oppfatningen av barnet har mye å si i forhold til hvordan man er mot barnet (Hundeide, 2005). Samtlige intervjupersoner tok selv opp temaet om oppfatningen av hvordan barneoppdragelse ble organisert. Helene fortalte om Øst-Afrika:

I Afrika, hvis jeg sier sånn generelt: Barn er barn (...) Oppfatning av barnet, så mener jeg, hvordan man oppfatter barna. Er barnet medmenneske eller et objekt? Der barn er barn. For eksempel hvis et barn snakker stygt, og man blir sint, så sier man: 'Nei, han er jo et barn. Han skjønner ingenting. Du må jo ikke blir sint på han'. Det er sånn type holdning man har, ikke sant (...) Oppfatning av barnet er nesten null, men nå er middelklassen eller utdannede litt bedre enn analfabeter eller de som bor i distriktene, og det er litt forskjell, men likevel, oppfatning av barnet trengs å jobbes med.

Ut ifra "barn er barn" tolker jeg det som at barn ikke anses som viktige og reflekterende vesener, og vil derfor heller ikke blir møtt med andre forventninger enn at de skal være lydige og hjelpe til hjemme. I to av casene ble det veldig synlig, der psykologene ber mødre om å beskrive ungene sine. De svarte med adjektivene fine, snille og blide unger. Da de ble bedt om å utdype svarene, hadde de ikke andre svar. Av den grunn forstår jeg det som at man ikke forventer noe av barna, og fordi de er barn vil man heller ikke trenge å reflektere over hvilke egenskaper barna har før de har blitt voksne nok.

Anne forklarer oppfatningen av barnet slik det var tradisjonelt i Norge før krigen, der barnet skulle ses, men ikke høres, og der foreldrene hadde størst verdi i familien. I Norge har det imidlertid vært en endring i oppfatningen av barnet. På samme måte ønsker og håper alle intervjupersonene på en endring i oppfatningen i Øst-Afrika også.

Samtidig understrekes det av John og Helene, at foreldrene ønsker godt for barna sine. John sier:

Hvis jeg vil velge noe, så er dette at, at man ønsker godt for sitt barn. At de skal oppnå noe i livet. Man vet at man skal oppdra barn til å kunne takle livets motstand, ikke sant, at man lærer barn hvordan motgang kan takles..hvordan motgang skal takles, ikke sant, fordi vi kommer fra et veldig tøft terreng, hvor livet kan være brutal og da trenger man å bli oppdratt på en måte for å møte dette.

Sitatet sier noe om hvilke forhold familiene kommer fra, og hva som setter prioriteringer i deres barneoppdragelse. Kommer man fra tøffe levevilkår, er ikke nødvendigvis prioriteringene i barneoppdragelse og oppfatningen av barnet de samme som der man alle grunnleggende behovene er dekket.

Oppfatningen av barnet i Norge, beskriver organisasjonene som den rake motsetning av den søt-afrikanske oppfattelsen. Samtlige beskriver at barna er viktige her og at de gis prioritering. Anne beskriver det slik:

(...) så i norsk kultur så har barnet (..utydelig) deres egenverdi, deres rettigheter og at det å være barn nå i seg selv, at man ikke bare er en uferdig voksen, men et lite barn. Og det fører jo til at barnets rettigheter står veldig sterkt i det norske samfunnet på mange forskjellige måter...(..) og at fokuset er at det er de voksne som skal tune inn til barnet og ikke barnet til de voksne.

Sitatet over oppsummerer hva de andre intervjupersonene har sagt. Norsk oppfattelse av barnet setter barnet i sentrum, og respekterer det som et enkeltindivid med like stor verdi og rettigheter som voksne. De samstemmer om hensynet foresatte har til barnets behov og ønsker, og dialogen de har med barnet. På grunn av barnets likestilling og egenverdi legges det også vekt på å være venn med barnet, mener John, og forklarer det på den måten: "Det

som er typisk norsk barneoppdragelse, det er for meg, det må være at, dette at man oppdrar barnet mitt på en måte være kompis med barn, ikke sant?”

Oppfatningen av barnet er veldig ulik i Øst-Afrika og Norge, og kan ut ifra funnene, nærmest ses på som to motpoler i oppfatningen av barnet. I Øst-Afrika anses ikke barnet som et likeverdig individ, mens i Norge er barnet ofte sentrum i familiene, og de har sterke rettigheter. Dette vil jeg drøfte nærmere under 4.1.4.

4.2 Interaksjon mellom foreldre og barn

Med interaksjon menes her kvaliteten på samværet mellom foreldre og barn, hva man gjør og hvordan man bruker tiden sammen. I casene ble dette tatt opp i form av enten samtale der foreldrene tok opp forskjeller mellom Øst-Afrika og Norge, eller i form av systematiske og usystematiske observasjoner fra barnevernet, psykologer eller beredskapshjem. Funnene er veldig sammenfallende.

I Øst-Afrika oppfattes interaksjonen mellom foreldre og barn, sett i lys av oppfatningen av barnet, lite viktig. Barna har kroppskontakt med moren mens det er spebarn, men ellers blir ikke interaksjonen mellom foreldre og barn veldig verdsatt. Mye handler om, som tidligere nevnt, at foreldrene har mye å gjøre eller har mange barn. Helene forklarer det slik:

Mens i vår kultur, selvfølgelig der er endring, men tradisjonelt så bærer man barn på kroppen. Her er face to face, der er med kroppen. Når barna blir båret på ryggen, så får de kroppskontakt. Det er de forskjeller hvis vi snakker tradisjonelt i Afrika. Fordi mor har mye å gjøre, bærer barnet og gjør ting.

Foreldrene løser ”tidsklemma” ved å bære spebarnet eller minstebarnet på ryggen, for ikke å miste det av synet, eller for at barnet ikke skal gråte. Når barna har blitt store nok, bæres de ikke lenger på ryggen, men er ute med andre barn hele dagen. Helene forteller at foreldre og barn ikke bruker mye tid sammen utenom måltidene. Case 2 bekrefter dette, og psykologen skriver: ”Mor sier at foreldre ikke leker med barn eller er sammen med dem (..) Når barna har fått mat, går de ut og er ute til de er sultne igjen”. John forklarer at man er mer opptatt av å oppfylle fysiske behov enn å ha dialog med barnet.

Det å passe barna er ikke bare foreldrenes ansvar, men hele nabolaget og storfamilien involveres. Helene sier at det ikke finnes tradisjoner for at foreldre leker med barna, av den grunn er de heller ikke vant til å gi barnet tid. Dette sammenfaller med hva som er beskrevet i samtlige observasjoner utført av sakkyndige, der case 3 beskriver dette best: ”Mor ble beskrevet som passiv i omsorgsutøvelsen. Det er stort sett gutten som tok ansvar for å følge opp søsteren, leke med henne og irettesette henne. Det var få verbale utvekslinger mellom gutten og mor”.

I Øst-Afrika er det ikke mange arenaer hvor foreldrene er med barna. Det gjelder også for skole- hjem samarbeidet. Helene forteller at opplæringen er skolens ansvar, og foreldrene blander seg ikke i det.

I forhold til for eksempel i skolen, det er jo i endring i hovedstaden i Etiopia, i Addis, eller i Kenya er det også litt i endring, men foreldrene har ansvar til å sende barn på skolen. Det er deres ansvar å sende. Men i forhold til læring, det er læreren eller skolen som tar ansvar.

Norsk barneoppdragelse oppfattes helt annerledes. Mødrene i alle tre casene nevner at de har fått med seg at foreldre i Norge snakker mye med barna sine, og en av dem synes det er litt for mye av det gode. John sier at foreldrene her har ”(..) dialog med barn, hører på barn og, ikke sant, har den type interaksjon med barn”, noe som personen beskriver som en form for mentalisering. Foreldre i Norge leker med, holder og viser kjærighet til barna sine fra barna er spebarn av, har Helene forklart.

I Norge er foreldrene veldig delaktig i skoleopplæringen, påpeker Helene, og setter det i sammenheng med bruken av tid sammen med barnet.

Mens i Norge, har foreldrene også et ansvar for barnets læring: du må hjelpe med leksene. Foreldrene må gjøre ting med dem, de må være sammen med dem, de må gå til forskjellige aktiviteter, de må følge med. Det er sånn type ting, jeg synes ser forskjell.

Sitatet forklarer at interaksjonen mellom foreldre og barn i Norge foregår på flere arenaer. Foreldrene er delaktig på mange områder av barnets liv, mens den samme interaksjonen ikke er tilstede i øst-afrikansk kultur.

4.3 Grensesetting og regulering av atferd

Alle casene og intervjupersonene kunne vise til grensesetting og regulering av atferd som den største forskjellen mellom øst-afrikansk og norsk oppdragelseskultur.

Et interessant funn handler om fysisk avstraffelse. Håndheving av fysisk avstraffelse synes å være greit i Øst-Afrika. ”Barna er en del av familieenheten inntil de blir store, og da skal de følge en masse regler, naturlig nok, men at håndheving av oppdragelse kan være mer fysisk enn verbal ofte”, forteller Anne. Intervjupersonen påpeker tre ting: At barna er en del av familieenheten til de er store, at de må følge mange regler i familien og at det er mer vanlig med fysisk avstraffelse enn verbal. Jeg forstår det slik at barna er underlagt familien til de har blitt voksne nok til å få seg jobb eller gifter seg. Foreldrene har ansvar for barnet og kan derfor bestemme hvordan barnet skal leve livet sitt. Ut fra mine funn er det tydelig at det i Øst-Afrika er lov å slå barn i oppdragelsesøyemed, da samtlige informanter og foresatte i casene har den samme oppfatningen om fysisk avstraffelse. Det blir fortalt i case 1 og 2 at foresatte selv forklarer at det er vanlig å slå barna sine, og mor i case 2 forklarer videre at foreldre gjør det for å lære barna sine rett og galt. Det er vanlig å få ris, for deretter å bli spurt om man forstod hvorfor.

Samtidig er det blant intervjupersonene delte meninger om det er greit slik det er i Øst-Afrika. Helene forteller:

Der, hvis de ikke oppfører seg som foreldrene vil, da får de juling.(...)Det er noen ganger grusomt, det er en sadistisk måte å disiplinere barn på. Det er utrolig hvordan de gjør det, ikke alle plasser, men noen plasser er det veldig, disiplinen er veldig grusomt. De slår barn, ikke bare en dag, men nesten en gang i uka, eller hver gang hvis de for eksempel ikke får god karakter får de juling. Hvis de krangler med kamerater, får de juling. Hvis de ikke gjøre hva foreldrene sier, får de juling. Det er ikke noen grenser, i enkelte familier. Det

er det som er trist og som jeg ønsker å jobbe med, nå også selv i forhold til foreldreveiledningsprogrammet...

Ingen av organisasjonene støtter at barn blir slått av foreldrene, selv i oppdragelsesøyemed, og Helene synes det er grusomt hvordan den fysiske avstraffelsen er i noen familier. Selv om det er vanlig å slå barn i Øst-Afrika, er det likevel ikke klare grenser på hva som er greit og ikke-greit til forskjell fra Norge der det ikke er lov til utøve fysisk avstraffelse.

Psykisk avstraffelse/verbal kontroll dukker også blant to av intervjupersonene. De forklarer at det er vanlig å kalle sine egne barn navn og ha sterk sosial kontroll. De mener begge at det er med og skader barnets utvikling. Helene sier:

Også den, i forhold til å gi navn til barn for eksempel, ”du er dum, du er ingenting! Du er jo sånn, sønnen til sånn og sånn og sånn, du er jo akkurat som han!” det er jo den type som skaper psykologisk skade på en måte på noen barn. Folk er ikke forsiktig, folk vet ikke hva de påfører det barnet.

Dette er imidlertid ikke noe som er blitt nevnt i noen av casene, og heller ikke av John. Jeg ville likevel ta med dette funnet, fordi både Helene og Anne snakket om dette som et større problem i Øst-Afrika.

Da intervjupersonene ble spurt om barneoppdragelsen i Norge, svarte alle tre med å fortelle om Norges endring i barneoppdragelse de siste 50-60 årene. De fortalte at Norge har gått gjennom mange endringer i måten å forstå barnet på, også fysisk avstraffelse, og at det var først på 80-tallet det ikke var lov lenger. ”Norge er et sted hvor oppdragelsen er basert på forskning og kunnskap. Også vet vi at dette med fysisk og psykisk avstraffelser er lenger ikke tillatt da”. Dette sier John om Norge i dag. Barneoppdragelsen, slik John sier, har blitt mer og mer blitt basert på forskning og kunnskap. Forskningen har vist at fysiske og psykiske avstraffelser kan påføre barnet både fysiske og emosjonelle skader. Av den grunn er det lenger ikke lov med fysiske avstraffelser i Norge. I dag bruker ofte foreldre i Norge samtaler med barna i atferdsregulering og grensesetting. Foreldrene i case 1 og 2 forteller at de også vet at det ikke er lov til å slå barn i Norge.

4.4 Hvordan oppfattes god omsorg og omsorgssvikt?

I forhold til problemstillingen er det viktig å få en forståelse av hva god omsorg er. Lov om barnevernstjenester § 4-12 som handler om vedtak om å overta omsorgen for et barn, viser til ved hvilke tilfeller barnevernstjenesten og Fylkesnemnda kan vedta omsorgsovertakelse.

Likevel er det behov for å finne ut hva god omsorg er i et kulturelt perspektiv. Det vil være nyttig å finne ut hva god omsorg i henholdsvis Øst-Afrika og Norge er, men også hva god omsorg forstås som blant minoriteter i Norge. Omsorgen må ses i henblikk til oppfatningen av barnet i de respektive landene.

4.4.1 God omsorg i Øst-Afrika og Norge

Omsorg betyr i Øst-Afrika å skaffe alt hva barn trenger; mat, klær, å sende dem på skolen og passe på. Det er sånn type ting omsorg. For eksempel som jeg ser mange ganger her og at hvis du har barn, da må du passe på at håret blir gredd eller flettet eller hun må ha fin klær, hun må ha mat, spise mat hun må se ut bra når folk ser henne. Det er den omsorg som man er opptatt.(...)

Dette sier Helene, som videre forklarer at det ofte er et tegn på god omsorg når moren for eksempel lager nasjonalretten for familien. I case 2 forklarer moren at hun syntes det var rart å komme til Norge, fordi livet her er så annerledes. I Øst-Afrika er det foreldrenes plikt til å se til at barn får mat, klær og er friske. Det hender ikke at foreldrene leker med barna eller er sammen med dem, og det er vanlig at andre voksne engasjerer seg i barneoppdragelsen og til og med irrettesetter barnet ditt hvis det har gjort noe galt.

I Norge har god omsorg en litt annen betydning. Alle intervjupersonene er enige om at god omsorg i Norge betyr å ha tid til barnet, trygge barnet og respektere og ivareta barnets individualitet og utviklingsmuligheter. Samtidig understreker John at det er viktig å ivareta de kulturelle sidene ved omsorgen også, noe som i følge han, gjør barneoppdragelsen fullkommen. I saksdokumentene er ingen foresatte blitt spurt om hva de opplever som god omsorg i Norge i forhold til sitt hjemland. Samtlige foresatte i casene har likevel sagt at de vet at det ikke er lov til å slå i Norge. Ut fra funnene har det blitt tydelig at god omsorg i Norge handler både om de fysiske tingene, som at barna har mat, rene klær og holder seg friske og de psykiske og de emosjonelle sidene ved omsorgen, som dialog, respektere barnet

og vise kjærlighet. Funnene av hvordan god omsorg forstås i Øst-Afrika og Norge, sammenfaller dermed med funnene i kapitlet om barneoppdragelse.

4.4.2 Omsorgssvikt i Øst-Afrika og Norge

Omsorgssvikt beskrives litt variert i casene og av intervjupersonene. Mor i case 2 mener det er omsorgssvikt å la barna være mye ute i solen, og la de få blåmerker og skrubbsår. Helene mener dårlig omsorg er når barna ikke er renslige, ikke har fått gredd håret og ikke har olje i ansiktet, mens Anne mener:

Omsorgssvikt er omsorg som ikke forholder seg til barnets behov og ikke respekterer barnets egendrift. Det kan gi seg uttrykk i både at det utøves vold, men også at omsorgssvikt forstås som for få rammer. (..) det handler om hvordan voksne utøver kontroll overfor barn.

I Øst-Afrika finnes det ikke en bestemt instans som griper inn ved eventuelle omsorgssvikt, da omsorgssvikt ikke har den samme betydningen som i Norge. Imidlertid har det i Etiopia kommet en lov som forbyr vold mot barn i oppdragelsesøyemed, forteller Helene. Det har likevel ikke blitt endring i praksisen blant folket, fordi staten ikke har et system som fanger opp barn og unge som melder fra om vold i familien. I tilfeller der det er nødvendig med råd, veiledning eller intervensjon, har de fleste øst-afrikanske land og byer en annen måte å gripe inn på. Intervjupersonene og case 2 forteller at familiene og de eldste i storfamiliene som anses som vise og erfarne folk, blir brukt som veiledere og rådgivere. I Norge har derimot barnevernstjenesten fått mandat til å avdekke og gripe inn i forhold til omsorgssvikt og dårlige forhold for barn. I alle casene er Barnevernloven § 4 lagt som grunnlag for omsorgsovertakelsene, og i begrunnelsene står det at foresattes omsorgsevne ikke blir regnet for som tilstrekkelige i forhold til hva barna trenger av trygghet og stabilitet. Det blir understreket at alle vedtak gjøres med hensyn til barnets beste. Samtidig finner John og Anne det problematisk at barnevernstjenesten bruker uttrykket ”til barnets beste” i saker som handler om omsorgssvikt og kulturelle forskjeller, og John sier:

Når jeg sier det, da mener jeg at barnas beste vil alltid variere fra kultur til kultur, fra land til land, fra distrikt til distrikt, ikke sant. Og hva som foreldrene oppfatter som barnas beste kan være forskjellig fra hva barnevernet oppfatter.(...) Jeg tror det

grunnleggende er hva vi kan akseptere som god omsorg, ikke sant. Selv om det blir praktisert på annen type, selv om det har en annen kulturell form enn det vi er vant til, skjønner du. Det er helt krise. Hva er god omsorg? Er god omsorg universal eller er det norsk? Betyr god omsorg at hvis du ikke gjør ting på norsk måte, så er det dårlig omsorg. Og hvilke type kulturelle omsorgsform er god nok for oss. Og hva gjør vi?

Dette diskuterer også Anne. Sitatet over viser at oppfatningen av barnet og hva god omsorg for barnet er varierer fra sted til sted. Spørsmålet blir hvem definerer hva god og dårlig omsorg er? Dette fører til å se hva henholdsvis sakkyndige, barnevernstjenesten og foresatte reagerer på i casene og i organisasjonene.

4.4.3 Hva reagerer sakkyndige og barnevernstjenesten på?

I casene har barnevernstjenesten først og fremst reagert på vold utøvd mot barna. Alle tre casene handler om mødre som slår barna i ansiktet eller rumpen med hendene sine, bruker sleiv eller belte og kaster sko etter barna. Disse hendelsene har ført til akuttvedtak i alle casene, som vedtas etter barnevernloven § 4-6. I case 1 blir situasjonen forklart på denne måten:

Barnevernstjenesten tar kontakt med mor etter at alle avhør er ferdig. Barna er tatt vare på av barnevernstjenesten inntil fylkesnemnda har fått avklart situasjonen. Barnevernstjenesten informerer mor om at noen foreldre ikke vet hvordan de skal oppdra barna sine, hvis de ikke kan bruke fysisk avstraffelse, selv om de vet at det ikke er lovlig. Barnevernstjenesten ønsker å hjelpe foreldrene til å oppdra barna sine uten å bruke fysisk avstraffelse, men for å hjelpe må foreldrene innrømme at de bruker vold og selv se at de trenger hjelp. Dersom moren innrømmer det overfor barnevernstjenesten vil de vurdere om barna kan komme hjem til mor igjen.(...) fokus vil alltid være barnets beste. Mor kan ikke få en garanti på at barnet vil komme tilbake, hun må prestere innenfor forventningene. Man må begynne i det små, og så i takt med at mor og barn finner tilbake til hverandre, kan samværet trappes naturlig opp.(...) Det er meget positivt at mor erkjenner forholdene, og at hun etter hvert har fått innsikt i oppdragelsen i at vold i oppdragelsen ikke er akseptabelt i Norge. Hun uttrykker også at hun har fått en forståelse for hvilke skader dette kan ha for barn. Hun har gått på sinnemestringskurs, og hun er villig til å motta videre veiledning på

alternative strategier i oppdragelsesøyemed. Mor er imidlertid tidlig i prosessen; hun har selv vokst opp med fysisk avstraffelse og er vant med vold som en anerkjent oppdragelsesmetode. Denne tankegangen vil ta tid å avlære, særlig hvis hun blir stilt ovenfor de særlige utfordringer det kan være å ha barna.

Slik som det er beskrevet oppfatter jeg det som om barnevernstjenesten vurderer moren som en omsorgsperson med alvorlige problemer, der bruken av vold i oppdragelsesøyemed må erkjennes og avlæres. Dette kan bety at barnevernstjenesten ikke anerkjenner morens oppdragelseskultur, og alvorlighetsgraden av vold i oppdragelsesøyemed blir understreket.

Videre blir minst et av barna i hver case beskrevet som ukritiske og åpne for fremmede, noe psykolog i case 3 oppfatter som bekymringsfullt, da det kan være tegn på barn med alvorlige tilknytningsforstyrrelser. I tillegg blir noen av barna beskrevet som barn med dårlig selvregulering, da noen de ikke viser når de er trøtte eller når de ønsker noe.

Barnevernstjenester og psykologer reagerer dessuten på samspillsutfordringer mellom foreldre og barn. Alle foresatte har lite dialog med barna, og virker mer eller mindre lite interesserte i å leke og snakke med barna. Under samværene som blir observert enten sitter noen av foreldrene på en stol og følger med på barna som leker sammen og involverer seg lite, eller så prøver de å gjøre alt med barna uten å ta hensyn til barnets følelser og hvor de er i leken. Foreldrene beskrives som lite sensitive til barnas emosjonelle tilstand. I case 2 fortelles det om flere samvær som oppleves kaotiske, høylytte og uten struktur. Psykologen opplever at barna blir stresset av tilstanden, men foreldrene ser ikke det. I alle casene blir samspill og interaksjon mellom barna og foresatte beskrevet som at det er ”uvanlig lite dialog, utveksling og gjensidighet”.

Det blir også reagert på lite inderlighet i nærheten mellom foreldre og barn. Det skrives at de foresatte viser at de er glad i barna, men klarer for eksempel likevel ikke å vise gjensynsglede ved samvær, eller inderlighet når de skal klemme.

Av disse grunnene mener barnevernstjenesten når alle vilkårene for omsorgsovertakelse oppfylt jmf. bvl § 4-12, 1.ledd bokstav a), da det er vesentlige mangler ved den personlige kontakten og trygghet som mor gir til barna. De foresatte har brukt vold som konfliktløsningsmodell, og det er samspillsutfordringer mellom foreldre og barn.

Et av de grunnleggende prinsippene i barnevernretten er at barn skal vokse opp hos sine biologiske foreldre, men i disse tilfellene dreier det seg om alvorlige mangler i forhold til omsorgen. Tiltak etter barnevernloven skal alltid vurderes ut fra hensynet til barnets beste, herunder skal det legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen, jmf barnevernloven § 4-1.

Alle tre casene har likehetstrekk, på tross av at de er tre ulike caser. Barnevernstjenesten og de øvrige sakkyndige reagerer på de samme tingene, og de samme tingene går igjen som begrunnelse for omsorgssvikt. Funnene viser at det er likhetstrekk i reaksjonene i casene, som her har vist seg å være vold i oppdragelsesøyemed, ukritiske barn, samspillutfordringer/lite dialog og lite inderlighet og nærhet mellom foreldre og barn. Det er også likheter ved grunnene til mistanke om omsorgssvikt og begrunnelsene for omsorgsovertakelse.

4.4.4 Hva reagerer øst-afrikanske foresatte på når det gjelder omsorgssvikt og barnevernstjenesten?

Funnene viser at også foreldrene reagerer på de samme tingene i casene. Foreldrene i case 2 syntes barnevernstjenesten handlet feil da de tok over omsorgen for barna.

Samtlige foresatte opplevde det hardt at barna ble tatt fra dem og synes det er trist at det tar lang tid før de kan få barna tilbake, til tross for synlige endringer i atferden til foreldrene. I tillegg har barna samvær med tilsyn, noe de foresatte synes gjør samværet kunstig og ødeleggende for kvaliteten i samværet. I et av tilfellene fikk ikke mor ha barna hjemme under samværene og fikk heller ikke lov til å snakke morsmålet sitt, mens en annen mor ønsket å oppdra barna sine slik hennes kultur var, og syntes ikke om å måtte endre oppdragelsesform. Konsekvensen av det sistnevnte eksemplet ble at moren ikke ble oppfattet som en god omsorgsperson, fordi hun ikke vill ta imot råd og veiledning fra barnevernstjenesten.

Reaksjonene fra foreldrene i casene stemmer også overens med reaksjoner organisasjonene har opplevd at foreldrene i slike caser har hatt. Helene kommer med flere eksempler på hva foreldre reagerer på, og mener at foreldrene som har blitt beskyldt for omsorgssvikt er foreldre ”som ikke har hatt noe kunnskap, de som ikke har noe informasjon”. Videre forteller hun om hva disse foreldrene ofte sier etter et foreldreveiledningsprogram: ”hvis vi bare hadde møtt deg på forhånd, kanskje vi kunne ikke ha mistet barna våre. Vi visste ikke vi skulle ikke ha gjort sånn, vi skulle ikke ha gjort sånn...”. De skjønner at de manglet kunnskap om det

norske systemet og om hvordan man oppdrar et barn i et individualistisk samfunn. Dette beskrives også i saksdokumentene. I case 2 kommer det frem at far ikke helt visste hvilken rolle barnevernstjenesten hadde, og begge foreldrene sier de ikke kjenner til det norske systemet og av den grunn trenger kurs. Begge føler seg forbigått av barnevernet og misforstått og mor poengterer at det er ulike måter å være god mor på i hjemlandet og Norge. Hun føler at barnevernstjenesten burde sagt det til henne og gitt henne kurs og rettledning. Det står videre at mor og barn hadde et opphold på et familiesenter, der moren trodde hun skulle få opplæring i norsk barneoppdragelse, men hun ble istedenfor overrasket over å bare bli observert, noe som for henne opplevdes som et fengsel eller psykiatrisk sykehus. Hun følte det som om hun kun fikk ordre, men ikke respekt, i tillegg til å måtte si ifra hvor hun enn gikk. Det var vanskelig for henne å forstå hva personalet sa, og hun opplevde å misforstå og selv bli misforstått. Dette stemmer med Anne som forteller om barnevernet som er veldig tydelig på at det er andre sett regler og lover enn det foreldrene har med seg fra hjemlandet. Noen foreldre har opplevd det invaderende, at et storsamfunn skal ha noe å si for oppdragelsen som de utøver hjemme. De er vant til en kollektivistisk kultur, der staten ikke regulerer barneoppdragelse eller griper inn i caser.

Foreldrene reagerer altså på at de blir misforstått både kulturelt og språklig, på umyndiggjøring, på at de ikke kan ha naturlig samvær med barna sine og på at barna ble tatt fra dem. I tillegg reagerer de på samvær med tilsyn. Til tross for det foreldrene reagerer på og er uenige i avgjørelsene som er blitt tatt, er de til en viss grad villige til å endre atferden sin for å få barna tilbake, og ønsker derfor å samarbeide med barnevernstjenesten. Noen av tiltakene er at en mor går på foreldreveiledningskurs, en annen på sinnemestringskurs og en tredje får råd og veiledning fra barnevernet.

4.5 Omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller?

Er det kulturelle forskjeller eller er det omsorgssvikt? Og det barnets beste i den forstand at barnet har det bedre uten foreldre, er de skadelidende? Det siste vil ikke være mulig å svare på, da jeg ikke kjenner til alle detaljer i casene, men det er likevel et spørsmål man bør stille seg selv i arbeid med familier fra andre kulturer i lignende caser. Intervjupersonene ble spurt om forståelsen av omsorgssvikt i Norge kunne skyldes kulturelle forskjeller. I saksdokumentene var det imidlertid kun case 2 som hadde drøftet kulturelle forskjeller. Av

den grunn vil intervjupersonenes og case 2 sin mening legges vekt på i dette underkapitlet. Det som reageres på vil her sammenlignes med forståelsen av barnet og barneoppdragelse.

Som tidligere beskrevet reagerer barnevernstjenesten og sakkyndige på at foreldrene ikke har godt samspill og interaksjon med sine barn. Beskrivelsene sier at det er uvanlig lite dialog og at foreldrene viser liten interesse i lekene. Helene forteller at slike episoder er veldig vanlig å misforstå. I Øst-Afrika har du storfamilien som er med og tar ansvar og de eldre søsknene tar seg av de yngre.

Men her i Norge, du har jo ikke de andre tingene, de må også da passe på barna, de må ha tid, de må snakke med dem. Når man ikke er vant til å være sammen med barn hele tiden, når andre kommer i bildet, når de er alene da blir de litt, de gir ikke den tiden som barn trenger. Da blir det regnet som omsorgssvikt, fordi de ikke gir den tiden. Mens de er ikke vant til å gi tid på en måte, å være sammen med barn og leke med barna. Det er ikke noe tradisjon at far sitter med barna og leker hele tiden. Det er sånn type ting som er forskjellen. Da blir det kalt omsorgssvikt her”.

Med sitatet over forstår jeg det som når noen kommer fra Øst-Afrika eller andre kollektivistiske land, er det ikke vanlig med emosjonell sensitivitet mellom foreldre og barn, og man kan miste respekten for voksne hvis de leker med barn. ”Barn er barn” som kun skal ses, men ikke høres, og derfor er man heller ikke opptatt av dialogen mellom foreldre og barn. Likevel blir akkurat dette målt opp mot forståelsen av ”god omsorg” i Norge, med individualistisk forståelse av god omsorg. Casene viser denne kulturforskjellen i for eksempel samværet foreldrene har med barna sine. De har ikke struktur, og er heller ikke spesielt flinke til å føre samtaler med barna sine. Manglende øyekontakt, det å ikke tone inn til barna og ikke sette seg ned og leke med dem kan skyldes kulturelle forskjeller.

Slik som det ble beskrevet i et tidligere kapittel, er det viktig for foreldrene at barna får mat, ser bra ut og holder seg friske. Samtidig er mat en måte å vise kjærlighet på i Øst-Afrika. Der er det ikke vanlig med en organisert hverdag for barna, men mat skal de ha, uansett hvordan det kommer inn. I en case viser funnene at barnevernet reagerte på en mor som ”tvang” barnet sitt til å spise, som kan skyldes kulturelle forskjeller og oppfatninger. Helene har et tilleggseksempel om hvor viktig det er å se bra ut og være stelt blant øst-afrikanske, men som også beskriver hvilke misforståelser som kan oppstå under samvær med tilsyn.

(...) det var jo de som omsorgen ble tatt fra dem. Når de har samvær, ser moren med en gang at håret ikke er gredd, de har ikke olje på ansiktet. Hun vet jo forskjellen til en svart person om det er stelt eller ikke, og med en gang blir hun opptatt av å stelle. Når hun treffer barna gir hun klem også sier hun, skal jeg gre håret ditt? Det er fordi hun føler at det ikke var noe god omsorg hos fosterforeldrene.. også ønsker hun å hjelpe slik at jenta skal se fin ut. Hun begynner å gre håret, også når hun grer, liker barnet det kanskje ikke, det er jo litt vondt. Også sier de (barnevernstjenesten), det er jo angrep! Ja, fordi det ble skrevet av de som sitter og observerer, de syns at her kommer mor og angriper datteren og datteren vil ikke, hun tvinger datteren til å gre håret sitt. Men i mors øyne er det omsorg, det er ikke å angripe, det er jo ikke å gjøre vondt mot datteren, men at hun skal se pen ut, og at hun skal gjøre godt for datteren. Det er sånn type som skaper misforståelse som jeg ser i forhold til hva omsorg er i Norge.

Her ser vi tydelige to kulturelle forskjeller. Moren i eksempelet syntes datteren hennes fikk dårlig omsorg av de som hadde omsorg for henne, fordi de ikke var gredd og ikke hadde olje på huden. Mens de sakkyndige syntes foreldrene utøvde dårlig omsorg, fordi de tvang barnet til noe hun selv ikke ville. Her oppfattes dårlig omsorg begge veier, men fordi foreldrene bor i Norge, vil de sakkyndiges vurdering være det som veier tyngst.

Samtlige barn har blitt vurdert som ukritiske til fremmede, noe som spesielt psykolog i case 1 mente kunne være et trekk på alvorlig tilknytningsforstyrrelse. Imidlertid drøftet psykologen i case 2 de kulturelle forskjellene i sin case, og mente at mange av vedtakene kunne ha vært unngått, hvis barnevernstjenesten i den casen hadde tatt hensyn til kulturelle forskjeller. Det at Norge er et individualistisk land kan være en grunn til at det norske samfunnet som en konsekvens stiller større krav til foreldre sin rolle i oppdragelsen, og at tilflyttere til landet kan bli sett på som mindre kompetente fordi de følger mindre med på barna sine. Videre mente psykologen at ”barn som er sosialisert inn i en kultur hvor alle er med på oppdragelsen, altså i en kollektivistisk kultur vil også kunne oppleves som ukritiske til fremmede, og vise lite prioritering av mor”. Det å oppfatte et barn som ukritisk for fremmede vil da i disse casene muligens være et resultat av den kollektivistiske kulturen.

Videre reagerer barnevernet på vold som utøves i oppdragelsesøyemed. casene viser at foreldrene bruker omtrent de samme ”redskapene” i fysisk avstraffelse. Alle organisasjonene mener likevel at det er skadelig for barna å bli fysisk og psykisk straffet, men det bør finnes måter der man kan hjelpe foreldrene på uten å måtte bruke omsorgsovertakelse. Foresatte i casene er klar over loven som sier at det ikke er lov til å slå barn i Norge, og vet at det kan medføre straff. Samtidig opplever de å bli misforstått når de vil forklare seg eller når de blir observert. En intervjuperson sier det handler om å kommunisere med hverandre på en god måte. Det ble også vurdert slik av psykologen i case 2:

Mor har ved flere tilfeller sagt at hun kjente seg maktesløs i rollen som mor for tre barn, når hun ikke kan bruke seg av strategiene hun er vant med, for å sette grenser og kontrollere atferden deres. Både far og mor har sagt de trenger kurs for å klare oppgavene. Informasjon til innvandrere bærer ofte preg av påpekninger av hva som er ulovlig og feil, og mindre fokus på hva som er gode alternativer i oppdragelsen.

I tråd med psykologen mener Anne at barneverntjenestens og sakkyndiges intensjoner ikke bør være å true foreldrenes posisjon, men heller å bekrefte at de mest sannsynligvis elsker barna sine høyt og er glad i de og utøver omsorgen med gode intensjoner. Samtidig så handler det om ”å finne andre omsorgsstrategier hvor foreldrene opplever mestring på en måte som er akseptabel innenfor deres kultur og som er i samsvar med barnas rettigheter i Norge”. Med begge sitatene oppfatter jeg det som om begge parter, barnevernstjenesten og foresatte, ønsker det beste for barna. Samtidig så er barnets beste definert ulikt, og før man har satt seg ned og kommunisert med hverandre har det allerede oppstått kulturelle misforståelser i forkant av møtene.

Ut fra funnene kommer det frem at kulturelle forskjeller som preger oppfatningene av omsorgssvikt. Det vil ikke si at barnevernstjenesten har gjort en dårlig jobb, eller at det ikke er reell omsorgssvikt i familiene, men at noen av vurderingene til barnevernstjenesten er basert på kulturelle forskjeller. Kunne det ha vært unngått med et mer kulturkompetent og kultursensitivt barnevern?

4.6 Kulturkompetanse og kultursensitivitet

Alle intervjupersonene er enige om at flere foreldre med minoritetsbakgrunn og barnevernstjenesten mangler kunnskap om hverandre. Anne mener at ” det selvfølgelig er noen variasjoner, men sånn grovt sagt, så vil jeg si at begge parter vet veldig lite om hverandre og begge parter er egentlig ganske redde for hverandre.” Jeg tolker sitatet som at både innvandrere og barnevernstjenesten vet lite om hverandre. Den lille kunnskapen de har kan være basert på en enkeltepisode, eller noe man har lest eller hørt. Anne gir et eksempel på en case hun var involvert i, der en ungdomsskoleelev ble utsatt for grov vold og drapstrusler av familien, og stod i fare for å bli sendt til hjemlandet. Politiet og barnevernstjenesten ble også involvert. Anne forteller:

Dette er en familie fra Kurdistan, men jeg tenker at det like gjerne kunne ha vært fra Somalia, og jeg opplevde at de saksbehandlerne fra Barnevernstjenesten kunne noe om sosial kontroll, så de visste hvordan de skulle jobbe. Så sa lederen til Barnevernet til sine ansatte før vi skulle ut og hente, at vi måtte være forsiktige, fordi det var en akutt case. Det var jeg enig i. Også sa hun at alle kurdere er hevngjerrige og på bakgrunn av det så ga hun et råd om at ingen skulle gi fullt navn, for vi måtte tenke på vår egen sikkerhet. Og da tenker jeg på at det er et godt eksempel på at her er det noe kunnskap, men ikke helt kompetanse til å forvalte denne kunnskapen. Det er riktig at noen kurdere som har blitt fratatt barn, opplever det sånn med barnevernstjenesten, har forsøkt å ha hevnaksjoner, men det er ikke sånn at det er en automatikk eller en direkte sammenheng mellom dette, og når man gir en veiledning som leder på denne måten, og hun ene av barnevernsarbeiderne hun var ny, å det var hun..da lærte hun det. Jeg prøvde å problematisere det etterpå, men det for meg er et godt eksempel på at ’vi må være veldig forsiktige, de er kurdere, de kan være farlige’. Istedenfor å si ’nå skal vi inn i en skarp situasjon. La politiet håndtere det. Vi har som god praksis at vi sier fornavn og hvor vi kommer fra, for vi tenker generelt på sikkerhet.’ Det er jeg helt enig i. Skjønner du hva jeg mener? Og sånn føler jeg at fra barnevernstjenesten kan en sånn type usikkerhet eller mangel på kunnskap bli kamuflert sånn at man maler bilder for graven. Jeg er veldig ukomfortabel med det, fordi jeg kan ikke..jeg må være konkret når jeg snakker om forskjellige etnisiteter i arbeidet mitt, ellers så er jeg ekstrem fordomsfull.

Dette eksemplet viser barnevernstjenesten i en situasjon, hvor noe kulturkompetanse blir uttrykt, men der kultursensitiviteten uteblir. I dette tilfellet kunne informasjonen som ble gitt vært håndtert annerledes. Slik som Anne sier, blir utsagnet til personen som ledet casen problematisk, fordi utsagnet er stigmatiserende og gir et statisk bilde av personer fra den aktuelle kulturen. Likeledes viser også case 3 hvor misforstått en kultur kan bli når man går inn i en case med verdisettene en selv har som sakkyndig uten å reflektere over de. Psykologen, i dette tilfellet, ønsket å bruke en psykologisk ”intervjuguide” på moren. Det forklares i dokumentet at intervjuet har

(..)til hensikt å skaffe informasjon om foreldres indre representasjoner eller arbeidsmodeller i forhold til relasjonen til et spesielt barn. Det vil i hovedsak innebære foreldres oppfatninger, følelser, motiver, forventinger og fortolkninger av barnet og deres relasjon til barnet. Intervjuet begynner med spørsmål fra rundt fødselen, utvikling i dag og til slutt forventningene om fremtiden. Man tar i betraktning kvaliteten ved foreldres representasjoner av barnet og relasjonen.

Hvis man ser på hvordan oppfatningen av barnet er i et kollektivistisk samfunn og hvordan samspillet og interaksjonen mellom foreldre og barn er i Øst-Afrika, kan man ikke forvente at psykologen får tilfredsstillende svar, noe som også ble bekreftet av svarene moren ga. Moren som ble intervjuet av psykologen ga ikke utdypende svar nok og virket sint under hele intervjuet. Imidlertid valgte psykologen å beholde intervjuet som et av grunnlagene for å vurdere morens omsorgskompetanse. Dette viser også hvordan begrenset kulturkompetanse og mangel på kultursensitivitet påvirker valg av tester, observasjoner og forventninger i møte med foreldrene.

Samtidig er det ikke slik at kun barnevernstjenesten eller andre sakkyndige mangler kunnskap om den andre kulturen. Alle organisasjonene mener at både foreldre og sakkyndige mangler kunnskap om hverandre. På den ene siden synes det å være enighet blant organisasjonene om mangelen på foreldrenes kunnskap. Foreldrene mangler kunnskap om systemet i Norge, hva som forventes av dem, hvordan å gå inn i et samarbeid med barnevernstjenesten, eller i det hele tatt hva god omsorg forstås som i Norge, utenom at det ikke er lov til å slå. John sier:

Og vi ser også at mange foreldre, kan veldig lite om barnevern, barnevernsloven. De vet også veldig lite om hvordan et velferdssamfunn griper inn når de mener at barn har alvorlig problem. Det er utenkelig. De kommer fra et land hvor det vil være utenkelig at myndighetene kommer og griper inn og forteller deg hvordan du skal ha ditt barn, eller tar dem fra deg. Så det er dette jeg mener at den verdikonflikt i det hvordan ofte mange vet veldig lite.

Sitatet beskriver mangelen på kunnskap hos foreldrene. Anne sier at i tillegg til lite kunnskap om barnevernstjenesten og det norske systemet, hører noen foreldre kun skremselshistorier om barnevernet, og bygger sin kunnskap på det.

På den andre siden er det flere aspekter ved det å være innvandrere. Mange av innvandrerne har flyktet, bosatt seg i et nytt land og må lære seg et helt fremmed språk og kultur. Det å komme fra en annen kultur, tilpasse seg den nye kulturen man er i og samtidig oppdra barna sine der er en stressende og krevende prosess. To av intervjupersonene påpeker at en slik situasjon kan skape frykt hos foreldrene, en frykt for alt det nye, frykt for ikke å mestre hverdagen og frykt for å miste kontrollen. Nettopp denne frykten kan også være grunnen til at noen foreldre ikke ønsker å samarbeide med barnevernet eller andre sakkyndige, slik som i for eksempel case 3, der moren ikke svarte utfyllende på svarene til psykologen, men nesten virket sint, eller som i case 2, der moren syntes hun ble fotfulgt og misforstått på familiesenteret.

Anne mener at usikkerheten man har til hverandre og mangelen på kunnskap om hverandre kan gjøre at man tviholder på sin egen kultur, og ikke ønsker å imøtekomme den andre kulturen med åpenhet. Kulturen blir ikke lenger dynamisk, men noe statisk og uforanderlig. Det blir en kamp om etnisitet og kultur, og ikke en kamp om barnets beste. Intervjupersonene har opplevd mange konflikter mellom barnevernstjenesten og foreldre fra Øst-Afrika grunnet kulturelle forskjeller. Derfor etterlyser de mer kulturkompetanse og kultursensitivitet hos barnevernstjenesten og hos foreldrene. Likevel påpeker John at det landet som tar imot innvandrere har større ansvar til å være imøtekommende, samtidig som loven følges. John og Helene mener barnevernstjenesten kan bruke andre tjenester for å øke kulturkompetansen, som for eksempel kulturbrobyggere, som ligner yrket kulturtolk og foreldreveiledere som jobber med nyankomne innvandrere med barn. Anne sier at barnevernstjenesten ikke bør

være redd for å vise at de mangler kunnskap, men derimot være villige til å innhente mer informasjon om akkurat den familien og kulturen de jobber med.

4.7 Oppsummering av funn

I presentasjon av resultater har jeg beskrevet de viktigste likhetene og ulikhetene i empirien. Jeg har ønsket å finne likhetstrekk og fellesnevner i casene. Tre saksdokumenter og tre intervjuer er blitt brukt som grunnlag for analysen, og det viste seg at casene hadde mange fellestrekk.

4.7.1 Barneoppdragelse og kulturelle forskjeller

Analysen viser at øst-afrikansk barneoppdragelse er preget av en kollektivistisk kultur, der familien er en enhet og barna er en del av denne enheten. Barna skal ses, men ikke høres, og anses ikke som viktige før de er store nok. Denne oppfatningen kommer til uttrykk i samspillet mellom foreldre og barn. I Øst-Afrika er det ikke vanlig med fysisk nærhet, og langt mindre vanlig å bruke tid med barnet i lek og i dialog. Foreldrene skal heller ikke blande seg inn i opplæringen på skolen. Samtidig er alle opptatt av at barnet har det godt. Fysisk avstraffelse i oppdragelsesøyemed er også en del av den øst-afrikanske familien. Det er, utenom i Etiopia, ingen lover som forbyr det. Imidlertid er alle informantene enige om at fysisk avstraffelse ikke er bra for barnet. Det er også vanlig å snakke nedsettende til barna, selv om man ikke mener det.

Informantene beskrev Norge som et land med individualistisk kultur. Barnet er et eget individ, med egne meninger og tanker. Analysen viser at informantene mener det er viktig for foreldrene i Norge at barnet både sees og høres, og at man setter av tid til å leke, prate og kose med barnet. Barnets utviklingsmuligheter, trygghet og emosjonelle kontakt med foreldrene anses som viktige aspekter i barneoppdragelsen. Det forventes også av foreldrene å være delaktige i både skolelivet og aktivitetene til barnet.

Fysisk avstraffelse er ikke lov og heller ikke lengre vanlig i Norge. Det blir slått hardt ned på, og barnevernet griper inn, da det anses som vold mot barnet. Ved grensesetting og atferdsregulering er det vanlig å samtale med barnet, istedenfor å slå barnet.

4.7.2 Omsorg og omsorgssvikt

I datamaterialet forstås god omsorg i Øst-Afrika som å dekke fysiske behov, som mat, klær og se til at barna er friske. Det kan forklares med det tøffe og harde livet mange av øst-afrikanske familier lever, der man først og fremst er opptatt av å dekke grunnleggende behov. Mat blir understreket som en viktig del av den gode omsorgen foreldrene kan gi, og det også under måltidene familiene er samlet. Omsorgssvikt er derimot ikke begrep som finnes i Øst-Afrika, samtidig opplever informantene fra Afrika dårlig omsorg når barna ikke er stelt eller har spist. Hvis det er et alvorlig problem i en familie, vil storfamilien gå inn og hjelpe familien med råd, veiledning og støtte.

I Norge vil god omsorg beskrives som det å ha tid til barnet, trygge barnet og respektere det. Alvorlige mangler på fysiske eller psykiske behov for barna blir ansett som omsorgssvikt, imidlertid er vurdering av alvorlighetsgraden prisdelt saksbehandleren.

Fellestrekkene for hva som reageres på av barnevernstjenesten er:

- vold mot barna i oppdragelsesøyemed
- ukritiske barn
- lite inderlighet og nærhet mellom foreldre og barn
- samspillsutfordringer, lite dialog og foreldre som viser liten interesse til lek

Foreldrene reagerer på

- å bli misforstått kulturelt og språklig
- umyndiggjøring
- samvær med tilsyn
- omsorgsovertakelsene
-

Analysen viser at disse fellestrekkene på hva som reageres på, kan skyldes kulturelle forskjeller. Både foreldrene og barnevernstjenesten og andre som jobber med familier fra annen kultur mangler kunnskap om hverandre. I samsvar med det viser funnene at mange av saksbehandlerne og sakkyndige i casene og andre eksempler mangler kulturkompetanse og kultursensitivitet.

5 Drøfting av funnene

Analysen viser at temaet omsorgssvikt og kulturelle forskjeller er både stort og komplekst tema. Ut ifra funnene har jeg likevel sett noen trekk som jeg drøfter i dette kapitlet. Det finnes mange likheter i funnene som jeg trekker frem i drøftingen, men det finnes også noen ulikheter som er vesentlige for temaet og som trekkes frem. Kollektivistisk og individualistisk barneoppdragelse blir først drøftet, før omsorgssvikt og kulturelle forskjeller. Deretter blir barnevernstjenesten, omsorgssvikt og kulturelle forskjeller drøftet. Til slutt drøftes selve temaet for oppgaven, som er omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller.

5.1 Kollektivistisk og individualistisk barneoppdragelse

Til nå har jeg vist at norske og øst-afrikanske foreldre har to forskjellige oppfatninger om barnet. Øst-afrikanske familier har klare kollektivistiske trekk, mens familier i Norge har individualistiske. Mens det å dekke fysiske behov og familiesamhold og –respekt kjennetegner øst-afrikanske barneoppdragelse, kjennetegnes norsk barneoppdragelse ved tanken om barnets egenverdi, selvstendighet og viktigheten av at emosjonelle behov blir møtt, der samspillet mellom foreldre og barn er et klart grunnleggende verdi. Hundeide (2005) mener det er en grunn til forskjellene mellom individualistiske og kollektivistiske forskjeller i barneoppdragelsen og problematiserer den individualistiske forståelsen. På den ene siden er samspillet mellom foreldre og barn en grunnleggende forutsetning for å utvikle et positivt samspill mellom dem, der foreldrene ser på barnet som et medmenneske og anerkjenner deres følelser, tanker og relasjoner på lik linje som seg selv. Dette fører til gjenkjennelse av de samme følelsene vi selv har, hos barnet. I tillegg skapes det en medfølelse og medopplevelse som er grunnlaget for sensitiv omsorg, sensitiv pedagogikk og sensitivt samspill. På den andre siden poengterer Hundeide (2005) at dette er en idealtilstand når man ser på all nød og omsorgssvikt som fins ellers i verden. Inndelingen kollektivistisk og individualistisk kultur og barneoppdragelse kan derfor ses som indikasjon på hvor stabilt det er i et land. Med stabilitet menes her økonomisk stabilitet, tryggheten, ressurser i landet og utviklingsmuligheter. Er landet lite stabilt blir det viktig for foreldrene å lære barna å overleve, er landet stabilt er ikke overlevelseshovet der, og man har tid til å fokusere på andre behov. Øst-Afrika ble tidligere i oppgaven beskrevet som et område med mye krig, sult, katastrofer og fattigdom (kap. 2.1.2), hvor samspillet mellom foreldre og barn ikke virker som det viktigste for øst-afrikanske foreldre. Omsorgen for barnet er løst på en måte

som fungerer i dere situasjoner, slik som en intervjuperson beskrev ”de må forberede barnet på et tøft liv”.

Hvis landets tilstand og fremtid er en forutsetning for kollektivistisk og individualistisk kultur, vil det dermed også si at kulturen endres når vilkårene endres.

5.1.1 En tillært og dynamisk kultur

I casene i denne oppgaven handler det ikke om innvandrere som fortsatt bor i Øst-Afrika, men om innvandrere som bor oppdra barna sine i Norge. Av den grunn er det derfor ikke gitt at den kollektivistiske kulturen er den eneste forståelsesrammen til familiene fra Øst-Afrika. Jávo (2010) og Holm-Hansen et al (2007) skriver om hvordan folk med kollektivistiske holdninger og oppfatninger endrer og tilpasser de i tråd med det samfunnet de lever i. Slik som kultur blir forstått i denne oppgaven, er den både tillært og dynamisk. Som tidligere påpekt, sier Fuglerud (2001) at det tillærte ved kultur er det som foreldrene har lært og som overføres videre til barna, samtidig som foreldrene justerer informasjonen i forhold til barnas ”verden”. Det dynamiske ved kulturen er at den kan omforme seg etter og tilpasse seg nye situasjoner. I funnene ble det synlig at foreldrene har et ønske om å lære seg ”den norske måten” å oppdra barna på. Videre så man for eksempel to av intervjupersonene som selv kommer fra kollektivistiske kulturer har eklektiske kulturer, holdninger og etnoteorier, og jobber med å veilede og hjelpe andre innvandrerfamilier å tilpasse seg en individualistisk kultur. Endringen er en akkulturasjonsprosess, der endringen skjer over tid og selektivt (Jávo, 2010). Imidlertid kan store og raske omstillinger føre til stress, noe som flere studier har vist fører til depresjon, familievold og selvmord.

Endringsprosessen handler om hva man velger å ta med videre fra sin egen kultur inn i den nye kulturen. Samtidig kan frykten for det ”nye ” gjøre at man tviholder på sin egen kultur i større grad enn det man ville ha gjort i sitt eget hjemland. Er frykten for det nye stor, blir man heller ikke mottakelig for nye impulser og endringer. Likevel vil barnas oppfatninger av en kollektivistisk kultur i en individualistisk kultur være med å justere i hvilken grad foreldrene viderefører sin kultur. Imidlertid er det blant informantene enighet om at de ikke ønsker å ta med seg fysisk avstraffelse videre inn i oppdragelsen i Norge. Samtidig ser man i funnene at foreldrene gir uttrykk for maktesløshet når de ikke kan bruke strategiene de er vant til i barneoppdragelsen. For noen er det hemmende, og i noen av tilfellene blir foreldrene passive

under samværet med barna sine som en reaksjon, slik som vist under funn. For noen av foreldrene handler det også om at de ikke er enig i all individualistisk barneoppdragelse. En av mødrene mener at de verdiene og oppdragelsesformene hun kjenner til gjør barn sterke, mens norsk barneoppdragelse gjør barn svake, samtidig ser hun at hun må endre noe av barneoppdragelsen for å tilpasse den det norske samfunnet. Ut fra slike resonneringen som denne moren har gjort, dannes nye etnoteorier som er tilpasset de nye omstendighetene.

Inndelingen av kollektivistisk og individualistisk kultur er derfor en grovinndeling som må nyanseres. På den ene siden så må man ned på individnivå og se på hver familie og hvert familiemedlem, da graden av påvirkning fra den ene eller den andre kulturen er forskjellig fra person til person. På den andre siden igjen så bør man, som en som jobber med familier fra land med kollektivistiske verdier, kjenne til grunnverdiene og holdningene i det landet og i den kulturen, slik at man kan ha en forståelse for problemene som oppstår (Jávo, 2010).

5.1.2 Omsorgssvikt og kulturelle forskjeller

I analysen er det kommet frem at noen sakkyndige i casene synes å ønske en forandring av holdninger og verdier hos foreldrene med en gang. I tillegg, slik som psykolog i case 2 sier, har det vist seg at barnevernstjenesten ofte er flinke til å påpeke hva foreldrene gjør galt, istedenfor å peke på hva de gjør bra og bygge videre på det. Psykologen mener at Norge, som et individualistisk samfunn, gjør at det stilles større krav til foreldrenes rolle i oppdragelsen, noe som ble bekreftet av analysen. Samtidig blir foreldre fra kollektivistiske land sett på som mindre kompetente foreldre, fordi de følger mindre med på barna sine. De tradisjonelle verdiene blir verdiløse og en fremmed måte tar over. For noen foreldre oppleves det som identitetstruende og utmattende og er i tråd med hva foreldrene i casene og intervjupersonene opplevde. Alle tingene barnevernstjenesten reagerte på, kunne ut ifra funnene forklares kulturelt. Foreldrene følte seg misforstått, overkjørt og umyndiggjort. Alt det de har opplevd og lært som god omsorg, blir tatt fra dem og stemplet som dårlig omsorg i Norge.

Imidlertid har barnevernstjenesten fått et mandat og et ansvar. Slik som diskutert tidligere, har barnevernstjenesten fått som mandat å avdekke omsorgssvikt og mishandling hos alle barn, uansett bakgrunn og etnisitet, og kulturelle forskjeller skal ikke ha noe betydning. Med FNs barnekonvensjon og rettigheter som underbygger verdiene som ligger til grunn i et individualistisk samfunn, har barnevernstjenesten og staten rett til å handle ”fargeblindt”.

Imidlertid viser funnene variasjoner i hvordan barnevernstjenesten og de andre sakkyndige tilnærmer seg sakene. Det vises heller ikke til standardiserte prosedyrer i saksprosessene og kulturelle forskjeller og etnisitet blir vektlagt forskjellig i hver case. I case 1 diskuteres ikke kulturell bakgrunn eller årsaker, men det nevnes at familien kommer fra en kultur der fysisk avstraffelse er vanlig. I case 2 blir det derimot skrevet mye om kulturelle forskjeller og hva det sier om omsorgsevnen til mor, riktignok av psykologen, som også understreker at han mener barnevernet ikke har tatt hensyn til kulturelle forskjeller. I case 3 stod det ingenting om vurdering av kulturelle forskjeller eller andre kulturrelaterte temaer. Dette samsvarer med flere funn som er skrevet om av Paulsen et al. (2014). Samtidig viser resultatene i dette prosjektet at den grunnleggende holdningen om at barna skal ha det godt og holde seg friske er tilstede hos alle sammen, både foreldrene og barnevernstjenesten, men med ulike oppfatninger av hva god omsorg er og oppfatningen av barnet. Dermed er familiene som vurderes av barnevernstjenesten prisgitt personen som behandler casen deres og dens forståelse og vektlegging av ulike sider av casen.

Slik som vi allerede har forstått, kan mange av casene forstås fra et kulturelt perspektiv. To av intervjupersonene stiller de åpne spørsmålene om hva ”absolutt god omsorg” er og ”hva absolutt dårlig omsorg er?”. Kan man si til en mor som er vokst opp med et visst verdisett, og muligens lever i en stressfylt situasjon grunnet flytting til et nytt land, at hun har dårlig omsorgsevner? Eller ta over omsorgen, fordi foreldrene er en fare for barna? Det er vanskelig svare med et rungende ”nei” eller ”ja”, fordi alle casene viser seg å være komplekse. Samtidig er kanskje det beste for barnet at barnevernstjenesten klarer å forstå og jobbe ut ifra at god og dårlig omsorg forstås ulikt i ulike land.

5.2 Barnevernstjenesten, omsorgssvikt og kulturelle forskjeller

Analysen har helt tydelig vist at foreldrene og barnevernstjenesten/ andre sakkyndige har forskjellige måter å forstå god omsorg på. Et godt bilde er eksempelet om en mor i en av casene som matet barnet sitt da det gapte munnen sin mens det gråt. I casene og i intervjuene ble det flere ganger sagt at mat var en måte å vise kjærlighet og omsorg. Likevel ble det vurdert som ”tvangsføring” av de som observerte. Slike kulturellbetingede handlinger kan virke fremmede og merkelige for et norsk samfunn, likevel vil det ikke virke så merkelig sett i lys av øst-afrikansk forståelse.

Både myndighetene og barnevernstjenesten ønsker mer kunnskap i forhold til det å jobbe med familier fra andre kulturer (Paulsen et al., 2014). Da det er umulig å ha kunnskap om hver kultur og hvert land, er det desto større grunn til å øke kultursensitiviteten. Likevel viser analysen at kun en case av tre behandler på en kultursensitiv som tar hensyn til klientens kulturelle bakgrunn og anerkjenner uten å fordømme. De andre to casene viser ikke til noe kunnskap om den aktuelle kulturen og det blir heller ikke etterspurt i saksdokumentene. Selv om barnevernstjenesten ikke trenger å bruke kulturelle forskjeller som forklaringer på omsorgssvikt, blir kultursensitivitet likevel essensiell for at barnet skal få det godt. For det første på grunn av tilliten mellom barnevernstjenesten og foreldrene og for det andre på grunn av spørsmålet om hvem som skal tilpasse seg hvem og hvor mye i caser som gjelder omsorgssvikt.

5.2.1 Tillit og mistillit

Det første handler om tilliten mellom foreldre og barnevernstjenesten/sakkyndige. Analysen viser barn som ble opplevd som traumatiserte av omsorgssvikt og mishandling av barnevernstjenesten og andre sakkyndige på den ene siden, og foreldre som var fortvilet og en splittet familie på den andre siden. Alle casene har til felles at foreldrene er skeptiske til de sakkyndige og føler seg overkjørte og misforståtte, og barnevernstjenesten som opplever at foreldrene ikke vil ta imot råd og veiledning eller hjelpetiltak. Det virker som om dette oppleves frustrerende og problematisk for alle parter. Slik både teori og empiri viser, er det i kollektivistiske land, her Øst-Afrika, ikke vanlig at staten eller andre instanser griper inn i omsorgen for barnet. Selv om det har blitt satt i verk en ny lov om omsorgssvikt og mishandling i Etiopia, sier Helene at man ikke ser virkningen av loven, da det ikke er en kultur for å gripe inn i slike caser i Etiopia. Det fremgår av funnene og teoriene at storfamilien, spesielt de eldste med mest visdom, har en rådgivende funksjon. Så det at barnevernstjenesten kommer inn i en familie og påpeker feil og mangler er en ukjent opplevelse for øst-afrikanske foreldre. Holm-Hansen et al (2007) skriver at det kan oppleves som et kontrollelement, der mange kan oppfatte kontrollen som et inngrep. Derfor er det å skape tillit en større utfordring for instansen barnevernstjenesten enn andre instanser, som for eksempel skole og utdanning. Funnene viser også at foresatte er redd for at barna ikke kommer hjem igjen, og at de er i en kamp mot barnevernstjenesten. Dette tyder på at foreldrene har en sterk mistillit til instansen.

Samtidig handler barnevernstjenestens mandat om barnets beste. Barnevernet har et ansvar overfor barnet, som handler om å trygge barnet og se til at det har utviklingsmuligheter på lik linje med andre barn i Norge. Det er for så vidt noe samtlige intervjupersoner også mener er viktig. Samtidig blir det viktig for barnevernstjenesten å forstå barnets verden som i et samspill med foreldrene. Uri Bronfenbrenners sosiale systemøkologiske perspektiv viser hvordan et individ blir påvirket av og påvirker sine omgivelser. Han opererer med fire systemnivåer, der den indre sirkelen (mikronivå) er selve individets kjønn, alder og selvbylde. På neste nivå (meso) handler det om hvordan individet samspiller med sin nærmeste omgangskrets, som er skole, familie, trossamfunn og venner. De to neste handler om samspill med samfunnet som ikke berører det direkte, men indirekte, som familiens venner, bydelen, massemedia, og kulturelle verdier og variabler som har innflytelse på individet (Holm-Hansen, 2007). Familien blir derfor sett på som en av samspillspartnere som er med og påvirker barnet mest, spesielt før skolealder.

Barnets beste handler også om hvordan å skape kontakt med familien, hvordan gå dypt inn i en familie og komme med tiltak. Det å ta over omsorgen av barnet ved akuttvedtak grunnet mistanke om omsorgssvikt og mishandling i slike caser som i denne oppgaven blir problematisk uansett hvordan man snur og vender på det. Instansen barnevernstjenesten viser foreldrene to sider som virker paradoksale: på ene siden sier de at de ønsker å hjelpe barnet og foreldrene, på den andre siden blir foreldrenes omsorgsevner satt under lupen, og alle problemer og feil påpekt. Det viser igjen til to reaksjoner hos foreldrene: på den ene siden en ren fortvilelse over at barna er tatt fra dem uten forvarsel, på den andre siden en mistillit til en instans som virker uforutsigbar. I en av casene i denne oppgaven ble moren først fortalt at hun barna skulle få komme tilbake til henne hvis hun gikk et sinnemestringskurs, noe hun var villig til å gjøre. Etter kurset fikk hun likevel beskjed om at det ikke lot seg gjøre at hun fikk barna tilbake, grunnet hennes omsorgsevner som ville ta lang tid å endre. Det vil ikke si at denne casen er et mønster som går igjen i alle casene, og dette er bare funnet i en enkel case, men tilliten til barnevernstjenesten, og troen på at de ønsker det beste for barnet er ikke tilstede hos foreldrene i noen av de tre casene.

Hvis barnevernstjenesten hadde handlet på en kultursensitiv og kulturkompetent måte, hadde de stilt seg åpne og nysgjerrige til de foresattes kulturer og holdninger. De hadde muligens funnet ut at oppfatningen av barnet er helt annerledes, men at ønsket om at barnet skal ha det godt er der. Det å skape tillit, handler om å bruke den kunnskapen om akkurat den kulturen.

Det handler om å skape kontakt med familiene og se dem i lys av deres kulturelle bakgrunn, men også i lys av deres situasjon i Norge. En intervjuperson snakket om å ”drikke te” med klientene. Før man griper inn i en case, bør man bli kjent med personene, være vennlig og lyttende. Det er et maktforhold mellom en systemarbeider og dens klient, og det vil det alltid være, på lik linje som lærer og elev, lege og klient og foreldre og (yngre) barn. Men i dette maktforholdet mellom en barnevernsarbeider og foreldre handler det om barnet. Derfor, for å samarbeide om barnets beste, er det vesentlig, slik som analysen viser, at maktforholdet ikke blir styrket og sett på som to motparter, men derimot at den sterke rekker en hånd til den svake. I rusomsorgen sier man at klienten også må strekke en hånd opp for å få den hjelpen han eller hun trenger (Holm-Hansen et al., 2007). Slik som tidligere vist, er alle foreldrene i casene i en sårbar posisjon, og i en endringsprosess, der alt de kjenner til ikke er tilstede. De er selv kanskje ikke i stand til å erkjenne problemene som det sies at de har, nettopp på grunn av kulturelle forskjeller og sin livssituasjon. Foreldrene i alle tre casene nekter først for at de slår barna sine og for at de har problemer med det. Det viser seg at de er redde for at barnevernet skal ta over omsorgen for barna deres, og de skjønner ikke først at det kan kvalifiseres som et problem. I en slik situasjon kan den neste handlingen til saksbehandleren avgjøre om det skapes tillit eller mistillit mellom foreldre og barnevernstjenesten.

5.2.2 Tilpasning av kultur og omsorgssvikt

Den andre grunnen til at barnevernstjenesten bør ta hensyn til kulturelle forskjeller er spørsmålet om hvem som skal tilpasse seg hvem og hvor mye.

Barnets nærmeste blir kvalifisert som ”dårlig” mor eller far, og barna i mine funn fikk i perioder møte foreldrene sine kun under tilsyn. Barna, som alle er under 12 år, har etter hvert blitt plassert i fosterhjem hos etniske norske. Dette skaper enda et dilemma for foreldrene og barnevernstjenesten. Barnas omgivelser blir endret og de må lære seg å tilpasse seg en ren norsk kultur, holdninger og verdier, noe som ikke er galt i seg selv. Samtidig blir det en dobbel omstillingsstress for barnet, på lik linje som når man flytter til en ny kultur. Den norske kulturen er mer i tråd med det samfunnet barnet lever i, så på den måten blir det lettere for barnet. Barnet skal likevel forholde seg til sine foreldre og familie, det vil si også deres kultur, holdninger og verdier. Det kan kjenne på at de biologiske foreldrene er skuffet når barnet ikke lenger snakker morsmålet, noe som er påvist i saksdokumentene. Dilemmaet

ligger i det at endringskravet til foreldrene blir høyere, fordi de da sammenliknes med en etnisk norsk familie, som har en helt annen kultur enn det de selv har. Det blir nærmest umulig for foreldrene å møte disse forventningene. Hvis det i tillegg går noen år, blir det igjen en omstillingsstress for barnet som skal lære foreldrene sine å kjenne på nytt igjen.

Hvis foreldrene derfor skal tilpasse seg det norske samfunnet og bli som norske i holdninger og verdier, vil det si at man krever noe som kan virke umulig, fordi slik det er vist flere ganger, tar endring tid. Hvordan blir endringene hvis det bare er en påtvungen handling som kreves av foreldrene, fordi de vil beholde barna sine? I saksdokumentet til case 1 står det at de ønsker at moren erkjenner problemet og innser at hun trenger hjelp, før tilbakeføring av barna i det hele tatt kan vurderes. Moren går på sinnemestringskurs, og sier hun har endret seg. I case 2 skrives det at det virker som om moren gjør endringene mekanisk, som om hun ikke forstår de, men gjør de fordi hun må og ønsker å få barna tilbake. Tilpasningene virker derfor som desperate forsøk på å få barna hjem igjen og et forsøk i å overbevise systemet om at de har gode omsorgsevner.

Hvis man i motsatt fall krever at barnevernstjenesten tilpasser seg foreldrenes kulturelle bakgrunn, setter man dem i en vanskelig posisjon. Barnevernstjenesten har en jobb i å forvalte loven om barnevernstjeneste og ta vare på barna. Bruker de kulturelle forskjeller som bortforklaringer, kan det hende de forsømmer barn som lider av omsorgssvikt og mishandling. Saksbehandlerne er derfor nødt til å stole på sin kunnskap og vurdering av barnets forhold. Det å kreve at saksbehandlere skal tilpasse seg fullt og helt foreldrenes bakgrunn kan også avlegitimisere deres kompetanse, og foreldre kan bruke kulturelle forskjeller til å forklare alt. Ut fra dette ser man at man ikke kan kreve komplett tilpasning av den andres kultur, holdninger og verdier, da det blir umulig for begge parter å forholde seg til. Hvordan kan man løse dette?

5.3 Omsorgssvikt eller kulturelle forskjeller?

Casene har til felles at de er komplekse. Innvandring i seg selv er et komplekst fenomen, som utfordrer et menneskets identitet og kvalifikasjoner. Funnene har også vist at det ikke finnes entydige svar på om det er reelle omsorgssvikt eller ikke, nettopp på grunn av kompleksiteten. Sier man at barnevernstjenesten har vurdert feil, vil det si å undergrave deres kompetanse. Sier man at foreldrene har dårlige omsorgsevner, undergraver man deres

foreldreskap. Samtidig er kultursensitivitet og kulturkompetanse etterspurt i praksisfeltet og av andre sakkyndige.

Kulturkompetanse og kultursensitivitet handler, som sagt, om en åpenhet og nysgjerrighet overfor klientene. Felles for disse casene er at barnevernstjenesten muligens ville ha spart tid på å være kulturkompetent og kultursensitiv. Det vil ikke være rettferdig å vurdere en øst-afrikansk familie som har bodd i Norge i mindre enn fem år (som gjelder casene mine) på lik linje med en etnisk norsk familie, selv om det dreier seg om omsorgssvikt og mishandling. Man er nødt til å være sensitiv overfor familien man jobber med og være en barnevernstjeneste som ser familien som en helhet, som tør å bøye seg ned og hjelpe den svakere part, som er både barnet og foreldre, som tør å være nysgjerrig på kulturen og som tør å stole på sin egen kompetanse.

Et barn som lider under omsorgssvikt blir traumatisert, derfor kan ikke det å slå barnet sitt bli bortforklart som kulturelle forskjeller. Samtidig må barnevernstjenesten erkjenne at det faktisk finnes kulturelle forskjeller. De kulturelle forskjellene påvirker hvordan man er mot barnet, omgås barnet, samspillet og interaksjonen med barnet. Kulturelle forskjeller er reelle. I alle casene handlet det om at barna trengte trygge forhold og stabile omsorgsgivere, sett ut ifra en individualistisk verdiforståelse. Men å plassere et barn i et fosterhjem, hvor barnet aldri helt vet om det skal bo lenge eller kort er verken stabilt eller trygt. Det barnet lærer er å ikke opprette kontakt til nære samspillspartnere (mesosystemet), fordi det ikke finnes forutsigbare forutsetninger. Av den grunn vil det å være sensitiv til kulturelle forskjeller gi mer mening og rettferdighet for barnet og for familien. Like fullt gir det mening å jobbe med forebyggende tiltak og kultursensitive tiltak.

5.3.1 Tiltak

Det finnes flere forslag til tiltak og hva som bør gjøres i en case med minoritetsfamilier med mistanke om omsorgssvikt. Jeg vil her nevne fire forslag, tre som intervjupersonene har nevnt, og et som er skrevet om i Holm-Hansen et al (2007). Alle tiltakene forutsetter at barnevernstjenesten går inn i casene med en viss kulturkompetanse og kultursensitivitet. Ved ta i bruk tiltakene under, hindrer man overfokus på kultur som årsak eller å forsømme barn som lider av omsorgssvikt.

Et tiltak handler om å bruke foreldreveiledning med en gang familier kommer til Norge. Helene har jobbet med det i fire-fem år, og har gitt opplæring til andre foreldreveiledere. Det har også vært en etterspørsel blant foreldrene i casen, å få kurs om norsk barneoppdragelse. Helene sier at mange foreldre hadde ønsket å få en slik veiledning på et tidligere stadium, før omsorgsovertakelse av barnet ble vedtatt. Helene har gitt veiledning om det norske systemet, hva som forventes av foreldrene i Norge, hvilke problemer som kan oppstå i løpet av barnets oppvekst og kulturelle forskjeller. I dag finnes det flere lignende grupper som gir kurs og veiledning på forskjellige språk, kjønnsbasert, i grupper, som familie eller for enkeltpersoner (atlaskompetanse.no og bufdir.no). Det gir foreldrene en sjanse til å forstå omstillingen de er i, og ta innover seg kulturelle forskjeller og det som forventes av dem. Ved å få foreldreveiledning på sitt eget språk unngår man samtidig misforståelser.

De tre siste tiltakene går litt inn i hverandre og handler om kulturbrobygger eller kulturoversetter, ”drikke te” med foresatte og å kartlegge familien. John jobber som kulturbrobygger og ser behovet for bruken av det. Som tidligere nevnt, er det umulig for barnevernstjenesten å sette seg inn i hver eneste kultur og etnisitet, samtidig så ønskes det at de får denne kompetansen. Omsorgssvikt og mishandling er alvorlige saker, som man ikke kan ta lett på, av den grunn er det også alvorlige beskyldninger som man må undersøke nøye før man beskylder foreldrene for det. Derfor handler alle disse tre tiltakene om å skape tillit, være sensitiv og at barnevernet ikke er redd for å bruke sin kompetanse.

Tilliten skapes, som Anne sier det, ved å drikke masse te sammen. I Øst-Afrika er maten og samværet rundt maten viktig. Det er der man har tid til å prate og være sammen. Det å drikke te sammen blir da et tegn på at man ønsker å bli kjent med den andre. I for eksempel Eritrea og Etiopia viser man gjestfrihet ved å tilby kaffe eller te til gjesten. Ved kaffe er kulturen at gjesten skal drikke tre (små) kopper med kaffe som tegn på takknemlighet overfor verten. Det er også vanlig å takke ja til kaffe eller te hvis man blir spurt. Anne forteller at det selvfølgelig er forskjell på akutte behov og andre behov, og at man derfor må vurdere hvor ofte man skal drikke te sammen før man foretar en handling. Likevel, ved å ta seg tiden til å sitte sammen med familien, uten å være fordomsfull kan muligens avvæpne familien og skape tillit til hverandre. En videre fordel ved å ta seg tid til å bare samtale er at man kan få mye informasjon ut av det, noe som fører til et videre tiltak.

Holm-Hansen et al. (2007) skriver at man kan bruke det systemøkologiske perspektivet som en kartleggingsmodell. Grunnen til det er at familiene er i en endringsprosess, og det blir veldig individuelt hva som endres av verdier og holdninger. Ved å bruke en slik kartleggingsmetode, kan barnevernstjenesten ha familien og kulturelle forskjeller som en del flere faktorer for å danne et helt bilde av situasjonen, samtidig som de da er sikre på at det blir med i forklaringsmodellen. På den måten kan saksbehandlerne opptre sensitiv overfor familiene. Ved å utforske alle muligheter og deler, kan barnevernet møte barnets og foreldrenes behov, og strekke ut hånden der det trengs.

Barnevernstjenesten kan bruke kunnskapene sine til å forstå de ulike delene. Likevel blir det umulig for dem å vite om alle kulturer, derfor vil det være nyttig å bruke seg av en kulturbrobygger eller kulturoversetter. Alle organisasjonene i oppgaven ønsker at barnevernstjenesten bruker seg av slike tilbud, for å få en forståelse av familien de jobber med. Anne mener det kan være viktig for barnevernet å si at de ikke vet noen ganger, men at de da benytter seg av andre tjenester som vet og forstår kulturen til familien de jobber med. Et samarbeid med en annen tjeneste kan gi saksbehandleren informasjon om hvilke tiltak som bør settes i gang, hvilke forståelsesmodell som er den riktige når det gjelder kultur, og hvordan de bør møte familien videre. På den måten kan barnevernstjenesten, i møte med en øst-afrikansk eller en familie fra en kollektivistisk kultur, ivareta barnets beste. Kritikken vil være at barnevernstjenesten har mange caser og kulturer å forholde seg til, i tillegg til at det også er dyrt å leie inn andre kompetansetjenester. Likevel er omsorgssvikt og mishandling et så alvorlig tema at det bør gjøres et grundig og rettferdig arbeid før man tar en avgjørelse om omsorgsovertakelse eller intervensjon, og før man beskylder foreldre for omsorgssvikt.

6 Refleksjoner og konklusjon

6.1 Har jeg svart på problemstillingen?

Avslutningsvis vil jeg vurdere om jeg har svart på problemstillingen som lyder: "Hvordan påvirker kulturelle forskjeller oppfatning av omsorgssvikt med øst-afrikanske familier som case?" Oppgaven har vist at kulturelle forskjeller påvirker oppfatningen av omsorgssvikt på flere måter. For det første handler det om hvilket syn man har på barnet og barneoppdragelse. For det andre handler det om kulturelle verdier som påvirker spørsmålet om hva god og dårlig omsorg er. Den tredje måten kulturelle forskjeller påvirker oppfatningen er ved at man ikke er åpen for å forstå den andres kultur.

I oppgaven har jeg brukt tre caser som omhandler foreldre fra Øst-Afrika. Både teori og empiri viser at Norge og Øst-Afrika har to forskjellige kulturer. Kulturene blir beskrevet som individualistisk versus kollektivistisk kultur, der den individualistiske kulturen har barnet i sentrum, verdsetter individualismen, og der selvrealisering og å sin mening er viktig. Vestlige land er ofte preget av en individualistisk kultur, og det har her gjennom empiri og teori blitt bekreftet at Norge også har en individualistisk kultur. En kollektivistisk kultur blir beskrevet som en kultur der familiens behov går først, lydighet og der foreldrene vet barnets beste, og Øst-Afrika hadde tydelige kjennetegn på kollektivistisk kultur.

Den største forskjellen gjaldt oppfatningen av barnet, hva god omsorg er og dermed også omsorgssvikt. I Øst-Afrika har ikke barnet verdi i seg selv, men det har verdi i familiesammenheng. Det er lov å slå barnet i oppdragesøyemed og man har lite dialog med barnet. Samtidig er det god omsorg å dekke barnets fysiske behov, der mat har en viktig betydning og funksjon for fellesskapet. I Norge har barnet verdi i seg selv. Oppdragelsen, slik vi kjenner den i dag, er bygget på forskning og en forståelse av at barnet er et individ med egne ønsker, tanker og følelser. Foreldre går derfor inn i en dialog med barnet og ønsker å opprette et godt samspill med det fra det er spebarn av. Disse forskjellene viser at omsorgen for barnet er forskjellig i Norge og Øst-Afrika.

Videre påvirker kulturelle forskjeller oppfatningen av omsorgssvikt, da det i Øst-Afrika ikke finnes begreper for omsorgssvikt, mens det i Norge er et kjent begrep. Videre har teori og empiri vist at kriser og eventuell dårlig omsorg i Øst-Afrika håndteres ved at storfamilien griper inn og hjelper. Det er helt utenkelig at staten skal regulere og gripe inn i

barneoppdragelsen, slik som det er i Norge, noe som fører til en skepsis og følelse av overkjøring hos foreldrene når barnevernstjenesten griper inn. I saksdokumentene gikk det igjen at barnevernstjenesten ikke var kultursensitive eller brukte kulturkompetanse. Det skapte situasjoner der foreldrene så på problemet som kulturelle forskjeller og det kunne virke som om de derfor ikke ville samarbeide med barnevernstjenesten.

Kulturelle forskjeller påvirker også oppfatningen ved at det norske samfunnet krever mer av foreldrene i oppdragelsen enn det de gjør i kollektivistiske land. Derfor blir foreldrene sett på som mindre kompetente omsorgsgivere, da de følger mindre med på barna sine.

Selv om kulturelle forskjeller påvirker oppfatningen av omsorgssvikt, er omsorgssvikt et komplekst tema. Det vil ikke være riktig å si at det kun er kulturelle forskjeller som påvirker oppfatningen av omsorgssvikt, da det også finnes andre faktorer som spiller inn, som for eksempel økonomi og sykdom, noe som ikke er tatt med i drøftingen av oppgaven, men som like fullt er faktorer som spiller inn. Kompleksiteten og utfordringene ved det å bli innvandrere og miste alt man kjenner til, samtidig som det forventes at du skal tilpasse deg det nye systemet, kultur og verdsettelse er også en faktor. En slik stressituasjon kan også gjøre omsorgen for barnet dårligere.

Tatt andre faktorer med i betraktning, er det like fullt viktig at en som jobber med øst-afrikanske familier kjenner til de kulturelle forskjellene og kan vurdere en situasjon rettferdig.

6.2 Generalisering og begrensninger ved resultatene

Denne oppgaven er en multiple-case-studie med tre caser. Kan oppgaven overføres til andre settinger, kulturer og familier?

Empirien viste at øst-afrikanske land hadde klare kollektivistiske trekk og at Norge hadde individualistiske trekk. Videre viste den at barnevernstjenesten ikke nødvendigvis trengte å ha spesifikke kunnskaper om kulturen og etnisiteten til familien de skal jobbe med, men den viste derimot at en generell kunnskap som grunnlag for et samarbeid var nok.

Derfor vil denne oppgaven være til nytte med tanke på systemarbeid med familier fra kollektivistiske land i Norge. Oppgaven kan overføres i den forstand at forståelsen av

forskjellige kulturer og hvordan det påvirker en er viktig i all arbeid med andre kulturer både nå og i fremtiden.

Jeg har kun dokumentene som foreldrene har gitt, og som tidligere sagt, kan det finnes flere dokumenter som jeg ikke har fått tilgang til både hos foreldre, barnevernet og rettspapirer. Det gjør casene begrenset, og jeg har kun analysert ut fra dette. Derfor er det nødvendig å påpeke at mine konklusjoner baserer seg på min kunnskap om casene. Videre er det en begrensning at ikke barnevernstjenesten har fått ytret seg i denne sammenhengen. Min analyse av barnevernstjenesten baseres på dokumentene, der jeg ikke har fått tilgang til resonnementet deres, men kun deres sluttvurderinger.

6.3 Hvordan kan oppgaven brukes videre og betydningen av oppgaven for spesialpedagoger?

Mitt mål har vært å komme med et bidrag til diskusjonen om omsorgssvikt og kulturelle forskjeller, som etter det jeg har sett, har vært lite forsket på.

Funnene kan brukes til å skape en større forståelse av hvor mye kulturen påvirker oppfatningen av omsorgssvikt, men også hvor ulike utgangspunkt man har i forståelsen av hva god omsorg er. Ved å bruke tiltak som foreldreveiledning og en uformell samtale med foreldrene kan gi gjensidig informasjon og skape tillit og dermed virke forebyggende mot omsorgssvikt og mishandling. Ved å benytte seg av systemøkologisk kartlegging av familier på individnivå, samt bruke seg av en kulturbrobygger eller kulturoversetter for å sette i gang tiltak, vil være med og gjøre tiltakene mer rettferdig og gjennomtenkte.

Selv om loven er klar i henhold til omsorgssvikt og kulturelle forskjeller, er man likevel nødt til å ta kulturelle forskjeller med i vurderinger for å gi foreldrene og barnet rettferdige og gode løsninger.

I et spesialpedagogisk arbeid, både i skolen og i andre instanser vil man møte barn og foreldre med andre kulturer, særlig i Oslo. Møtet med andre kulturer vil, på lik linje med barnevernstjenesten, være påvirket av ens egne kulturelle forståelser. I psykososial rådgivning handler det om emosjonelle prosesser i individet og rådgivning i forhold til det. Mye av teorien i psykososial rådgivning er bygget på individualistiske verdier og forståelse av barnet og dets utvikling. Av den grunn er viktigheten av å forstå foreldrenes kulturelle bakgrunn like viktig for spesialpedagoger som for barnevernstjenesten.

I masteroppgaveprosessen har det vært tøft å lese om familiene i casene. Det var overraskende å lese om hvor lite forståelse foreldrene møtte hos barnevernstjenesten, og hvor lang tid det tok før sakene fikk utvikle seg. Et tungt system er muligens med på å komplisere slike saker som i mine informanters tilfeller. Det hadde vært spennende å forske videre på dette. I tillegg hadde det vært interessant å forske på hvordan barna opplever det å være fra to kulturer, hvilken kultur som påvirker mest og hva barnet tenker og opplever i caser hvor det lider av omsorgssvikt. Det har det ikke vært plass eller tid til denne gangen, men er noe som kan forskes på videre.

Litteraturliste

Barne, - likestillings,- og inkluderingsdepartementet (2002) *Om barne- og ungdomsvernet*.

St.meld. nr. 40, 2001-2002. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-40-2001-2002-/id471124/>

Barne, - likestillings,- og inkluderingsdepartementet (2012) *En helhetlig integreringspolitikk*.

St.meld. nr. 6, 2010-2013. Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-6-20122013/id705945/>

Barne, - likestillings,- og inkluderingsdepartementet (2013) *Endringer i barnevernloven*.

Prop. 106 L 2012-1013. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/prop-106-l-20122013/id720934/?docId=PRP201220130106000DDDEPIS&ch=1&q=>

Barnevernloven. Lov 17. juli 1992 nr.100 om barnevernstjenester.

Baxter, P. og Jack, S. (12.1.2008) *Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers*. Hentet 20.3.2015 fra:

http://nsuworks.nova.edu/tqr/vol13/iss4/2/?utm_source=nsuworks.nova.edu%2Ftqr%2Fvol13%2Fiss4%2F2&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

Befring, E. (2007) *Forskningsmetode med etikk og statistikk (2.utg)*. Fagernes: Det Norske Samlaget

Befring, E. (2010) *Barnevernet i historisk lys*. I: Befring, E., Frønes, I. og Sørli, M.A (red) (2010) *Sårbare ung. Nye perspektiver og tilnærminger*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Befring, E., Duesund, L., Popovici, S. (2013) *Familier og barn i krise. Rapport fra forskningsprosjektet: Økning i tilnærming til barnevernet- En analyse av utviklings-
trekk*. Hentet fra: <http://www.uv.uio.no/isp/english/people/aca/livdue/rapport-familier-og-barn-i-krise.pdf>

- Bjørndal, C.R.P. (2002) *Det vurderende øyet. Observasjon, vurdering og utvikling i undervisning og veiledning*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Brochmann, G. (2010) *Innvandring og det flerkulturelle Norge*, kap. 19. I: Frønes, I. og Kjølørød, L.(red.)(2010) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Dalen, Monica (2011) *Intervju som forskningsmetode- en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget
- Dahler-Larsen,P.: *Dokumenter som objektiveret social virkelighed. I: M.Järvinen og N.Mik-Meyer (red.) Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv.*, 2006, 1.utg.,3.oppl. København:Hans Reitzels Forlag. S.235-254 I: (2014) *Kompendium Sped 4010, Vitenskapsteori og forskningsmetode*. Oslo:Unipub
- Dyrhaug, T. & Sky, V (2015) *Barne og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2012* (SSB Rapport 2015/16). Hentet fra: https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/222464?_ts=14c4ba14350
- FN- sambandet (1989) *FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989*. Hentet fra <http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen>
- Fuglerud, Ø. (2001) *Migrasjonsforståelse. Flytteprosesser, rasisme og globalisering*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gall,M.,J.P.Gall and W.Borg (2007) *The Nature of Educational Research, kap. 1 i: M.Gall,J.P. Gall og W.Borg. Educational Research; An Introduction*, New York: Longman. Publishers (8th.ed.)
- Hofstede, Geert (1980, 2001) *Culture's consequence*. The Hofstede Centre. Strategy-culture-change. Hentet fra: <http://geert-hofstede.com>

- Holm-Hansen, J., Haaland, T., Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt Barnevern. En kunnskapsoversikt* (NIBR-rapport 10/2007). Oslo: Norsk Institutt for By – og Regionforskning.
- Hundeide, K. (2004) Utfordringen fra kulturpsykologien. *Tidskrift for norsk Psykologforening*, 41(3), 177-178. Hentet fra:
http://www.psykologtidsskriftet.no/index.php?seks_id=393112&a=2
- Hundeide, K. (2005) ICDP Programmet- et relasjonsorientert og empatibasert program rettet imot barns omsorgsgivere. *Skolepsykologi*, 7, 9-25. Hentet fra:
<http://www.fpkf.no/ICDP.pdf>
- Integrering- og magfoldsdirektoratet, IMDi (2007) *Informasjon-samarbeid- dialog. Somaliere i Norge, noen erfaringer*. Hentet fra:
<http://www.imdi.no/Documents/Somaliere%20i%20Norge%20opplag%2007.pdf>
- Integrering- og magfoldsdirektoratet, IMDi (2009) *Overføringsflyktninger fra Eritrea*. Hentet fra: <http://www.iomosloco.com/files/CO/Eritrea%20profile%20-%20norsk%20-%20PDF%20-%2019.03.pdf>
- Iwaniec, Dorota (2006) *The emotionally abused and neglected child. Identification, assessment and intervention. A practice handbook*. West-Sussex: John Wiley & Sons Ltd.
- Jávo, C. (2010) *Kulturens betydning for oppdragelse og atferdsproblemer. Transkulturell forståelse, veiledning og behandling*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kleven, T.A (2002) *Data og datainnsamlingsmetoder*. I: Hjardemaal, F., Kleven, T.A. (red.) og Tveit, K. (2002). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Oslo: Unipub forlag
- Kvello, Ø. (2007) *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget

- Kvernbekk, T.: *Vitenskapsteoretiske perspektiver*, 2002. Kap. 2 i T.Lund (red.) Innføring i forskningsmetodologi. Oslo: UNIPUB .
- Lassen, L.M., (2002) *Rådgivning. Kunsten å hjelpe*. Oslo: Universitetsforlaget
- Leira, A. (2010) *Familier og velferdsstat- en ny kompleksitet*. Kap.10 I: Frønes, I. og Kjølørød (red.) *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Mathison, S (1998) *Why triangulate i Educational Researcher* s.13-17 I: (2014) Kompendium Sped 4010, *Vitenskapsteori og forskningsmetode*. Oslo:Unipub.
- Maxwell, J. A. (1992) Understanding and Validity in Qualitative Research. I: *Harvard Educational Review, Vol. 62, No. 3, 1992*. Side 279-300 I: (2014) Kompendium Sped 4010, *Vitenskapsteori og forskningsmetode*. Oslo:Unipub
- NESH publikasjon: *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnskunnskap, jus og humaniora*, 2009. Elektronisk publisert www.etikkom.no
- Paulsen, V., Thorshaug, K. Og Berg, B. (2014) *Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsstatus*. Hentet fra: <http://samforsk.no/Publikasjoner/Kunnskapsstatus%20barnevern%20og%20innvandring.pdf>
- Statistisk sentralbyrå (2014, 24 april) *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, 1. januar 2014*. Hentet fra : <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef/aar/2014-04-24>
- Tveit, K. (2002) *Historisk forskningsmetode*. I: Kleven, T.A (2002) *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolking og vurdering*. Oslo: Unipub
- Wormnæs, O.(2005): *Om forståelse, tolkning og hermeneutikk*, s. 1-18 I: (2014) Kompendium Sped 4010, *Vitenskapsteori og forskningsmetode*. Oslo:Unipub

7 Vedlegg / Appendiks

7.1 Vedlegg 1 Informasjonsskriv

Til foreldre/ foresatte:

Infoskriv og forespørsel om deltakelse i intervjuundersøkelse om omsorgssvikt og kulturelle forskjeller

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent ved Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo. I min masteroppgave vil jeg finne ut om kulturelle forskjeller påvirker vårt syn på omsorgssvikt. Videre vil jeg finne ut om synet på god og dårlig omsorg har noe å si for hvordan barnevernet og foreldre møter hverandre. For å få innblikk i temaet ønsker jeg å intervju øst- Afrikanske foreldre som har hatt kontakt med barnevernet, saksbehandlere fra Barnevernet og interessegrupper om tanker og erfaringer rundt dette. Problemstillingen for studien er: ”Hvordan påvirker kulturelle forskjeller oppfatningen av omsorgssvikt i Oslo?” Dette skrivet sendes ut fra et barnevernkontor eller er hengt opp som plakat, og jeg har ikke kjennskap til din identitet, før du eventuelt velger å kontakte meg for å delta.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Hvis du velger å delta, vil jeg stille spørsmål som handler om din kulturelle forståelse av omsorgssvikt og ditt møte med barnevernet. Samtalen tas opp på digital lydopptaker slik at jeg i ettertid kan høre det som ble sagt. Lydopptaker skal bli oppbevart i et nøkkelskap og plassert et annet sted enn PCen. Ved et eventuelt intervju finner jeg et egnet sted for samtalen, og dersom det er ønskelig kan det foregå i ditt hjem. Intervjuet vil gjennomføres i februar og det vil vare i omtrent en time.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun meg og min veileder som vil ha tilgang til lydopptaket av intervjuet. Deltakere anonymiseres og vil ikke kunne gjenkjennes i oppgaven. Personopplysningene og lydopptak vil slettes etter prosjektets slutt 30.09.2015.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet. Om man velger å delta eller ikke, vil det ikke få noen konsekvenser i forhold til den videre oppfølgingen fra barnevernet.

Hvis du kan tenke deg å bli intervjuet, eller har spørsmål om studien, ta kontakt på min e-post: ashgedea@ulrik.uio.no eller på mobilnummer: **40216595**. Gjerne ta kontakt så snart som mulig og helst innen to uker. **Tusen takk** for eventuell deltakelse!

For eventuelle spørsmål til min veileder, Elisabeth Backe- Hansen, send e-post til: Elisabeth.Backe-Hansen@nova.hioa.no . Det kan også sendes spørsmål til fagansvarlig på spesialpedagogisk institutt på UiO (ISP), Peer Møller Sørensen, til mailadressen: p.m.sorensen@isp.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og vil bli gjennomført i tråd med gjeldende forskningsetiske krav.

Vennlig hilsen

Asgedet Asgedom Håland

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Til saksbehandlere/ politikere og interessegrupper:

Infoskriv og forespørsel om deltakelse i intervjuundersøkelse om omsorgssvikt og kulturelle forskjeller

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent ved Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo. I min masteroppgave vil jeg finne ut mer om kulturelle forskjeller påvirker vårt syn på god og dårlig omsorg for barn. Videre vil jeg finne ut om det har noe å si for hvordan barnevernet og foreldre møter hverandre. For å få innblikk i temaet ønsker jeg å intervju øst- Afrikanske foreldre, saksbehandlere fra Barnevernet og politikere/ interessegrupper om tanker og erfaringer rundt dette. Problemstillingen for studien er: "Hvordan påvirker kulturelle forskjeller oppfatningen av omsorgssvikt i Oslo?"

Hva innebærer deltakelse i studien?

Hvis du velger å delta, vil jeg stille spørsmål som handler om din kulturelle forståelse av omsorgssvikt og møtet med familier fra øst-Afrika. Samtalen tas opp på digital lydopptaker slik at jeg i ettertid kan høre det som ble sagt. Lydopptaker skal bli oppbevart i et nøkkelskap og plassert et annet sted enn PCen. Ved et eventuelt intervju finner jeg et egnet sted for samtalen. Intervjuet vil gjennomføres i januar/ februar og det vil vare i omtrent en time.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun meg og min veileder som vil ha tilgang til lydopptaket av intervjuet. Deltakere anonymiseres og vil ikke kunne gjenkjennes i oppgaven. Personopplysningene og lydopptak vil slettes etter prosjektets slutt 30.09.2015.

Lydopptak oppbevares adskilt fra PCen. Låses ned.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli slettet.

Hvis du har spørsmål om studien, ta kontakt på min e- post: **ashgedea@ulrik.uio.no** eller på mobilnummer: **40216595**. Gjerne ta kontakt så snart som mulig og helst innen to uker. **Tusen takk** for eventuell deltakelse!

For eventuelle spørsmål til min veileder, Elisabeth Backe- Hansen, send e-post til: Elisabeth.Backe-Hansen@nova.hioa.no. Det kan også sendes spørsmål til fagansvarlig på spesialpedagogisk institutt på UiO (ISP), Peer Møller Sørensen, til mailadressen: p.m.sorensen@isp.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, og vil bli gjennomført i tråd med gjeldende forskningsetiske krav.

Vennlig hilsen

Asgedet Asgedom Håland

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

7.2 Vedlegg 2 Intervjuguiden

Intervjuguide 1: Foreldre

Hjelpespørsmålene i parentes skal brukes i tilfeller der svarene ikke er utfyllende nok, eller informanten trenger flere spørsmål for å konkretisere svaret.

1. Introduksjon

- Fortelle litt om meg selv
- Fortelle om hensikten med masteroppgaven
- Gå gjennom innholdet i samtykkeskjemaet på nytt og understreke anonymiteten

2. Barneoppdragelse

- Kan du/dere fortelle litt om hvordan barneoppdragelsen er i ditt hjemland?
- Hvordan var din/deres opplevelse av norsk barneoppdragelse?
(Hjelpespørsmål: hvilke tanker fikk dere m.t.p. norsk måte å oppdra på? Var det bestemte ting i norsk barneoppdragelse dere likte/ ikke likte?)

3. Omsorgssvikt

- Hva er god omsorg for barnet i deres kultur/ hjemland?
- Hva er ikke god omsorg for barnet (se litt på det) definert eller beskrevet i ditt land?
- I tilfeller med omsorgssvikt, slik som beskrevet av deg/dere, hva skjer da og hva gjøres?

4. Forkunnskaper og erfaringer

- Hva visste du om barnevernet?
- Av hvem fikk du første gang høre om barnevernet? (Hjelpespørsmål: For eksempel myndighetene, venner, skolen, introduksjonskurs osv?)
- Kan du fortelle meg om ditt første møte med barnevernet?
(Hjelpespørsmål:
 - Hvordan tok barnevernet kontakt med dere?
 - Hvem var med på første møte?
 - Forstod dere alt som ble sagt?
 - Var dere enige i det som ble sagt?)
- Hvilke tiltak ble satt i gang etter første møtet med barnevernet?

5. Kulturelle forskjeller

- Hva hadde skjedd i deres situasjon, samme situasjon, i ditt eget hjemland?
- Kan kontakten med barnevernet skyldes forskjellig syn på barneoppdragelse? Er det primært kulturelle forskjeller? I tilfelle ja, på hvilken måte?
- Hvilke(-t) råd ville du gitt en fra samme land som dere som akkurat har blitt kontaktet av barnevernet grunnet omsorgssvikt/ dårlig omsorg?
- Til slutt: er det noe jeg har utelatt som du vil tilføye?
- TAKK FOR INTERVJUET.

Intervjuguide 2: Saksbehandlere i barnevernet

Hjelpespørsmålene i parentes skal brukes i tilfeller der svarene ikke er utfyllende nok, eller informanten trenger flere spørsmål for å konkretisere svaret.

1. Introduksjon

- Fortelle litt om meg selv
- Fortelle om hensikten med masteroppgaven
- Gå gjennom innholdet i samtykkeskjemaet på nytt og understreke anonymiteten

2. Barneoppdragelse

- Kan du fortelle litt om norsk barneoppdragelse?
- Hvordan var din opplevelse av øst- Afrikansk (Eritrea, Somalia og Etiopia) barneoppdragelse?
(Hjelpespørsmål: hvilke tanker fikk dere m.t.p. deres måte å oppdra på? Var det bestemte ting i deres måte å oppdra barn dere likte/ ikke likte?)

3. Omsorgssvikt

- Hva er god omsorg for barnet i Norge?
- Hvordan blir omsorgssvikt definert i barnevernet?
- I tilfeller med omsorgssvikt, slik som beskrevet av deg, hvilke tiltak blir satt i gang?
(Hjelpespørsmål: Av hvem og på hvilken måte vurderes omsorgssvikten? Hvem setter tiltakene i gang?)

4. Forkunnskaper og erfaringer

- Hvilke forkunnskaper hadde du om øst- Afrikanere?
- Hvor fikk din informasjon om øst- Afrikanere?
- På hvilken måte påvirker dine forkunnskaper om kulturen for din vurdering av omsorgssvikt?
- Hvilke erfaringer har du med hvordan tiltakene mottas i de familiene ?

5. Kulturelle forskjeller

- Hvilke tiltak tror du ville ha blitt satt i gang i øst-Afrika?

- Opplever du møtene med øst-Afrikanske familier som Barnevernet har vært i kontakt med grunnet omsorgssvikt som primært et ulikt syn på barneoppdragelse? Hvis ja, på hvilken måte?
- Hvilke(-t) råd ville du gitt en annen saksbehandler som for første er saksbehandler for en familie fra øst-Afrika?
- Til slutt: er det noe jeg har utelatt som du vil tilføye?
- TAKK FOR INTERVJUET.

Intervjuguide 3: Interessegrupper/ politikere

Hjelpespørsmålene i parentes skal brukes i tilfeller der svarene ikke er utfyllende nok, eller informanten trenger flere spørsmål for å konkretisere svaret.

1. Introduksjon

- Fortelle litt om meg selv
- Fortelle om hensikten med masteroppgaven
- Gå gjennom innholdet i samtykkeskjemaet på nytt og understreke anonymiteten

2. Barneoppdragelse

- Kan du fortelle litt om norsk barneoppdragelse?
- Hvordan er din opplevelse av øst- Afrikansk (Eritrea, Somalia og Etiopia) barneoppdragelse hvis du har noe kjennskap til det?

3. Omsorgssvikt

- I din interessegruppe gruppe: Hva vil dere si er god omsorg for barnet?
- Hvordan blir omsorgssvikt definert i Norge generelt?
- I tilfeller med omsorgssvikt, slik som beskrevet av deg, hvilke tiltak bør bli satt i gang?
(Hjelpespørsmål: Av hvem og på hvilken måte bør omsorgssvikten vurderes? Hvem skal sette i gang tiltakene?)

4. Forkunnskaper og erfaringer

- Ut ifra deres erfaring, hvordan er forkunnskapene henholdsvis barnevernet og øst-Afrikanske familier har om hverandre?
- Hvis du har erfaring med møter mellom barnevernet og øst- Afrikanske familier grunnet omsorgssvikt, kan du fortelle litt om det?
(Hjelpespørsmål:
 - Hvordan og hvorfor tok barnevernet kontakt?
 - Hvem var med på første møte?
 - Forstod alle partene hverandre?
 - Var det enighet etter dette første møte?)
- Hvilke tiltak ble satt i gang ?

5. Kulturelle forskjeller

- Hvilke tiltak tror du ville ha blitt satt i gang i øst-Afrika?
- Opplever du møtene med øst-Afrikanske familier som Barnevernet har vært i kontakt med grunnet omsorgssvikt som primært et ulikt syn på barneoppdragelse? Hvis ja, på hvilken måte?
- Hvilke(-t) råd ville du gitt henholdsvis saksbehandler og familier fra øst-Afrika i samme situasjon?
- Til slutt: er det noe jeg har utelatt som du vil tilføye?
- TAKK FOR INTERVJUET.

7.3 Vedlegg 3 Fullmaktsskriv

Fullmakt og innsyn av saksdokumenter som omhandler omsorgssvikt og kulturelle forskjeller

Med dette så bekreftes at _____ har gitt meg fullmakt til innsyn i dokumentene som omhandler denne personen og dens families og barnevernets sak i forbindelse med min masteroppgave som har temaet "omsorgssvikt og kulturelle forskjeller" (se eget infoskriv om prosjektet).

Denne fullmakten varer t.om. 31.5. 2015.

Med vennlig hilsen

Asgedet A. Håland

Fullmakterklæring

Jeg gir herved Asgedet Asgedom Håland fullmakt til å lese alle mine dokumenter som omhandler barnevernssaker om omsorgssvikt.

(navn på fullmaktgiver, dato)

7.4 Vedlegg 4 Tilbakemelding fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES			
Peer Møller Sørensen Institutt for spesialpedagogikk Universitetet i Oslo Postboks 1140 Blindern 0318 OSLO		Harald Hårfagres gate 2 N-5007 Bergen Norway Tel: +47 55 58 21 17 Fax: +47 55 58 96 50 nsd@nsd.uib.no www.nsd.uib.no Org.nr. 985 321 884	
Vår dato: 30.01.2015	Vår ref: 41438 / 3 / MHM	Deres dato:	Deres ref:
TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER			
Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 06.01.2015. Meldingen gjelder prosjektet:			
41438	Omsorgssvikt eller kulturforskjeller?		
Behandlingsansvarlig	Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder		
Daglig ansvarlig	Peer Møller Sørensen		
Student	Asgedet A Håland		
Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.			
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.			
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html . Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.			
Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, http://pvo.nsd.no/prosjekt .			
Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.09.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.			
Vennlig hilsen			
Katrine Utaaker Segadal		Marianne H. Myhren	
Kontaktperson: Marianne H. Myhren tlf: 55 58 25 29			
Vedlegg: Prosjektvurdering			
Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.			
Avdelingskontorer / District Offices			
OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47 22 85 52 11. nsd@uio.no			
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47 73 59 19 07. kyrre.svarvaldes@ntnu.no			
TRONDHØJ: NSD, SUE, Universitetet i Tromsø, 9007 Tromsø. Tel: +47 77 64 43 26. nsd@uio.no			

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 41438

Meldingen gjelder et mastergradsprosjekt, der formålet er å finne ut om kulturelle forskjeller i barneoppdragelsen påvirker synet på omsorgssvikt.

UTVALG OG REKRUTTERING

Utvalget består av saksbehandlere i barnevernet, medlemmer i interessegrupper/politikere, samt foreldrepar fra Øst-Afrika som har vært i kontakt med barnevernet grunnet omsorgssvikt. Personvernombudet tar høyde for at det kan forekomme sensitive personopplysninger om etnisitet og helseforhold.

Saksbehandlere og medlemmer i interessegrupper rekrutteres via studentens eget nettverk. Foreldre blir rekruttert gjennom barnevernet og oppslag. Foreldre som vil delta, bes om å ta direkte kontakt med studenten.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Revidert informasjonsskriv er mottatt 28.01.2015 og er nå godt utformet.

DATAINNSAMLING OG TAUSHETSPLIKT

Data samles inn gjennom lydopptak av personlige intervju. Vi minner om at ansatte i barnevernet har taushetsplikt og av den grunn ikke kan omtale enkeltbarn i identifiserbar form. Det betyr at de må utelate navn og identifiserende bakgrunnsopplysninger (som alder, kjønn, landbakgrunn, enkelthendelser). Vi anbefaler at intervjuer tar dette opp med informanten før intervjuet.

Det vil kunne forekomme indirekte personopplysninger i opptakene med foreldrene, men vi anbefaler at det i størst mulig grad registreres anonyme opplysninger. Dette kan gjerne tas opp med informantene på forhånd. Det konkrete rådet til informantene vil da være å be dem om å utelate navn på f.eks. barna, hjemland, og sted.

DATASIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at student og veileder etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet. Vi anbefaler at studenten i den grad det er mulig låner opptaksutstyr fra UiO. Dersom personopplysninger skal lagres på privat pc/mobile enheter, bør opplysningene krypteres tilstrekkelig.

PROSJEKTSLUTT

Forventet prosjektslutt er 30.09.2015. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette lydopptak

Frå: Marianne Høgetveit Myhren Marianne.Myhren@nsd.uib.no
Emne: Re: Prosjektnr: 41438. Omsorgssvikt eller kulturforskjeller?
Dato: 6. mars 2015 11:06
Til: asgedethaland@gmail.com
Kopi: p.m.sorensen@isp.uio.no

Bekreftelse på endring

Viser til endringsmelding mottatt her 18.2.15 og telefonsamtale 6.3.15.

Vi har registrert følgende endringer:

- det vil inkluderes saksdokumeter om øst-afrikanske foreldre/foresatte som har hatt kontakt med barnevernet. Foreldre/foresatte får skriftlig informasjon og samtykker skriftlig til at studenten får innsyn i saksdokumentene. Personvernombudet forstår det slik at foreldre/foresatte selv har en kopi av saksdokumentene og er kjent med hvilke opplysninger de inneholder.

[Vis mer](#)

Bekreftelse på endring (utskrift fra mailen fra forrige side)
Viser til endringsmelding mottatt her 18.2.15 og telefonsamtale 6.3.15.

Vi har registrert følgende endringer:

- det vil inkluderes saksdokumeter om øst-afrikanske foreldre/foresatte som har hatt kontakt med barnevernet. Foreldre/foresatte får skriftlig informasjon og samtykker skriftlig til at studenten får innsyn i saksdokumentene. Personvernombudet forstår det slik at foreldre/foresatte selv har en kopi av saksdokumentene og er kjent med hvilke opplysninger de inneholder.
- utvalget som intervjues vil endres til 2-3 interessegrupper og professorer, istedenfor foresatte og saksbehandlere fra Barnevernet. Intervjuguiden er den samme.

Vi legger til grunn for vår vurdering at prosjektopplegget for øvrig er uendret.

Ta gjerne kontakt dersom noe er uklart.

--

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren
seniorrådgiver
Personvernombudet for forskning, NSD
Tel: 55582529

www.nsd.uib.no/personvern

